

გამოიცა მანგლელი მიტროპოლიტის
ანანია ჯაფარიძის ლოცვა-კურთხევით

წმიდა ჰეტრე იბერი

მესუთე შევსებული გამოცემა

თბილისი
2015

წმ. პეტრე იბერი

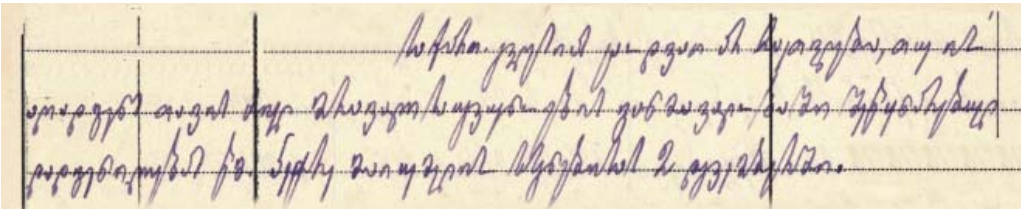
St. Petre Iberi

მინიატურა
— ქართველ წმინდანთა
ცნოვრება-წამებათა
კრებულიდან,
ე.წ. ბესარიონ
კათოლიკოსის (1725-1737)
კრებული.
ხელნაწერი დაცულია
ხელნაწერთა
ეროვნულ ცენტრში
(S-3269).

წმ. მღვდელმთაფამე კირიონ II და წმ. აღმსარებელი ამბროსი ხელაია.

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, სიმონ ჯანაშიას სახელობის
საქართველოს მუზეუმის ისტორიის მიმართულების ფონდი.

„საქართველოს ეკლესიას ცოდვად არ ჩაეთვლება, თუ ის აღადგენს
თავის ძველ, მრავალსაუკუნეების განმავლობაში შეწყუნარებულ
დადგენილებას წმიდა ზეტრე მათუმელის ხსენებისას 2 დეკემბერში“.

წმიდა ამბროსი აღმსარებელი,
სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (+1927).

წმ. ამბროსი ხელაიას ხელნაწერის დედანი დაცულია
წმინდანის ზირად არქივში (მოვ. საურობა რაჭა-ლეჩხუმში, 2, გვ. 372),
საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში.

წმ. ჰეტრე იბერი

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის კედლის ფრესკიდან
გადმოსატული ნ. ჩუბინაშვილის მიერ 1845 წელს.

„ზეტრე ქართველის მიერ დაარსებული მონასტერნი სავსენი იყვნენ ბერ-მონაზვნებით, მოდიოდნენ ივინი სამშობლოში და თან მოჰქონდათ ქრისტიანობის და ეროვნული გრძნობის განმამტკიცებელი სწავლამოდგვრება და საეკლესიო წიგნი და არიგებდნენ ეკლესიებში. ზეტრე თვით სთარგმნიდა და სწერდა ქართულ ენაზედ საღმრთო წერილს, აწერინებდა თავის მოწაფეებს მრავლად წირვა-ლოცვის დროს სახმარებელ წიგნებს. ესრეთ სათნო მოღვაწეობა ქართველ ბერ-მონაზონთა ჰალესტინის, ანტიოქიის, სინას მთის, ათონის მთის და სხვა მონასტრებიდან არ შეწყვეტილა თვით XVIII საუკუნემდე“

წმიდა აღმსარებელი ზოლივექტოს კარბელაშვილი, იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი, ტფილისი, 1890, გვ. 27-28.

„ჯერ კიდევ სიცოცხლეში ზეტრე იბერი თავიანთ საამაყო ადამიანად მიანხდათ მონოფიზიტებსაც (სირიელებს და სომხებს) და მართლმადიდებლებსაც (ბერძნებს და ქართველებს), ხოლო ნეტარსსენებულის გარდაცვალების შემდეგ ერთმა მხარემაც და მეორემაც ერთდროულად თავის წმინდანთა დასში ჩაირიცხა“.

წმიდა მღვდელმოწამე კირიონ II, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (+1918).

(მწიგნობრობა ქართული, სასულიერო მწერლობა, ივერიის კულტურული როლი რუსეთის ისტორიაში, ტ. 11, თბილისი, 2011, გვ. 25).

ამ უდიდესი სასულიერო მოღვაწის ფრესკა გამოსახულია იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის კედელზე, ხატი (XI - XII სს.) დაცულია სინას მთის წმიდა ეკატერინეს მონასტერში, ხოლო ორი მინიატურა წმ. ზეტრე იბერის გამოსახულებით შესულია ქართულ-ბერძნულ უნიკალურ ხელნაწერში (XIV - XV სს.), რომელიც შესრულდა ათონის წმინდა მთის ივერონის მონასტერში. ხელნაწერს ანალოგი არ ეძებნება მართმადიდებელ სამყაროში.

ქართველი ერი უნდა იცნობდეს თავის სახელოვან წინაპარს, ჰალესტინაში მოღვაწე იბერიელ უფლისწულს – „მთელ მსოფლიოში საკვირველად სახელგანთქმულ კაცს“, რომელიც არის სამკაული და სიქადული ქართველთა და მეოხი მთელი ქვეყნიერების.

სიტყვა, წარმოთქმული ციურინის უნივერსიტეტის ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტის პროფესორ მასწავლებლებთან და სტუდენტებთან

„...მე-4 საუკუნიდან მოყოლებული, საზღვარგარეთ მდებარე ქართულ მონასტრებში საუკუნეთა მანძილზე იქმნებოდა და ითარგმნებოდა საქვეყნოდ აღიარებული სასულიერო, თუ საერო თხზულებანი. აღნიშნულ ქვეყნებში მრავალი სახელოვანი ქართველი ღვთისმსახური იღვწოდა, რომელთა წარმოსახენად ორის დასახელებაც კმარა: მე-5 საუკუნის ქართველი წმინდა მამა ჰეტრეიბერი, იგივე ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, რომლის შრომებიც საფუძვლად დაედო შუასაუკუნეების მსოფლიოს ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ აზროვნებას და უდიდესი გავლენა მოახდინა ახალი დროის მსოფლმხედველობაზე, და იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის გამამშვენებელი ბერი, გენიალური პოეტი შოთა რუსთაველი, ავტორი უკვდავი პოემისა „ვეფხისტყაოსანი...“

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი
ილია II

17 თებერვალი, 1981 წ.

წინასიტყვაობა

მესუთე საუკუნის დიდი ქართველი მოაზროვნე, ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი ჰეტრე იბერი (411-491) იყო ზალესტინაში მოღვაწე დიდი მღვდელმთავარი, ასკეტი და მეუდაბნოე, სირია-ზალესტინასა და ეგვიპტეში ეკლესია-მონასტრების მაშენებელი, უცხოეთში ზირველი ქართული კოლონიისა და ქართველთა სამონასტრო ცხოვრების დამაარსებელი. უცხოეთში არსებულ ქართულ ეკლესია-მონასტრებს შორის უძველესის იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის, იბერთა, იორდანის უდაბნოში - ლაზთა მონასტრის მაშენებელი.

ეგვიპტის უდაბნოში, თებეს ნეკროპოლში აღმოჩენილი ეკლესია, როგორც მიქელ თარხნიშვილი მიიჩნევს, ჰეტრე იბერის მიერაა აშენებული (9, გვ. 5). მასვე აუგია ეკლესია სზარსეთში წამებულ მარტვილთა სახელზე.

წმ. კირიონ II წესს, რომ წმ. საბას მონასტრის დაარსებას წმ. ჰეტრეს მიაკუთვნებენ (2, გვ. 25). ჰეტრე იბერისა და სხვა ზალესტინელი ქართველი მოღვაწეების დამსახურებას, როგორც ამას საბა განწმენდილის ანდერძი მოწმობს, ქართველებს უფლება რომ ჰქონდათ ზალესტინის უდიდეს ლავრაში, სადაც ბერძნები იყვნენ გაბატონებული, ქართულად შეესრულებინათ ჟამნობა, სამსრობა და წაეკითხათ სახარება და სამოციქულო (9, გვ. 45).

1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვ. კორბომ იორდანის უდაბნოში აღმოაჩინა ჰეტრეს მიერ დაარსებული მონასტერი, რომლის იატაკიც ჰეტრე იბერს შეუძკია ქართული წარწერებით. ისინი ნახევარი საუკუნით უსწრებენ დღემდე ყველაზე ძველად მიჩნეულ ბოლნისის წარწერებს. იორდანის უდაბნოს მე-5 საუკუნის შესანიშნავი ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიისათვის განუსაზღვრელად დიდია - განაცხადა

აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა.

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ წმ ჰეტრეს სახელს უკავშირდება ქართველი (ე. წ. ასურელი) მამების (ქურნალი „ივერია“, 1877, N14,15,16,17) ღირსი იოანე ზედანელი და მისი 12 მოწაფის მოსვლა საქართველოში (38, გვ. 207). „მდინარე თერმორონის დასავლეთით ღალისამდის ცხოვრობდნენ კაბადუკიელები, - ნაწილი დიდი ერისა, რომელსაც ეკავა მთელი დიდი კაბადუკია და უელი მცირე აზიის ნახევარკუნძულისა, სადაც ხმარებაში იყო მხოლოდ ერთი კაბადუკიური ენა. სტრატონის სიტყვით, უფრო წმინდა კაბადუკები იყვნენ ისინი, რომელნიც ცხოვრობდნენ კოლხიდიდან მდინარე ღალისამდე. ამ კაბადუკიელებს ბერძნები უწოდებდნენ „თეთრ სირიელებს“, ნამდვილი სირიელებისაგან განსარჩევად ...ამ ადგილის ქართველთაგანი იყვნენ წმ. ნინო და 13 მამანი სირიელებად წოდებული, რითაც აიხსნება მათი მოღვაწეობა საქართველოში. აქედანვე იყო წმ. გიორგი“ (1, გვ.420).

ჰეტრე იბერი არის ჰირველი ქართველი სასულიერო მოღვაწე, რომელმაც საერთაშორისო სახელი და დიდება მოიპოვა. დაუღალავი სამონასტრო და ზილიგრიძული მოღვაწეობით ისეთ სახელი გაითქვა, რომ მას სირია-პალესტინისა და ეგვიპტის მონაზონთა ბურჯი უწოდეს. იმდროინდელი წუაროები ჰეტრეს იხსენიებენ, როგორც „მთელ მსოფლიოში საკვირველად სახელგანთქმულ კაცს“ (48, გვ. 51). მას სტუმართმოყვარეობით ადარებენ ჰატრიარქ აბრამს. ჰეტრე და იოანე, განსაკუთრებით დღესასწაულებზე, ათ მაგიდასაც კი შლიდნენ და ვეჯლას თავად ემსახურებოდნენ (45, გვ. 291). ჰეტრეს ეცნადებოდა უფალი, მოციქულები მარკოზი და ჰეტრე.

ჰეტრე იბერი (ერისკაცობაში მურვანოსი) იყო ქართლის მეფის ვარაზ ბაკურის ძე. იგი ვანტანგ მეფის ახლო ნათესავი იყო და განლდათ ფარნავაზიანთა იმავე ძველ-ქართულ სამეფო დინასტიის წარმომადგენელი, რომელსაც ეკუთვნოდა ვანტანგ გორგასალი (29, გვ. 791). მურვანოსი დაიბადა 411 წელს ანგელოზის ხარებით „ვითარცა

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი

სამოკლდო და იერემია“ და საშოთგანვე წმინდა იქმნა, ვითარცა დიდი წინამორბედი“ (43, გვ. 217). სამი წლის მურვანოსს სწავლა დააწეებინეს. იგი განსაკუთრებით გულმორღინედ კითხულობდა წმიდა წერილს. იბერიელი უფლისწული, როგორც მძევალი, 12 წლიდან ბიზანტიის იმპერატორის, თეოდოსი მცირის, კარზე იზრდებოდა. მურვანოსს თან ახლდა მისი გამზრდელი, თავისი დროის უგანათლებულესი ადამიანი, ფილოსოფოსი მითრიდატე ლაზი, რომელმაც განათლება მიიღო კოლხეთის ცნობილ რიტორიკულ სკოლაში (ფაზისის უმაღლესი ფილოსოფიური სკოლა). ეს სკოლა იმდენად მნიშვნელოვან კულტურულ ცენტრს წარმოადგენდა III-IV საუკუნეებში, რომ იქ განათლების მისაღებად მიდიოდნენ თვით გამორჩენილი ბიზანტიელი მოღვაწეებიც.

მე-4 საუკუნის ცნობილი ფილოსოფოსი და ორატორი თემისტოხოსი წერს, რომ ფილოსოფიური განათლება მიიღო არა ელინურადგილას, არამედ ფაზისის (ფოთი) მახლობლად, სადაც არცთუ თესალიიდან წამოსულმა დაისადგურა, რომლის შესახებაც ზოტები გაკვირვებით მოგვითხრობენ. წერილიდან ასევე ვიგებთ, რომ კოლხეთში, ფაზისის მახლობლად არსებულ აკადემიაში განათლება მიუღია თემისტოხოსის მამას, ევგენიოსს, რომელიც შემდეგ ხდება ფილოსოფიის განთქმული მასწავლებელი კონსტანტინეზოლში. მისივე თქმით კოლხეთი უაღრესად კულტურული ქვეყანაა და იგი მცნეიერებისა და ხელოვნების ცენტრს (მისი ტერმინით „მუსების ტაძარს“) წარმოადგენს (11, გვ. 50).

სასახლეში ქართველი უფლისწულის აღზრდა-განათლებას მითრიდატე ლაზთან ერთად იმპერატორის მეუღლე, ედოკია, ხელმძღვანელობდა. მურვანოსს თავისი ცოდნით და გონიერებით მეფე და სასახლის ფილოსოფოსები განცვიფრებაში მოჭეავდა. უფლისწულსეღვთის მადლი იყო დავანებული. მურვანოსი დროის უმეტეს ნაწილს ლოცვასა და მარხვაში ატარებდა. მას გარედან ამშვენებდა მდიდრული სამოსი, შიგნით კი ძაძა ემოსა. იგი ხორცის სიმსურვალეს თრგუნავდა და „ცეცხლსა მას სულისასა განამლიერებდა, რომლის მოყენად

მოვიდა ქრისტე მე ღვთისა“ და როგორც წმ. მოციქული იტყობდა „ყოველნი ნაყოფნი სულიანნი შეიტკბნა, რომელ არიან წმიდანი სათნოებანი“. სიუვარული ღვთისადმი მურვანოსს სამშობლოდან, კეთილმორწმუნე მშობლებისგან გამოჰყვა. ზეტრეს ბაბუა ბაკურ დიდი გარდა იმისა, რომ ლოცულობდა და მარხვას მკაცრად ინახავდა, კვირაში სამჯერ გვიდა ქალაქის ეკლესიას, გლახაკთა თავშესაფარში საჭმელები კალათებით თავად მიჰქონდა და შეუძლოდ მეოფებს თავისი ხელით აჭმევდა. ზეტრეს დედა ბაკურდუხტი სოფლებში უმწეოთა თავშესაფრებს აგებდა, ბოლოს კი მონაზვნად აღიკვეცა... (46, გვ. 7-12). იბერიელ უფლისწულზე ღვთის მადლი იყო დავანებული. მან ჯერ კიდევ ეძაწვილმა ბიზანტიის სამეფო კარზე სასწაულები მოახდინა. ერთ-ერთი მათგანი იყო ზეთის გარეშე კანდელების წყალზე ანთება, რომლებიც 7 დღე-ღამის განმავლობაში ენთო.

კეისრის კარზე ახალგაზრდა მურვანოსი ინიშნება მეფის კავალერიის უფროსად, რასაც მისმა ტანადობამაც შეუწყო ხელი. მას წინ ბრწყინვალე კარიერა ელოდა, მაგრამ მურვანოსს არ იზიდავდა სამეფო კარის ცხოვრება, სურდა თავი უფლისთვის მიემდინა. ერთხელ, უფლისწულს უფალი ჩვენი იესო ქრისტე გამოეცხნა მონაზვნის სამოსელში. ამ გამოცხადების შემდეგ მან მტკიცედ გადაწყვიტა სასახლის დატოვება. მურვანოსმა და მითრიდატე ლაზმა, როგორც კი მარჯვე შემთხვევა მიეცათ, იმპერატორისაგან ფარულად კონსტანტინეპოლი დატოვეს და სამოღვაწეოდ ზალესტინას მიაშურეს. იერუსალიმში მიმავალთ გზას ღამის სიბნელეში ნათლის სვეტი უნათებდა. იერუსალიმში უფლისწული მურვანოსი და მისი მასწავლებელი მითრიდატე ლაზი მაცხოვრის საფლავზე ბერებად აღიკვეცნენ. მურვანოსს ეწოდა ზეტრე, მითრიდატეს იოანე.

ზეტრემ და იოანემ სირია-ზალესტინასა და ეგვიპტეში მრავალი ეკლესია-მონასტერი დააარსეს. როგორც ზეტრე იბერის ბიოგრაფი ზაქარია ქართველი გვამცნობს მას გამოცხადება ჰქონდა: ეგვიპტეში წმიდა ზეტრეს მიერ აშენებული ტაძარი წმიდა მარკოზ მახარებელმა

აკურთხა. წმიდა ჰეტრე იბერს არაერთხელ ჰქონდა ხილვა. იოანე მაიუძელი თავის წიგნში „პლეროფორიები“ მოგვითხრობს იმის შესახებ, თუ წმ. ჰეტრე მოციქულმა როგორ აიყვანა წმ. ჰეტრე იბერი ძალღობზე, უჩვენა ცაში დიდი ნათლის სხივი და უთხრა: „აი მამა“ შემდეგ მეორე ნათელი (ძე) და შემდეგ მესამე (სული წმიდა). წმიდა ჰეტრე მოციქულმა ხილვაში წმიდა ჰეტრე იბერს უჩვენა წმიდა სამება, რომელიც ერთარსობით და მთლიანობით შეუცნობელია, სამპიროვნებითა და განყოფილ გამოვლენილი (47, გვ. 62; 38, გვ. 62).

ჰეტრე ქართველი ფრიად სასწავლებელი მწერალი ყოფილა, მისი სასწავლო წიგნი იბერი თავისი ნაწერების გავრცელებასაც კი ცდილობდა (27, გვ. 21). იგი ავტორია დიდძალი მწერლობისა, ჩვენამდე ეს წიგნები არ არის მოღწეული (14, გვ. 733). თუმცა, ერთი ცნობით, თეიმურაზ ბაგრატიონის (1782-1846) ბიბლიოთეკაში თითქოს ყოფილა ჰეტრეს მიერ თარგმნილი „სტიხნი გრიგოლ ღვთისმეტყველისანი“ (10, გვ. 95).

ჰეტრე იბერი არის ქრისტიანულ აღმოსავლეთსა და დასავლეთში კარგად ცნობილი ე.წ. არეოზაგიტული თხზულებების ავტორი. მან ამოავსო ის ხარვეზები, რაც ანტიკურმა ფილოსოფიამ ვერ გადაჭრა. კერძოდ, ნეოპლატონიზმი ქრისტიანულ საფუძველზე გადაამუშავა (39, გვ. 135). არეოზაგიტული მოძღვრების ავტორად მიიჩნევენ დიონისე არეოზაგელს, რომელიც ჩვ.წ. I საუკუნეში ცხოვრობდა და ქრისტიანობაზე ჰავლემ მოციქულმა მოაქცია. მეცნიერებაში დაგროვდა უამრავი მტკიცებულება, რომ დიონისე არეოზაგიტი არ იყო არეოზაგიტული თხზულებების ავტორი. დადგინდა, რომ ეს თხზულებები დაიწერა V საუკუნის დამდეგს ქალაქ დახის მასლობლად. თხუთმეტი საუკუნის შემდეგ საიდუმლოებით მოცული ავტორის ვინაობას მიაკვლია ქართველმა მეცნიერმა შ. ნუცუბიძემ. 1942 წელს მან წამოაყენა თეორია, რომ ავტორი არეოზაგიტული თხზულებების არის V საუკუნის დიდი ქართველი მოაზროვნე ჰეტრე იბერი. ათი წლის დაგვიანებით, 1952 წელს გერმანელმა მეცნიერმა ერნესტ ჰონიგ მანმა

შალვა ნუცუბიძისაგან სრულიად დამოუკიდებლად იგივე თეორია წამოაყენა.

აკადემიკოსი შალვა ნუცუბიძის გამოკვლევებით დადგინდა, რომ ზეტრე იბერიელმა შეძლო ანტიკურ დროში დასმულ საკითხებზე ზასუსის გაცემა, რითაც კაცობრიობას გზა გაუნათა ანტიკურობიდან რენესანსამდე. არეოზაგიტიკულმა მოძღვრებამ დიდი გავლენა მოახდინა შუა საუკუნეების ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაზეც. ზეტრე იბერის შემოქმედებიდან იღებენ საწყისს ეფრემ მცირის, იოანე ზეტრიწისა და შოთა რუსთაველის ფილოსოფიური მსოფლმხედველობანი. არეოზაგიტიკული თხზულებები ქართულ ენაზე თარგმნა ეფრემ მცირემ. ამ ზრობლემას ზროფ. ს. ენუქაშვილმა მიუძღვნა თავისი კაპიტალური ნაშრომი გამოსცა ზეტრე იბერის (ფსევდოდოქონისე არეოზაგელის) შრომების ეფრემ მცირესეული თარგმანი, რომელსაც დაურთო მონოგრაფიული გამოკვლევა, ეფრემ მცირის კომენტარები და ლექსიკონი. შ. ნუცუბიძისა და ე. ჰონიგმანის გამოკვლევებს ევროპელმა მეცნიერებმა „განსაკუთრებული აღმოჩენა“ უწოდეს.

აკადემიკოსი გურამ თევზაძე შენიშნავს, რომ დიდ ქართველ მოაზროვნეს, წმიდა ზეტრე იბერს, თუნდაც მხოლოდ იმით, რასაც მისი ბიოგრაფები გადმოგვცემენ, სრული ღირსება ჰქონდა იმისათვის, რომ „არეოზაგიტიკის“ შესაძლებელ ავტორთა სიაში უოფილიყო. მაგრამ ამის გარეშეც, მის მიერ წამოყენებული ზრინციზები, როგორც ზიროვნების, თავისი თავის, კაცობრიობის და ღმერთის წინაშე ზასუსისმგებლობის, მსოფლმხედველობის არსებითი ასპექტის წამოწვევისათვის მას, მართლაც ეკუთვნის ზატვი ჩაითვალოს საქართველოს სიამაყედ და კაცობრიობის მეოხად (6, გვ. 22).

ისინი, რომელთაც სურთ ზეტრე იბერი მონოფიზიტად წარმოადგინონ, ერთ-ერთ ძირითად საბუთად იშველიებენ იმ ფაქტს, რომ იგი ეზისკოპოსად იერუსალიმის ერეტიკოსი ზატრიანქის თეოდოსის მიერ იყო ხელდასმული და რომ მას მონაწილეობა ჰქონდა მიღებული ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსად მონოფიზიტი ტიმოთე

ელურის ხელთდასხმაში. მონოფიზიტი ბიოგრაფის თხრობით ორივე ხელთდასხმა ძალადობის შედეგად მომხდარა (8, გვ. 64). ეკლესიის ისტორიაში არცთუ ისე იშვიათია ფაქტები ერეტიკოსთაგან იმ ადამიანთა ეპისკოპოსებად ხელთდასხმისა, რომელნიც შემდეგ ეკლესიამ წმინდანებად შერაცხა. მაგალითად წმ. მელეტი ანტიოქიელი და წმ. კირილე იერუსალიმელი ეპისკოპოსად მონოფიზიტობის ერესიარქმა დიოსკურემ აკურთხა. კონსტანტინეპოლის პატრიარქს, უწმინდეს გერმანეს, რომელიც ხატმებრძოლების წინააღმდეგ დაუღალავი მებრძოლი იყო, ხელთდასხმა მონოთელიტებისაგან მაშინ ჰქონდა მიღებული, როცა მათი ერესი უკვე კრების მიერ იყო განსჯილი (8, გვ. 183).

თვით მონოფიზიტი ბიოგრაფი მოგვითხრობს, რომ ზეტრე, მანიუმის მოსახლეობის მოთხოვნით, მიუხედავად იმისა, რომ მან თავი ერეტიკოსად (ქალკედონიტად) გამოაცხადა (46, გვ. 51), იძულებით, ეპისკოპოსად აკურთხეს (იგი იზოვეს უდაბნოში და რომ არ გაქცეულიყო შებოჭეს და ასე შებოჭილი წაიყვანეს პატრიარქთან). კურთხევის შემდეგ ზეტრე წირვას არ ასრულებდა. მანიუმის მოსახლეობა, რადგან ეგონათ, რომ ის გაქცევასე ფიქრობდა, დაემუქრა, რომ მასაც და ეკლესიასაც გადასწავდა, თუ ის მათ წირვას არ დაუყენებდა. მაშინ ზეტრეს ხმა მოესმა: „შესწირე მსხვერპლი, რომ არ დაისაჯო იმ მონასავით, რომელმაც თავისი უფლის ტალანტი მიწაში ჩამარხა“. უფლის ხმის გაგონებაზე მან დაიწყო ჟამის წირვა და „რახამს განაწილა ხორცი იგი ქრისტესი, აღივსო წმიდაი საკურთხეველი სისხლითა...“ (43, გვ. 242).

როცა იერუსალიმის მართლმადიდებელი პატრიარქი იუბენალი იმპერატორის ჯართან ერთად უკან დაბრუნდა, მან მონოფიზიტი პატრიარქი თეოდოსის მიერ დასმული ერეტიკოსი მღვდელმთავრები გადააყენა ზეტრე იბერის გარდა. საიმპერატორო კარის მოთხოვნით (დედოფლის სურვილით) სახელგანთქმული ზეტრე ხელუხლებელი დარჩა (48, გვ. 52). წმიდა დედოფალი ზულქერია ის ზიროვნება იყო ვისაც უდიდესი წვლილი მიუძღვოდა ქალკედონის კრების მომზა-

დებსა და დიოფიზიტების გამარჯვებაში. რელიგიური საკითხების თაობაზე მას გაცნობავლებული მიწერ-მოწერა ჰქონდა რომის პაპთან, ლეონთან, რომელიც მართლმადიდებლებს მეთაურობდა ერეტიკოსებთან ბრძოლაში... მნელი დასაჯერებელია, რომ ბიზანტიის დედოფალს, რომლის მთელი ცხოვრებაც ჭეშმარიტი რწმენისათვის ერთგული სამსახურის მშვენიერ ნიმუშს წარმოადგენდა, ხელი დაეფარებინა მისი სასახლის კარზე აღზრდილი ჰეტრე იბერისათვის, ის რომ მონოფიზიტი უოფილიყო... ასე რომ ჰეტრე იბერი მიაუძის საეპისკოპოსო კათედრასზე არა დედოფლის მფარველობის, არამედ მართლმორწმუნეობის გამო დარჩა (8, გვ.170).

კათოლიკე მისიონერებმა ხმა გაავრცელეს თითქოს ქეთევან დედოფალი კათოლიკედ აღესრულა (ისევე როგორც ჰეტრეს დაწამეს მონოფიზიტობა), მაგრამ ჰეტრე იბერისგან განსხვავებით, ქეთევან დედოფლის მართლმადიდებლობაში ეჭვი არავის შეუტანია.

წმიდა ჰეტრე იბერის გარდაცვალების შემდეგ მალევე შექმნეს საუკუნის დასაწყისში მისი ცხოვრება ასურულ ენაზე აღწერა მისმა მოსწავლემ ზაქარია ქართველმა. როგორც მისი ანდერძიდან ვიგებთ იგი ნეტარ მამას საქართველოდან გამოჰყოლია და გარდაცვალებამდე მის გვერდით იყო. ასურულ ენაზე დაწერილი წმიდა ჰეტრეს ცხოვრება ქართულად გადმოთარგმნა მაკარი მესხმა სავარაუდოდ XIII საუკუნეში. ჰაველი დეკანოზმა (XVს.) ნახა „ჰეტრე იბერის ცხოვრების“ თავბოლონაკლული და ფურცლებამთლილი ნაწერები, აღადგინა და ბოლოს დაურთო თავისი ანდერძი. ანდერძიდან ვიგებთ, რომ თხზულების შესავალიც ჰაველი დეკანოზს დაუწერია. ივანე ჯავახიშვილმა გამოთქვა მოსაზრება, რომ ჰეტრე იბერის ცხოვრება თანამემამულეებისთვის, ქართულადაც იქნებოდა დაწერილი, მაგრამ ჟამთა სიავემ იმსხვერპლა (22, გვ. 202).

ქართულ ეკლესიაში თითქმის ათასწლეულის მანძილზე სანდოდ მიაჩნდათ ზაქარია ქართველის მიერ ასურულ ენაზე დაწერილი „ჰეტრეს ცხოვრება“. მისი ცნობით, ჰეტრე იყო თავდადებული ქალკედონიტი, მართლმადიდებელი (5, გვ. 14)

სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის

ოთხკარედი ხატის მეორე ფრთაზე მესამე რიგში გამოსახულია წმ. ჰეტრე იბერი, წმ. ილარიონ ქართველი და წმ. შიო მღვიმელი. მათ ამკობთ ეპითეტი „მნათობნი ქართველთანი“.

ზირველი რიგი – მთავარანგელოზი მიქაელი მოციქულებთან ერთად, მეორე რიგი – მღვდელმთავრები: იოანე ოქროპირი, ბასილი დიდი და გრიგოლ ღვთისმეტყველი. მესამე რიგი – დიდმოწამეები: თევდორე, გიორგი და თევდორე ტირონი

ზირველი რიგი – მთავარანგელოზი ვაზრიელი მოციქულებთან ერთად, მეორე რიგი – დიდი ასკეტი ბერები, წმიდანები: ანტონი, საბა და მაქსიმე. მესამე რიგში – ქართველი წმინდანები: ჰეტრე, ილარიონი და შიო მღვიმელი. მათ ამკობთ ეპითეტი „მნათობნი ქართველთანი“.

ოთხკარედი (ტეტრაპტიქონი) ხატი (XI - XII სს.)

ზირველი რიგი – ვედრების სცენა, მეორე რიგი – სასწაულთმოქმედი მკურნალი წმინდანები: კოზმა, ზანტელეიმონი და დამიანე, მესამე რიგი – ქართველი განმანათლებლები, წმინდანები: იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები. მათ ამკობთ ეპიტოქი „მნათობნი ქართველთანი“.

ჰეტრე იბერიელი ქართველთაგან წმინდანად იყო შერაცხული და მას, როგორც მონოფიზიტ მოძღვარს, არავინ არ იცნობდა საქართველოში და არც არავინ სდევნიდა. ნ. მარი რომ შენიშნავს, ჰეტრეს მოსახსენებელი შეტანილია ვახტანგ VI-ის ბრძანებით 1710 წლის „ჟამნში“, ხოლო 1722 წლისაში არაო, ეს ჰეტრეს დევნის გამო არ არის გამოწვეული, ჰეტრე არ მოიხსენება „ჟამნის“ 1768 და 1791 წლების გამოცემებშიც, მაგრამ მისი მოუხსენებლობა გამოწვეულია იმით, რომ აღნიშნული გამოცემები სხვადასხვა რედაქციისაა და მათი შემდგენლებისათვის ჰეტრეს ვინაობა უცნობია, ანალოგიური ვითარება სხვა ქართველი წმინდანების მიმართაც შეინიშნება (მაგ., განა თამარ მეფე ან ქეთევან წამებული ყველა ჟამნშია მოხსენიებული?) (21, გვ. 174).

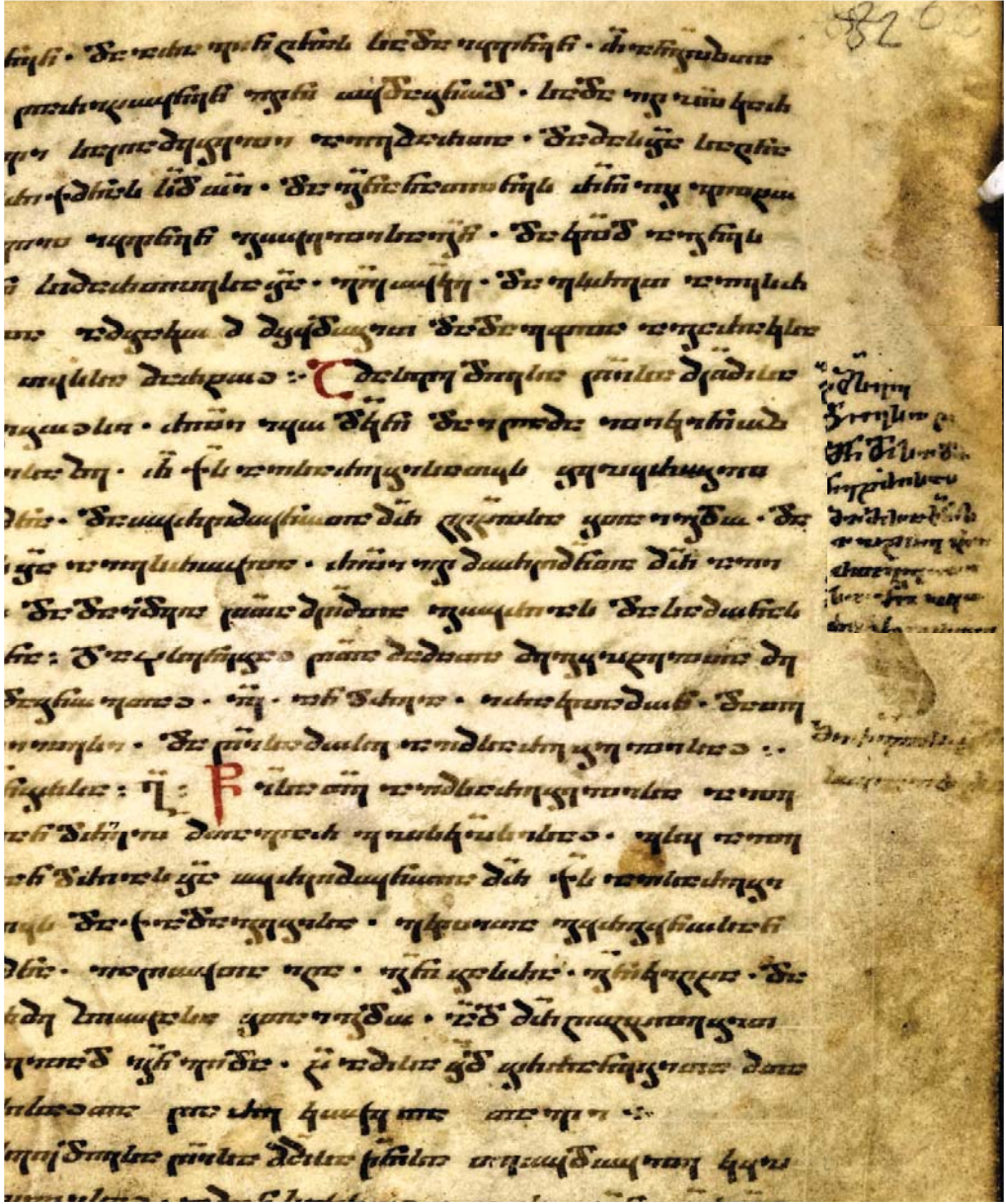
„ადრე-ფეოდალიზმის ხანაში ქართველები ისე გაფაციცებით ეცნობოდნენ სამონასტრო ცხოვრებისა და გამოჩენილ ასკეტთა მოღვაწეობის ამსახველ თხზულებებს, რომ საექვოა ზაქარია ქართველის „ჰეტრეს ცხოვრება“ მათ უუურადღებოთ დარჩენოდნენ, რადგანაც იმხანად ჰეტრე საზღვარგარეთ (სირია-პალესტინაში) მოღვაწე ქართველებისთვის მისაბამი მეუდაბნოე უნდა ეოფილიყო. თვით საქართველოშიც, როდესაც ტაო-კლარჯეთში შენდებოდა ეკლესია-მონასტრები და მათი მამულები მიემგზავრებოდნენ პალესტინაში წმინდა ადგილების მოსახილვად და მოსალოცად, ცხადია, ისინი გაიგებდნენ თავიანთი თანამემამულის დიდებით მოხილ სახელს და ამდენად დანიტერესდებოდნენ ზაქარია ქართველის თხზულებითაც. ჰეტრეს ვინაობა და საქმიანობა, როგორც ჩვენი მეცნიერები (შ. ნუცუბიძე, ს. ენუქაშვილი) წერენ, ცნობილი უნდა ეოფილიყო ასურელი მამებისთვის, რომელნიც მეექვსე საუკუნეში ჯერ სირია-პალესტინაში მოღვაწეობდნენ და შემდეგ საქართველოში დაბრუნდნენ. საუურადღებოა ისიც, რომ გრიგოლ ხანძთელმა, ჰეტრე იბერიელის რანგისა და მასშტაბის მეუდაბნოემ, საბერძნეთში იმოგზაურა. შეუძლებელია, ის იქ ჰეტრეს ვინაობით არ დანიტერესებულიყო, მის რომელიმე მოწაფეს კი ბეთლემის

ქართველთა მონასტერი არ ენახა. გრიგოლსა და ჰეტრეს ბევრი რამ ჰქონდათ საერთო. ამიტომაც, ვფიქრობთ, იქნებ გიორგი მერხულე, რომელმაც საუცხოოდ იცოდა ახლო-აღმოსავლეთის ქრისტიანული ლიტურატურა და ბიზანტიისა და სირია-ზალესტინის სამონასტრო ცხოვრება, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ წერისას გაეცნო „ჰეტრეს ცხოვრებას“, როგორც ერთ-ერთ დიდ აგიოგრაფიულ თხზულებას? ამისი ვარაუდის უფლებას იძლევა ის, რომ „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებას“ მკრთალად ეტყობა „ჰეტრეს ცხოვრების“ გავლენის კვალი. ორივე ძეგლის აღნაგობა ერთნაირია: როგორც ზაქარია ქართველი, ისე გიორგი მერხულე ჯერ მოგვითხრობენ ჰეტრესა და გრიგოლის ცხოვრებასა და მოქალაქეობას, შემდეგ ერთმანეთზე მიწყოებით აღწერენ მათ მიერ მოხდენილ სასწაულებს. ორივე ავტორი თავიანთ ჰერსონაჟებს მიაწერენ მჯდომის (იარის) უცბად განკურნების სასწაულს... ეოველივე თქმული გვაფიქრებინებს, რომ ჰეტრეს ვინაობა და მისი საქმიანობა ადრეფეოდალიზმის ხანაში ქართველებისთვის ცნობილი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თუ დღეს ამაზე ცნობები არ გავაჩნია, ეს იმის მიხედვითაა, რომ ამ ცნობების ერთი ნაწილი მონოფიზიტთა და დიოფიზიტთა ბრძოლის შროცესში მოიხაზობოდა, მეორე ნაწილი დროთა ვითარების მსხვერპლი გახდებოდა“ (21, გვ. 156-157).

გრიგოლ ხანძთელის (+862) უსარმასარი საქმიანობისა და ღვაწლის შესახებ საქართველოში არავითარი ცნობა არ არსებობდა, ხანამ ნიკო ჩუბინაშვილმა 1845 წ. იერუსალიმის ქართველთა მონასტერში არ მიაკვლია მისი ცხოვრების შემცველ ხელნაწერს, რომელიც ნიკო მარმა გამოსცა 1911 წ. (15, გვ.440).

კ. კეკელიძე აღნიშნავს, რომ რუსეთში ყოფნისას ანტონ 1 მოამზადა „თუენის“ საკუთარი რედაქცია და მან მოხაზა ჰეტრე იბერიის ხსენების კვალი ქართულ ეკლესიაში (25, გვ. 238). „რუსეთში, ქ. ვლადიმირში ყოფნისას ანტონ I დაამუშავა ახალი რედაქცია „თუენისა“, რომელიც შეაჯერა რუსულ ტექსტთან, ანტონი ამ შრომას

ზეტრე ქართველის ერთი ვეგლახე ადრინდელი სსენება გიორგი მთაწმინდელის
 „დიდი სვინაქსარის“ (XI ს) ერთ-ერთი ნუსხის (A-193, 82 r) აშიაზე მიწერილი
 ძირითად ტექსტთან შედარებით გვიანდელი ხელით 2 დეკემბერს – ამავე დღესა
 წმიდისა და ნეტარისაი მამისა ჩვენისა ზეტრე ქართველისაი, რომელი იყო
 ძე ქართველთა ბატონისაი (ე. ვაბიძაშვილი, შრომები, ტ.1, 2010, გვ431).

აძლედა კანონიკურ ხასიათს. მას უნდა შეეცვალა სხვა ეოველგვარი წინათ არსებული რედაქცია ქართული „თუენისა“. ანტონი 1763 წლის მეორე ნახევარში რუსეთიდან საქართველოში მოემგზავრება, როგორც თავის უფლებებში აღდგენილი მწვემსმთავარი საქართველოსი (24, გვ. 114). ანტონმა რუსეთში ეოფნის დროს გადათავალიერა თითქმის ყველა საღვთისმსახურო წიგნები, შეადარა რუსულს და იმათ ეადიანზე ჩამოასწა. ანტონმა შეასწორა, მაგალითად, კონდაკი, ჰარაკლიტონი, ტიბიკონი, მღვდელ-მთავრის კურთხევის წესი და სხვ. მაგრამ ყველაზე მეტი შრომა მან დასდო სადღესასწაულოს ანუ თუენის შესწორებაზე (23, გვ. 2).

ჰეტრე იბერზე არსებობს მდიდარი ლიტერატურა როგორც ქართულ, ისე უცხოურ ენებზე. „ჰეტრეს ცხოვრება“ შეტანილი ეოფილა „ქართველ წმიდა მამათა ცხოვრებათა კრებულში“, რომელიც შიო მღვიმის მონასტერში ეოფილა დაცული (13, გვ. 153).

ჩვენი კულტურის ისტორიისთვის ძალზე საეურადღებო ფერწერულ მასალას წარმადგენს სინასზე დაცული ქართულ წარწერიანი ხატები. მათ შორის აღსანიშნავია ოთხკარედი ხატი. ამ ხატზე (XI - XII სს.) მაცხოვართან, ღვთისმშობელთან, იოანე ნათლისმცემელთან და სხვა წმინდანებთან ერთად გამოასახულნი არიან წმ. ჰეტრე, წმ. ილარიონი და წმ. შიო მღვიმელი. მათ ამკობთ ეპითეტი „მნათობნი ქართველთანი“ (იხ. გვ. 16-17). ვ. ბენეშევიჩმა ხატი დაათარილა XII საუკუნით (49, გვ. 43, სურ. 22).

ქართულ ეკლესიას მრავალი წმინდანი ჰყავს, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ ყველას არა აქვს აგიოგრაფიული საკითხავები, ცხოვრებანი, საგალობლები და სხვა. ამ მხრივ ჰეტრე იბერის საეკლესიო-ლიტურგიკული საკითხავები მთლიანად სრულეოფილია (5, გვ. 18).

ჰეტრე ქართველის ერთი ყველაზე ადრინდელი ხსენება „დიდი სვინაქსარის“ (A-193, XI ს.) ერთ ერთი ნუსხით ამიაზე მიწერილია ძირითად ტექსტთან შედარებით გვიანდელი ხელით 2 დეკემბერს, XVI ს. თვენში (Q - 661, 69 r) ჰეტრე ქართველის ხსენებაა 2 დეკემბერს - მიცვალება ჰეტრე ქართველისა, რომელი ეო მე ვარაზ-ბაკურ მეფისა. 1661 წლის ქამბეულანში (H-342, 130 r) ჰეტრე ქართველი იხსენიება 3 დეკემბერს. ასევე 3 დეკემბერს არის ხსენება ჰეტრე ქართველისა წინასწარმეტყუელისა XVII-XVIII სს. წმინდანთა კალენდრული ხსენების კრებულში (Q - 646, 14 r) (15, გვ. 431).

ქართულ ეკლესიას ჰეტრე იბერის მართლმადიდებლობაში ოდნა-

წმ. ჰეტრე იბერის მინიატურული გამოსახლება.
1742წ. სადღესასწაულო*.

* სადღესასწაულო შედგება წმინდანთა სვინაქსარული (მოკლედ აღწერილი) ცხოვრებისა და საგალობლებისგან. სადღესასწაულო იკითხება წმინდანთა სსენების (დღეებში) დღესასწაულებზე ღვთისმსახურებისას (35. გვ. 44).

ვი ეჭვიც კი არ შექონდა. ეს იქედანაც ჩანს, რომ ვახტანგ VI-ის მიერ მოწვეულმა სწავლულ კაცთა კომისიამ „ქართლის ცხოვრებაში“ ზეტრე იბერის ცხოვრება შეიტანა. ზეტრე იბერის სვინაქსარული ცხოვრების ზირველი ნუსხა მოთავსებულია 1703-1715წწ. გადაწერილი გულანის (A – 111) სვინაქსარულ ნაწილში, მეორე კი - ცენტრალური არქივის 459, 1739 წ. ხელნაწერში (42, გვ. 187). სადღესასწაულო ზეტრე იბერის მინიატურული გამოსახულებით თარიღდება 1742 წლით. მას ჩვენ ვხვდებით ალექსი მესხიშვილის 1758 წლის თვეში (A – 1093) (25, გვ. 238). ხოლო რაც შეეხება ქართულ საეკლესიო ისტორიოგრაფიას (რომლის დასკვნითი შრომები ჩანართის სახით შეჭქონდათ „ქართლის ცხოვრების“ კრებულებში), იგი ზეტრეს მიიხსენვდა ქალკედონიტად. ერთი ასეთი ბოლო კრებული „ქართლის ცხოვრებისა“ 1839 წლითაა დათარიღებული (5, გვ.16).

წმიდა ამბროსი ხელაიას რაჭის სოფელ მიქარწმიდის მთავარანგელოზ მიქაელის სახელობის ეკლესიაში სხვა სიძველეებთან ერთად უნახავს ხუცური ხელნაწერი (სავარაუდოდ XVI-XVII სს.). ხელნაწერი უდროა, აკლია 99 ფურცელი, დარჩენილია 145. ათონის ივერიის მონასტრის ტიბიკონს უკავია ხელნაწერის 27 ფურცელი. ხელნაწერში ასევე დაცულია „ცხოვრება და მოქალაქეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ზეტრე ქართველისა, რომელი იყო ძე ქართველთა მეფისა“. მინაწერი ტექსტის ხელით: „შეიწავლე ამბროსე და მეოხ უქმენ წინაშე ქრისტესა ამბროსის, მშობელთა და ნათესავთა მისთა, ამინ უკუნისამდე“, ასევე აქვს მინაწერი „ფრიად ცოდვილსა და გლახაკსა ამა წიგნისა მწერალსა დიმიტრის და მშობელთა მისთა მეოხ ეუავ, ზეტრე ქართველო, წინაშე ქრისტესა.“ მიქარწმიდის ხელნაწერის მინაწერებში მოხსენებული ამბროსე ჩვენის აზრით არის ის ამბროსი, რომელიც სამცხის ათაბაგმა მხეჭბაბუკმა ათონის ივერიის მონასტერში დიდის შეწირულობით გაგზავნა და რომელიც თავის თავს უწოდებს ათაბაგ ქაიხოსროს აღზრდილად. ეს ამბროსი ცხოვრობდა მე-15 საუკუნის მეორე ნახევარში და მე-16 საუკუნის დასაწყისში, ხოლო ჩვენი ხელნაწერი, ალბათ, გადაწერილია ვინმე დიმიტრისაგან მისი ბრძანებით (1, გვ. 402-405). პროფესორი მისეილ ქავთარია და დოქტორი ელენე კავლეღაშვილი გამოთქამენ ვარაუდს, რომ ხელნაწერი, რომელმაც შემოგვინახა ზეტრე ქართველის ცხოვრება დაწერილი უნდა იყოს ათონის წმიდა მთის

ვეტრე იბერი, საქართველოს ეკლესიის 1971 წლის კალენდარში
Petre Iberi in the Georgian Apostolic Orthodox Church Calendar, 1971.

1971 წლის საეკლესიო კალენდარში, რამელიც გამოიცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეფრემ II-ის ლოცვა-კურთხევით, დაიბეჭდა ვეტრე იბერის მინიატიურული გამოსახულება.

ივერონის მონასტერში, რადგანაც ხელნაწერის 27 ფურცელი უკავია ათონის წმიდა მთის ივერონის მონასტრის ტიბიკონს.

კათოლიკოსი კირიონ II და კათოლიკოსი ამბროსი ხელაია ცდილობდნენ ზეტრეს წმინდანად ხელახლა დაკანონებას, როგორც ცნობილია, ორივე ტრაგიკულად დაიღუპა. ზირველი ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენიდან (1917) ერთი წლის შემდეგ, სოლომეონე, საბჭოთა იმპერიის სახით საქართველოში ხელახლა გაბატონებულ რუსეთში 1827 წ. დღეს ეკლესიაში მზადდება დიდი მოაზროვნისა და მოწმუნის - ზეტრე იბერის წმინდანად აღდგენა (7, გვ. 25).

მაშინ, როდესაც XX საუკუნის ქართული ათეისტური მეცნიერება, სამწესაზროდ, ეოველვარი კვლევის გარეშე, ზეტრე იბერს მონაფიხიტად მიიჩნევდა, ამ დროს, 1971 წლის საეკლესიო კალენდარში, რომელიც გამოიცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეფრემ II-ის ლოცვა-კურთხევით, დაიბეჭდა ზეტრე იბერის მინიატურული გამოსახულება.

ზეტრე იბერი არის ერთადერთი ქართველი სასულიერო მოღვაწე (მიუხედავად იმისა, რომ წმინდანის ნეტარი აღსასრულიდან თხუთმეტი საუკუნე გავიდა), რომლის მიმართ დღესაც დიდი ინტერესია საზღვარგარეთ. ოქსფორდის უნივერსიტეტში განხილია კათედრა, რომლის მეცნიერ-თანამშრომლების კვლევის საგანს წარმოადგენს ზეტრეს ცნოვრება და მოღვაწეობა.

დიდ ზეტრეს უცხოეთში მოღვაწეობისას არ ავიწყდებოდა ის დიდი სულიერი მისია, რომელიც მას უფალმა დააკისრა. იგი იოანე ლაზთან და ქართველი ერის სხვა საუკეთესო შვილებთან ერთად დღენიადგ იღვწოდა სირია-ზაღესტინაში ქართული სალიტურატურო და სამონასტრო კერების შექმნისათვის, და როგორც აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა განაცხადა, წმინდა ადგილებში მოღვაწეობით მას ქართული ენა და ქართული კულტურა საერთაშორისო სარბიელზე გაჭქონდა.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიამ დიდი სულიერი ღვაწლისათვის ქვეყნისა და ეკლესიის წინაშე ზეტრე იბერს უწოდა მნათობი ქართველი ერისა და მეოხი მთელი ქვეყნიერების.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი

საქართველოს საზღვარგარეთ 50-ზე მეტი ეკლესია-მონასტერი ჰქონდა. მარტო წმიდა მიწაზე ქართველთა სახელთან არის დაკავშირებული 35 მონასტერი (36, გვ. 104), რომელთა შორის ჯვრის მონასტერს გამოჩენილი ადგილი უკავია. იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი ერთ-ერთი უნიშვნელოვანესი რელიგიური და კულტურულ-სამწიგნობრო ცენტრია, რომელიც ოდესმე დაუარსებია ქართველებს (36, გვ.106).

სამწუხაროდ, ცოტამ თუ იცის, რომ ჰეტრე იბერი არის იერუსალიმში ჯვრის მონასტრის მამულებელი, რომელიც საზღვარგარეთ არსებულ ქართულ ეკლესია-მონასტრებს შორის უძველესია.

წმიდა აღმსარებელი ზოლიეექტოს კარბელაშვილი წერს: „...ჰეტრემ გაამრავლა ერმათა სასწავლო სკოლები, დააარსა მონასტერნი ანტიოქიაში (საკვირველ მთაზე), სასტუმრონი და ქსენონნი და ბოლოს მირიანის მიერ დაწესებულ და თავის მიერ გამშვენებულ ჯვარის მონასტერში დაბინავდა, სადაც შობიდან 65 წლისა 477 წელს (3, გვ. 27). უძველესი დროიდან მოყოლებული ჯვრის მონასტერი ქართველთა მონასტრის სახელითაა ცნობილი. მონასტერს მეექვსე საუკუნეში ეწოდა ჯვრის მონასტერი (16, გვ. 13). ამჟამად, ბერძნები დაეპატრონენ მონასტერს. ისინი ცდილობენ ამ სავანის ქართული წარმოშობის კვალის წამლას.

ჯვრის მონასტრის ეზოში არის ბიბლიური წმიდა ლოთის ძვნიძე (36, გვ. 106). აღმოსავლეთის გადმოცემები და ერთი სირიული ანაკრიფული წერილი მოგვითხრობს შემდეგს: ლოთმა, თავისი მძიმე ცოდვა აღიარა ბიძამისთან, აბრამ მაძამთავრის წინაშე (ძვ. აღთქმა. წიგნის შექმნისა. 19:30-37). აბრამმა ცეცხლიდან გამოიღო სამი მუგუზალი: კვიპაროსის, ნაძვისა და სოჭის. მან უჩნია ლოთს დაერგო და მოერწუა. თუ ისინი იხარებდნენ და გაიხრდებოდნენ ეს იქნებოდა ნიშანი უფლიდან მძიმე ცოდვის მიტევებისა. მოხდა სასწაული. ეს მუ-

გუხალები არათუ განედღდნენ, არამედ დროთა განმავლობაში სასწაულებრივად შეერთდნენ და ერთ დიდ ხედ აღმოცენდნენ. სოლომონის ტაძრის მშენებლობის დროს ხე მოჭრეს, მაგრამ საშენ მასალად აღარ გამოიყენეს. ამ ხისგან გაკეთდა ჯვარი, რომელზეც ჯვარცმულ იქნა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. ტიმოთე გაბაშვილი, XVIII საუკუნის ცნობილი ქართველი მოღვაწე, რომელმაც იერუსალიმი მოილოცა 1775 წელს, ამბობს: „და აწცა აჩნია მოკვეთილისა მის ხისა ძირი“ (34, გვ.121).

სამონასტრო ადგილი შემთხვევით რომ არ შეირჩა, არქეოლოგიურმა გათხრებმაც უჩვენეს. ზირველი საუკუნიდან მოყოლებული ქართველთა სამონასტრო ცხოვრება რომ ვითარდებოდა ჰალესტინაში ეს ჩანს იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ზეთისხილის ბაღში უძველესი კატაკომბების არსებობით, რომელიც ქართველ მონაზონთა სამვალეთ ითვლებოდა. კატაკომბებია თვით მონასტრის ქვეშაც კლდეში, სადაც ჩასვლა ეზოში არსებული გვირბით შეიძლება. მირიან მეფემ ეს ადგილი იმპერატორი კონსტანტინესაგან მიიღო საჩუქრად. მირიან მეფეს ამენებული ტაძარი V საუკუნეში ზეტრე იბერს განუახლება მეფე ვახტანგ გორგასლის ფინანსური დახმარებით. არაბების ბატონობის ხანაში ჯვრის მონასტერი რამდენჯერმე დაინგრა. XI საუკუნის დასაწყისში იგი აღადგინა გიორგი-ზროსორე შავშელმა. ბაგრატ IV-ის (980-1044) ფინანსური დახმარებით. ჯვრის მონასტრის უძველეს ფენაში აღმოჩნდა მოზაიკის იატაკის ფრაგმენტები, რომელსაც IV-V საუკუნეებით ათარიღებენ (16, გვ. 17).

ჯვრის მონასტრის მთავარი ეკლესია თავისი არქიტექტურით, მოხატულობითა და იატაკის მოზაიკით, გამოირჩეოდა წმინდა მიწის სხვა მონასტრებისგან. იქ მოღვაწე ქართველები, უაღრესად რთულ ვითარებაშიც კი დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ჯვრის მონასტრის მორთვა-მოკაზმვას და მოხატვას. „შემორჩენილი ფრესკები უნიკალურია მთელ ჰალესტინაში“ – აღნიშნავდა ფილოსოფიის დოქტორი ვ. ცაფერიანი (16, გვ. 74). ჯვრის მონასტრის ჭქონდა საკუთარი დღესას-

წაული – წმიდა ჯვრის დასამზადებელი ხის მოჭრის დღე. მონასტერში ინახებოდა სახელგანთქმული რელიქვია, წმიდა ბარბარეს ხელი (16, გვ. 71-72).

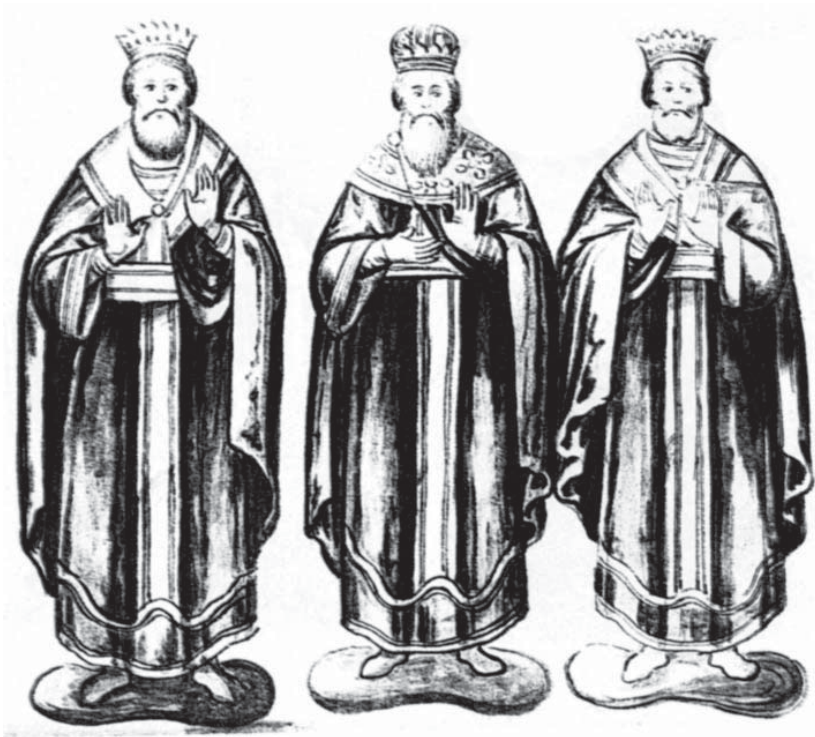
მონასტერი რომ ქართველებმა დააარსეს და მათვე აღადგინეს ეს კარგად ჩანდა მონასტრის დასავლეთ კედლის ფრესკებზე, სადაც გამო-სახულნი იყვნენ: მეფე მირიანი, ვახტანგ გორგასალი და წმიდა ჰეტრე იბერი. იმპერატორი კონსტანტინე და მისი დედა ელენე, ბაგრატ IV, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები და ზროსორე შავშელი. მირიანი, რომელმაც იმპერატორი კონსტანტინესაგან საჩუქრად მიიღო ეს ადგილი, ვახტანგ გორგასალი – დამფინანსებელი და ჰეტრე იბერი – აღმშენებელი, მონასტრის აღდგენის ინიციატორები – ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები, ბაგრატ IV – დამფინანსებელი და გიორგი ზროსორე – აღმდგენელი (16, გვ. 16).

ჰეტრე იბერის ფრესკა რომ გამოსახულია იერუსალიმის ქართ-ველთა ჯვრის მონასტრის კედელზე, მასზე ცნობას იძლევა ნ. ჩუბინაშვილი, რომელმაც 1845 წელს იმოგზაურა წმიდა ადგილების მო-სალოცად იერუსალიმში. იგი წერს: „ნატია ჰეტრე ქართველი და მის ზირდაზირ სქემოსანი მონაზონი, თვალებაკრული... (21, გვ. 173). ჰეტრეს ზორტრეტი დასატული ჩანს 1643 წელს, ჯვრის მონასტრის მხატვრობის განახლების დროს (21, გვ. 45-46).

კარის ჭრილის მარჯვენა მხარეს, ბერძნული წარწერის ქვეშ გამოსახული ჰეტრე იბერის ზორტრეტის ადგილის მიხედვით მა-ლიან კარგად იკვეთება ტაძრის კედლებზე ფრესკების ადგილების მიმჩენის ჩანაფიქრი: ეჩვენებინა ჰეტრე იბერის უდიდესი ღვაწლი, როგორც მონასტრის დამაარსებლისა. კარიდან მარჯვენა მხარეს, ჰეტრე იბერის ფრესკის მახლობლად, იყო ჯვრის მონასტრის ქტი-ტორების, მეფეების - მირიანის, ვახტანგ გორგასლის და ბაგრატ IV-ის ფრესკები. ფრესკებმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია. მაგრამ მათზე წარმოდგენა გვაქვს ტ. გაბაშვილისა და ნ. ჩუბინაშვილის მიერ იერუ-სალიმიდან ჩამოტანილი შავ-თეთრი ასლებით (16, გვ. 75-76). იერუ-

სალიძის ბერძნული საპატრიარქოს მუხეუმის კურატორი, ფილოსოფიის დოქტორი ვ. ცაფერიის წერს: „ჯვრის მონასტერი აღადგინა ზროსორემ, იბერიელმა ბერმა ათონის მთიდან, იერუსალიმის საპატრიარქოს თანხმობითა და იბერიის მეფე ბაგრატ IV-ის (980-1044) ფინანსური დამხმარებით. „მაგრამ ეს მონასტერი თუ ბერძნული იყო და მათვე ეკუთვნოდათ, მაშინ ქართველებს რატომ უნდა აღედგინათ იგი? ანდა ბერძნები რატომ დაუთმობდნენ ქართველებს ასეთი დიდი მნიშვნელობის მქონე მონასტრის აღდგენის უფლებას? ზასუსი ერთ-მნიშვნელოვანია: მონასტერი დაარსებული იყო ქართველების მიერ. ამიტომ მათ გამოიყენეს კანონიერი უფლება და აღადგინეს ქართული ქრისტიანული კულტურის ეს უმნიშვნელოვანესი კერა (17, გვ 14).

გთავაზობთ ნაწევრებს ირაკლი აბაშიძის წიგნიდან „პალესტინის დღიური“. ... სამასი წელი მაინც იქნება ქართველთაგან აქ არავის უგალობნია. შემოვიდა მონასტრის ახალგაზრდა დიაკვანი ბიკენტიოსი, მოგვისმინა, ავკსომ-დავკსომა, და წყნარად თქვა: მონასტრის ნამდვილ და ძველ პატრონებს დღეს ვხედავო. ეს ახალგაზრდა კაცი მოგვეწონა, რომელიც, აგერ, იერუსალიმის უნივერსიტეტის არქიტექტორული ფაკულტეტის სტუდენტი ყოფილა. აკაკი შანიძე და გიორგი წერეთელი ზირდაზირ დამშეულებივით მიეჭრნენ კედლებს, ფრესკებს, წარწერებს. მე მონასტრის საყდრის ცენტრში ვდგავარ და ვათვალიერებ ირგვლივ ყოველივეს, ავცქერი გუმბათს, დავცქერი იატაკს „იატაკი მოფენილია მოზაიკითა, ანუ ფერადის მარმარილოთი, რომელზედაც შესავალთან სტოვაში ეკლესიის კარების წინ მოსჩანან ცხადად შავი ნიშნები – ვითარცა კვალნი სისხლისა აქ მოწვევტილთა ქრისტეს სარწმუნოებისათვის მონაზონთა სარკინოთაგან“, ... აი ეს კვალიც, იატაკე მოზაიკის კენჭებში მტკიცედ ჩამძარი ქართველთა სისხლის კვალი აქა-იქ ნისლებივით ჩანს. როდინდელია?, ვინა?... და ზედ ცენტრში ამ უცნაური ნისლეების შუაგულში იატაკში ჩაჭედილი ლითონის დისკო შევნიშნე, ზედ ქართული ასომთავრული წარწერით. სწრაფად გავმანე კედლების წარწერებითა და ფრესკებით გართულ აკაკი შანიძესა და გიორგი წერეთელს. ისინიც მოვიდნენ,

*ჯვარის მონასტრის ქტიტორების, მეფეების – მირიანის,
 ვახტანგ გორგასლის და ბავრატ IV-ის ფრესკებმა
 ჩვენამდე ვერ მოაღწია, მაგრამ მათზე წარმოდგენა გვაქვს
 ნ. ჩუბინაშვილის მიერ იერუსალიმიდან ჩამოტანილი შავ-
 თეთრი ასლებით (16, №7)*

ამოვიკითხეთ: „დექით მტკიცედ და შეურყევლად“... დღეისათვის დისკო-
 აღარ არის თავის ადგილზე, რადგანაც ბერძნებმა იგი ამოიღეს იატა-
 კიდან და მონასტრის მუზეუმში გადაიტანეს. საკურთხევლის წინ, ია-
 ტაკზე შესანიშნავი მოზაიკური სურათები: ფარშავანგები, თევზები... რა
 შეცვლილა ჯვარის მონასტერში ჩვენს საუკუნეში ქართული კულტურის
 ძეგლთაგან, ქართულ წყაროთაგან, ქართულის კვალისაგან ეოფილ
 ქართულ ჯვარის მონასტერში, იერუსალიმში? აღარაფერი. თითქმის
 აღარაფერი, გარდა რამდენიმე ფრესკისა და კედლის ორიოდე წარწე-

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის წმ. ზეტრე იბერის ფრესკა

რისა, ხოლო განთქმული ქართული ხელნაწერების ძველი ბიბლიოთეკის ნაკვალევები კი ჯვარის მონასტერში აღარა ჩანს. აქ ლაზარაკია არა მარტო ძველ ქართულ ხელნაწერებსზე, არამედ საერთოდ უოველგვარ ხელნაწერებსზე. მაგალითად, ვთქვათ არაბულ და ბერძნულ ხელნაწერებსზე, რომლებითაც ქართველი მოღვაწენი სარგებლობდნენ იერუსალიმში. ამის თაობაზე ნიკო მარი წერს: „მუსულმანების, მათ შორის ეგვიპტელი მამლუქების დამოკიდებულება ქართველებთან შეეძლო ნათელყოფა არაბულ დოკუმენტებს, რომლებიც იერუსალიმის მართლმადიდებელი საპატრიარქოს არქივში ინახება.“

... საკურთხეველში ორსავე მხარეს კედლები ახლად შელესილია თეთრად. ცხადია, აქ ქართველთა წმინდანების სახენი წაშლილი და დაფარულია. მე რომ გულმწუსარად ვუყურებდი ესე ვითარს მტარვალბასა და გაფუხიარე ჩემის სულის მჭმუნვარება რუსის დეკანოზს, რომელმაც ჰკითხა ეკლესიის მოსამსახურე ბერძენს: ეს კედლები ნახევრად რად არის გათეთრებულიო? უგუნურმა მოგვიგო: ეს ოსმალთ გათეთრესო, თითქოს ოსმალთათვის ერთი და იგივე არ იყოს ბერძენთა და ქართველთა წმინდანები? ტრანჰეზის ქვეშ არის ირგვლივ ნაჩვენები ადგილი, რომელსედაც მოუჭრიათ სამეზის სანატრელი ხე ქრისტეს ჯვარცმისათვის. მასზე ბერძნული წარწერა დარჩენილა და ქართული აღმოუფხვრიათ. მხილველს ამ ბოროტმოქმედებისა უნებურად მოგვაგონდება ფსალმუნის სიტყვანი: „საჯენ უფალო მანებებლნი ჩვენნი და ჰბრძოდე მძმოლთა ჩვენთა“. ასეთი იყო მდგომარეობა ჯვარის მონასტერში გასული საუკუნის მიწურულში.

...ქსანტოპულოსი ვირთხასავით შეძვრა საკურთხეველში. ტრანჰეზის ძირში, იქ სადაც ქრისტეს ჯვარის ლეგენდარული ხის ძირია, ფარულად ღრმად გამოკვეთილ ქვაში მოთავსებული იყო ვერცხ ლის ყუთი, რომელში დიდი ოქროს ჯვარი იდო, ძვირფასი თვალ-მარგალიტით მოოჭვილი. ეს ჯვარი 1643 წელს შეუწირავს მონასტრისათვის ლევან დადიანის დავალებით ჯვარის მამას ნიკიფორე ჩოლოყაშვილს. ქსანტოპულოსიც იქ მივიდა და თავისთან მიიხმო პატრიარქის თანმხლები არქიმანდრიტები ქრისანთი და ვასილი. სხვათა შორის, ეს ჯვარი და მასზე ქართული წარწერა აღწერილი და შესწავლილი არა აქვს არც ცაგარელს და არც სხვა

ქართველ მოგ საურთ. ეტეობა იგი ჩვენამდე ცნობილი არ იყო. და უცებ არქიმანდრიტ ქრისანთის ხელში გაიეღვა ამ უნიკალურმა ვერცხლის უხუთმა ქართული წარწერებით, ძვირფასი თვლებით მოჭედოდა ოქროს ჯვარმა. ჩვენ დაბეჯითებით მოვითხოვეთ არ წაეღოთ ადგილიდან ეს ჯვარი, რომელიც ჯერ მეცნიერულად შესწავლილი არაა; ეს მათ სასაცდლოდაც კი არ ეყოთ. მოიტაცეს ძვირფასი, ხელოვნების უნიკალური ნაწარმოები, დღემდე უცნობი ქართული წარწერით და სწრაფად ჩასხდნენ მანქანაში.

ვინ იცის, სად გაიყიდება უბრალო ოქროდ უძველესი, უნიკალური ნიშნით სახელგანთქმული ქართული ოქრომჭედლობისა! (20, გვ. 21-46).

... „მაქსიმე აღმსარებელი“, „იოანე დამასკელი“ – გიორგი წერეთელი კითხულობს ბერძნულად... როგორც ჩანს მაქსიმე აღმსარებელსა და იოანე დამასკელს ქართული წარწერებიც ჰქონია. ეს წარწერები ახლა წაშლილია... სწორედ აქ, აი აქ უნდა იყოს რუსთველიც, – ვამბობთ ჩვენ. წმინდანთა შორის დარჩენილი ადგილი დღეს მთლიანად შავი საღებავითაა დაფარული... ბიძგეგანა უტმა უოველმხრივ გასინჯა ზორტრეტისა და წარწერის ადგილი სვეტზე და გვითხრა, რომ შეიძლება რუსთველის სურათის ინფრაწითელი სხივებით გადაღება, მხოლოდ ფრესკის ნაწილობრივი გაწმენდის შემდეგ.

...ვეკვეთეთ რუსთველის შავ საღებავს ახალი საშუალებებით, რომლითაც დღეს უკვე აღჭურვილები ვართ ფრესკების წმენდის სპეციალისტებისაგან. გამოდის, გამოდის... მოჰკიდა ხელი შავ სურდარას, ქიმიურად შლის, ხელ-ნელა ძლევს, სულ უფრო და უფრო იწმინდება რუსთველის წითელი ტანსაცმელი... მივუვებით მადლს, სულ მადლს, გამოჩნდა თეთრი წვერი. ერთმანეთს ვენაცვლებით, ვდელავთ, ვფუსფუსებთ. სინარულისაგან ვკართით. სახეს რომ მივუახლოვდით, ვცდილობთ ზედმეტი ძალა არ დავატანოთ მარჯვენას, ერთმანეთს ვაფრთხილებთ, ალერსივით მსუბუქად ვწმენდთ. გვეშინია თვით რუსთველის-ზორტრეტზეც არ ვიმოქმედოთ. რუსთველის სურათის ფერებს არაფერი ეკარება, თუ რუსთველის სურათის ფერები არ იკარებენ არაფერს. სურათი იწმინდება და ანათებს ისე, როგორც ოდესღაც უნათებია. მთელ სვეტზე აღმართული წმინდანების იოანე დამასკელისა და მაქსიმე

აღმსარებლის ფერხთა შორის დგას იგი ხელაპყრობილი.

„ამისა დამხატავსა შოთას შეუნდვეს ღმერთმან ამინ“. ხოლო ქვე-
მოთ ზორტრეტზე „რუსთველი“ თეთრად გამოანათა მსხვილმა ქარ-
თულმა ასომთავრულმა. აწ ველარსად დაგვეკარგება. ვერვინ წაშლის
ჯვარის მონასტრის შოთა რუსთველს, იგი ჩვენია დღეს, ჩვენს ხალხს
ეკუთვნის! (ი. აბაშიძე. ჰალესტინის დღიური. თბ. 1961. გვ 33-56).

არსებობს მოსახრება, რომ ისინი, ვინც იერუსალიმელ არაბებად
იწოდებიან, იმ ქართველი მხედრების ჩამომავალნი არიან, რომლებიც
წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასანლმა სამუდამოდ დატოვა წმიდა ქალაქ
იერუსალიმში ჯვრის მონასტრის დასაცავად. ამის შესახებ საინტერე-
სო ცნობას გვაწვდის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე ზ. კონჭოშვილი,
რომელმაც 1899 წელს იმოგზაურა იერუსალიმში. იგი წერდა: „ჯვრის
მონასტრიდან 20 წუთის სავალზე, „ვარდების ველზე“, გაშლილია სოფ.
მაღხა, რომლის მოსახლეობა ქართველ კოლონიისტთა ჩამომავალია.
კერძოდ, იმ ქართველთა შთამომავლები არიან, რომლებიც მეფე ვახ-
ტანგ გორგასანლმა მე-5 საუკუნეში დატოვა ჯვრის მონასტრის მტერთა-
გან დასაცავად. მათ დაუვიწყიათ მშობლიური ენა, თუმცა გადმოცემით
იციან, რომ შთამომავალნი არიან შორეულ ჩრდილოეთიდან გადმოსა-
ხლებულთა და თავიანთ თავს გურჯებს უწოდებენ. ირგვლივ მცხოვრები
არაბები მათ ისე უყურებენ, როგორც მოსულსა და უცხო ტომს. ისინი
იცავენ და ემსახურებიან ჯვრის მონასტერს, მალხელები ძირითადად
ლაზარეაკობენ არაბულად, მაგრამ იციან ცოტაოდენი თურქული და
ბერძნული. მალხელები სარგებლობენ საკუთარი უფლებით დანამუშაონ
მონასტრის მინდვრები და ვენახები. მონასტერს შემოსავლის მესამედს
აძლევენ. ისინი იერით განსხვავდებიან გარეშე მცხოვრებთა არაბის
ტომისაგან, მალხელებს მოჭყავთ ვარდი, ამხადებენ ვარდის წყალს
აიაშმისთვის, ტრანჰეზის კურთხევისათვის და განსაბანელად. ვარდის
წყალს გზავნიან სრულიად ჰალესტინაში და კონსტანტინეპოლის საპ-
ატრიარქოშიც“ (30, გვ. 79-80).

Shota Rustaveli, the author of the world masterpiece, the Knight in the Panther's Skin. 12th century.

უძველესი ქართული წარწერები ზალესტინიდან

დღეს ჩვენს წინაშეა ქართველი უფლისწულის მიერ ზალესტინის უდაბნოში აგებული ძეგლი, სადაც მას ქართული წარწერები დაუტოვებია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ იგი მჭიდროდ ეოფილას დაკავშირებული ქართულ კულტურულ სამყაროსთან და იმდროინდელ „წმიდა ადგილებში“ მოღვაწეობით მას ქართული ენა და ქართული კულტურა საერთაშორისო სარბიელზე გაჭქონდა – განაცხადა აკადემიკოსმა ვიოლეტი წერეთელმა.

ზროფესორ ვირჯილიო კორბოს აზრით, ეს ქართული წარწერები უძველესი ქრისტიანული წარწერებია (დღემდე ცნობილ წარწერებს შორის) მთელ ზალესტინაში.

1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვირჯილიო კორბომ იორდანის უდაბნოში, ბეთლემის მახლობლად, ბირ ელ-ეუტის მიდამოებში, აღმოაჩინა და გამოიკვლია ზეტრე იბერისა და იოანე ლაზის მიერ დაარსებული მონასტერი, რომლის იატაკიც შემკული იყო ოთხი უძველესი ქართული მოზაიკური წარწერით. ზირველი წარწერა მოღწეულია უნაკლოდ. მეორე და მესამე წარწერები დაზიანებულია, წარწერა მეოთხე კი ისეა დაზიანებული, რომ სრულიად არ იკითხება.

ზირველი წარწერის მიმართ არის აზრთა სხვადასხვაობა. ზირველი წარწერის ორი ზწკარი უნდა ეკუთვნოდეს მეოთხე საუკუნეს და აქ საქმე უნდა გვექონდეს დიდი ბაკურის ხანის წარწერასთან (37, გვ.113). უკანასკნელი სამი ზწკარი განახლებულია მონასტრის აღდგენის დროს. აკადემიკოსმა ვ. წერეთელმა და ზროფესორმა მ. თარხნიშვილმა ეს მოზაიკური წარწერა მეექვსე საუკუნის 30-ანი წლებით დაათარიღეს, რადგანაც იქ მოხსენიებული ანტონი აბაი მათ მიიჩნიეს (აბატი) ანტონად, რომელიც იქ მოღვაწეობდა მეექვსე საუკუნეში. რაც შეეხება ზროფესორ ვირჯილიო კორბოს, იგი ამ მოზაიკურ წარწერას ათარი-

ღებს მესუთე საუკუნით და მიიხივებს, რომ იგი ზეტრე იბერის დაკვეთით შესრულდა. „დასაშვებად მიგვაჩნია, რომ „აბაი“ საკუთარი სახელი შეიძლება ეოფილიყო და არა საეკლესიო თანამდებობის ზირი „აბა-ტი“... არქეოლოგიური ინვენტარის წყალობით ქართული მონასტერი მე-4 საუკუნის ძეგლია. ამის შემდეგ საფუძველი ეცლება მოსაზრებას, რომ წარწერები მოგვიანო ხანაში შესრულებულად მიგვეჩნია. სინამდვილესთან უფრო ახლო იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ქართული მონასტრის, იგივე ლაზთა მონასტრად წოდებულის, განმანსლებელი ზეტრე იბერიელი სამონასტრო ცხოვრებას ჩაუდგებოდა თუ არა სათავეში, მისივე დაკვეთით უნდა გაკეთებულიყო მოზაიკური წარწერები მე-4 საუკუნის წმიდა თეოდორეს სახელზე. მაშასადამე, სინქრონული ხდება, როგორც სამონასტრო ცხოვრების განახლება, ასევე მისი ეპიგრაფიკული დადასტურებაც. წინააღმდეგ შემთხვევაში დაუჯერებელი იქნებოდა, რომ მწიგნობარ ქართველებს წმ. თეოდორესადმი მიძღვნილი მონასტერი უწარწეროდ დაეტოვებინათ... სამწუხაროდ, მეოთხე საუკუნეზე ადრინდელი წარწერები ძალიან დაზიანებული ან მოხზობილია... მონასტრის რომ გადაკეთება-განახლება განუცდია თავისი არსებობის მანძილზე, ეს არქეოლოგიურმა შესწავლამაც უჩვენა. გასარკვევი რჩება მხოლოდ ის, თუ რა ვითარებაში მიმდინარეობდა მოღვაწეობა სამშობლოდან მეტად დაშორებულ ქართული კულტურის კერებში, რამაც წარუხოცველი კვალი დაამჩნია ზალესტინის სამწიგნობრო განვითარებას და შექმნა საეკლესიო მწერლობის მთელი ეპოქა. ჩვენი წელთაღრიცხვის ზირველი საუკუნიდან მოკიდებული ქართველთა სამონასტრო ცხოვრება რომ ვითარდებოდა ზალესტინაში, ეს ჩანს იერუსალიმის უდაბნოს ჯვარის მონასტრის ზეთისხილის ბაღში, უძველესი კატაკომბის არსებობით, რომელიც ქრისტიანული ტრადიციით ქართველ მონაზონთა საძვალედ ითვლებოდა. მთარგმნელმა ზირადად ინახულა 1935 წელს ჯვარის მონასტრის უძველესი კატაკომბი და მონასტრის ახლანდელმა ბერძენმა ილუმენმა და სხვა ეროვნებათა - იტალიელების, ფრანგებისა და ინგლისელთა მონას-

ტრების წინამძღვრებმა დაადასტურეს შემოაღნიშნული ტრადიციული გადმოცემა.“ მთარგმნელი ბუჟან გიორგაძე.

ამონარდი დოქტორ ვირჯილიო კობზოს წიგნიდან სიარულ-დანამის (მწვემსთა მინდვრის) გათხრები და შემოგარენის მონასტრები. წმიდა თეოდორეს სახელობის ქართული მონასტერი ბირ-ელ-უუტში (17, გვ. 94).

ზირველ წარწერასთან დაკავშირებით საინტერესო მოსაზრება გამოთქვა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მკვლევარმა მან-გლელმა მიტროპოლიტმა პროფესორმა ანანია ჯაფარიძემ: „ამ წარწერაში ნახსენები არიან ანტონი, აბაი და იოსია. ისინი შესაძლებელია იყვნენ წმიდა წერილის ზირველმთარგმნელთა ზღუადის წევრები. ამ მოსაზრების გამოთქმის უფლებას გვამღვეს შეიძვეგი გარემოება. საქართველოს ჰატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე იკვლევდა ზირველქართველ მთარგმნელთა ვინაობას და იგი არქეოლოგთა მიერ ჰალესტინის ქართული წარწერების აღმოჩენამდე თითქმის ნახევარი საუკუნით ადრე წერდა „ჰეტრე მათემელის მიერ ავებულ მონასტერში უნდა მიეღოთ თავშესაფარი ზირველ ქართველ მთარგმნელებს სამშობლოს გარეთ - სტეფანესა და დავითს. ამავუ მონასტერში უნდა ეცხოვრათ და ემოღვაწათ ანტონსა და საბას, რომელთა სახელები მოიხსენიება წმ. გიორგი მთაწმინდელის ზირადი მცნობის, ეფრემ კირილეს მის ჩანაწერში (Палестинский сборник, X, ც. 181) (წიგნიდან „სადვთისმეტველო კრებული“, 1, 1991, გვ. 176)...მაშასადამე, შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი, რომ ჰალესტინის ქართველთა მონასტრის წარწერებმა შემოგვინახა ერთ-ერთი ზირველი მთარგმნელების სახელები - ანტონისა და აბაის, ანუ იგივე საბასი (5, გვ. 9).

ქართული ისტორიოგრაფია ჰეტრე იბერს აკავშირებდა ზირველ ქართულ მთარგმნელობით სკოლასთან, რომლის ერთ-ერთი ლიდერი უნდა ყოფილიყო ჰეტრეს აღმზრდელი და მოძღვარი იოანე ლაზი. ამ განცხადების უფლებას იძლევა ის, რომ სწორედ იოანე ლაზის მიერ ავებულ ჰალესტინის მონასტერში აღმოჩნდა ქართული წარწერები (4, გვ. 18).

„საჭიროდ ვთვლით მოვათავსოთ შემდეგი ცნობა: ზროფესორომა ლ. ა. მაცულავიჩმა წამოაყენა შემდეგი დებულებები: ა) ბიჭვინთის ახლად აღმოჩენილი მოზაიკის შემცველი ტაძარი და ბეთლემის (ბირ-ელ-ყუტის) ტაძარი თავისი არქიტექტურული ნიშნებით და მოზაიკური ხელოვნებით ერთსა და იმავე სკოლას ეკუთვნიან და ერთსა და იმავე დროსაა აგებული ბ) ამ ორივე ნაგებობას ისეთი ნიშანდობლივი თვისებები ახასიათებს, რომ ისინი არ შეიძლება იუსტინიანეს ეპოქას (VI ს.) ეკუთვნოდეს. ისინი მესუთე საუკუნეზე გვიანდელი არ შეიძლება იყოს. ბეთლემის ტაძრისა და წარწერების დათარიღება მესუთე საუკუნით სავსებით შეესაბამება იმ ფაქტს, რომ წარწერებში მოხსენიებული არიან ბაკურ, მარუან და ბუზმირ“ (32, გვ. 062).

ბეთლემის მეორე და მესამე წარწერებში მოხსენიებული არიან ბაკურ, მარუან (მურვანოსი) და ბურზნ (ბუზმირ), რომელთაგან: მარუან არის ჰეტრე იბერის ერისკაცობის სახელი, ბუზმირ არის სახელი ჰეტრე იბერის მამისა, ბაკურ - ჰეტრე იბერის ზაზისა. ამრიგად, ჩვენ წინ არის იორდანის უდაბნოში აღმოჩენილი ქართული მონასტრის ნანგრევები, ქართული წარწერებით, რომლებშიც მოხსენიებულია თვით ჰეტრე ქართველის, მისი მამისა და ზაზის სახელები და ეჭვი არ შეიძლება არსებობდეს, რომ ეს სწორედ ჰეტრე ქართველის მიერ აშენებული მონასტერია. მაგრამ არსებობს კიდევ ერთი უტყუარი ცნობა, რომელიც ამ მოსაზრებას საბოლოოდ უეჭველს ხდის. არქეოლოგი ვ. კობო არა ერთგვის საზღვანში აღნიშნავს, რომ მონასტერს ჰქონია ურძნის საწური და ზეთის სახდელი სათავსოები, რომ ამ მხრივ ამ მონასტრის ბერების საქმიანობა არსებითად განსხვავდებოდა მთელი ამ მხარის სხვა მონასტერთაგან. ჰეტრეს ცხოვრების ტექსტში ზირდაზირ დაცულია ცნობა იმის შესახებ, რომ ჰეტრე იქ ღვინისა და ზეთის მეურნეობას მისდევდა (9, გვ. 27). ისტორიული წყაროების საფუძველზე მკვლევარები ადგენენ, რომ ჰეტრეს ეს მონასტერი აუშენებია და ქართული წარწერებით შეუძკია ოთხას ოცდაათიან წლებში.

ეს წარწერები უძველესია დღემდე ცნობილ ეველასზე ძველ ქართულ

The ancient Georgian mosaic inscription in Asomtavruli script (430 – 440) made by St. Petre Iberi. Lazta Monastery, Palestine. Lazta Monastery was founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi.

წარწერა 1

შეწევნითა ქრისტესითა და მეოხებითა წმიდისა
 თეოდორესითა შეიწუაღენ ანტონი აბაი და იოსია მომსხმელი ამის სეფისაი
 და მამა დედაი იოსიასი ამენ.

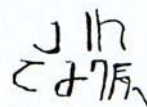

წარწერა 2.

წმიდაო თეოდორე მარუან და ბურსენ... ენ აძი... ...ე

წარწერა 3.

და ძუძე
უღნი ძ
ათნი ბა
კურ და
გრი-ორმ
იზდ და ნ
აშობნი
მათნი ქრისტე

შეიწუაღენ
ამენ

წარწერათა შორის, ვინაიდან ნახევარი საუკუნით მაინც წინ უსწრებენ დღემდე ეველასე ძველად მიხნეულ ბოლნისის წარწერებს. ჰალეოგრაფიული თვალსაზრისით წარწერები დიდს არქაულობას ამკლავებენ. ამ მცირეოდენი მასალიდანაც კი ნათლად ჩანს, რომ ჩვენი წარწერების ენას ახასიათებს ეველა ის ნიშანი, რაც საყოველთაოდ ცნობილია ძველი ქართული სამწერლობო ენის ნორმებისათვის. ეს კი ხანგრძლივ ლიტერატურულ ტრადიციებზე მიუთითებს... ამგვარად, ვარაუდი ქართული დამწერლობის არსებობისა მე-5 საუკუნეზე გაცილებით უფრო ადრინდელ ეპოქაში ამქამდ ბევრად უფრო დამაჯერებელი ჩანს (9, გვ. 50).

იორდანის უდაბნოს ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიისათვის განუსაზღვრელად დიდია, განაცხადა აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა.

ჰეტრე იბერს მარტო ულამაზესი ქართული წარწერებით, რომ შეემკო იორდანის უდაბნოში მის მიერ დაარსებული ლაზთა მონასტერი, სრულიად საკმარისი იქნებოდა იმ დიდი ჰატივისა და სიუვარულისა, რასაც ქართული ეკლესია და ქართველი ერი მას მიაგებს. ჰეტრე იბერს რომ არ შეემკო ლაზთა მონასტერი უძველესი ქართული წარწერებით, ჩვენ არ გვეცოდინებოდა, რომ უფლისწული 3 წლიდან 12 წლამდე საქართველოში წმინდა წერილს ბერძნულად კი არა, ქართულად კითხულობდა. ეს კი მიუთითებს იმაზე, რომ წმინდა წერილი მე-4 საუკუნეში უკვე არსებობდა ქართულ ენაზე.

წმინდა აღმსარებელი პოლიეექტოს (კარბელაძე) აღნიშნავს: “აჰა უეჭველი საბუთი, რომ მირიანის დროიდანვე ქართულ ენაზე ისწავლებოდა და იმოდღვრებოდა ქართველი ერი... სამღვდელთებამ გამართა ეკლესიებთან ყრმათა სასწავლო სკოლები, რომელთაც მთელი ერი ეკლესიაში მკითხველ-მგალობელად გარდააქცევს. თუ რა მშვენივრად იყო ყრმათა აღზრდა სწავლების საქმე იმ დროს საქართველოში, ამის უეჭველ საბუთს ვაოულობთ წმ. ჰეტრე ქართველის სვინაქსარში” (3, გვ. 27).

ამბავი ერთი ზეტრიწონული ხელნაწერისა (1300-1340)

ბულგარეთში, ქ. ზლოვდივიდან 28-30 კილომეტრის დაშორებით, როდოპის ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე, მდინარე ასენიცის მარჯვენა მხარეს, დიდებულ ხეობაში მდებარეობს ზეტრიწონის სახელგანთქმული სავანე, რომელიც სიდიდით მეორეა მთელ ბულგარეთში.

ზეტრიწონის ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიძინების ქართულთა სავანე დააარსა გრიგოლ ბაკურიანის-ძემ 1083 წელს. გრიგოლი იყო ბიზანტიის იმპერიის დასავლეთ პროვინციების ჯარების მთავარსარდალი, ამავე დროს იგი იყო სევასტოსი და იმპერიის სამონასტრო იერარქიაში საპატრიარქო ადგილი ეჭირა. ამ ზერიოდში გრიგოლ ბაკურიანის-ძემ მრავლად მიიღო მამულები ფილიპოპოლის თემში, სამხრეთ თრაკიასა და სხვ. (27, გვ.256).

გრიგოლი იყო ქართველი დიდებული - ტაოელი ერისთავთა ერისთავის ბაკურიანის ძე. ა. შანიძის ვარაუდით, გრიგოლი ბაგრატიონთა გვარიდან იყო.

გრიგოლს მონასტრისათვის შეუდგენია „ტიზიკონი“ (წესდება) ქართულ და ბერძნულ ენებზე 1084 წელს. ტიზიკონში რამდენჯერმეა აღნიშნული, რომ „ასლად დაარსებული სავანე ქართულია - ქართველებისა და მხოლოდ ქართველთათვისაა განკუთვნილი. იგი ტიზიკონში ასევე აღნიშნავდა, რომ იყო ქართველთა „უბრწევალესი გვარიდან“ და ამჟამად კიდევ თავისი ეროვნული წარმომავლობით (27, გვ. 259).

ზირველი, ვინც ქართველი ხალხის მესხიერებაში აღადგინა ჟამთა სიავის გამო დავიწყებული და დაკარგული ქართული სავანე ბულგარეთში, იყო გიორგი ჯორჯაძე.

1878 წლის 6 იანვარს სულეიძენ-ფაშას მეომრებმა ზეტრიწონის მონასტერს ალყა შემოარტყეს. მონასტერი თურქ-ოსმალთაგან დარბევას გადაარჩინა რუსეთის არმიის კაპიტანმა გიორგი ჯორჯა-

მემ. მადლიერმა ბუღვარელმა ბერებმა გიორგი ჯორჯაძეს, ვითარცა ქართველს, მონასტრის სიძველენი დაათვალიერებინეს და ქართულ-წარწერებისანი ღვთისმშობლის სატიც აჩვენეს.

ჰეტრიწონის სავანის ეველასე დიდი სიწმინდეა ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის საკვირველთმოქმედი სატი, რომელიც, გადმოცემის თანახმად, ლუკა მახარებლის მიერ არის დაწერილი. ეს სატი საქართველოდან ჩამოაბრძანეს და საუკუნეთა მანძილზე განდიდდა სასწაულებით.

ჰეტრიწონის სავანე ქართული სასულიერო მწერლობის ერთ-ერთი უმთავრესი ცენტრი იყო, განსაკუთრებით XI-XII საუკუნეებში. აქ ჩამოყალიბდა ლიტურგურულ - ფილოსოფიური სკოლა, რომელიც ჰეტრიწონის სკოლის სახელითაა ცნობილი. გრიგოლ ბაკურიანის-მემ დააარსა სემინარია, სადაც ქართველი ახალგაზრდები სწავლობდნენ.

„ჩვენ აქ გვაქვს მეტად იშვიათი, შეიძლება ერთადერთი მაგალითი ბიზანტიაში სემინარიის არსებობისა, ამ სიტყვის თანამედროვე მნიშვნელობით“ - ლ. ჰტი (27, გვ.288).

ტიპიკონის მიხედვით, სემინარიაში სწავლება მხოლოდ ქართულ ენაზე იყო. ისწავლებოდა დიალექტიკა ანუ ფილოსოფია, რიტორიკა, გრამატიკა, არითმეტიკა, გეომეტრია, ასტრონომია, მუსიკა (სასულიერო ზოეზია), იურისპრუდენცია (15, გვ.736). ჰეტრიწონის ქართველთა სავანისა და სემინარიის მუშაობას ოცი წლის განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ცნობილი ქართველი ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი იოანე ჰეტრიწი. მე-12 საუკუნის დამდეგს იოანე ჰეტრიწი სამშობლოში ბრუნდება და აგრძელებს მოღვაწეობას გელათის აკადემიაში (ჰეტრიწონის სასწავლებლის ტრადიციების გამგრძელებლად საქართველოში ითვლება გელათის მონასტერი, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც იქ სამოღვაწეოდ გადავიდა იოანე ჰეტრიწი) (15, გვ.736).

„ეკროზაში დაახლოებით იმავე ჰერიოდში იყო შარტრის აკადემია. იგი

ერთადერთია მსოფლიოში, რომელიც შეიძლება შეედაროს გელათს, მაგრამ იოანე ზეპტრიწის დარი ფილოსოფოსი არ ჰყოლია ამ აკადემიას და არც ერთ კულტურულ კერას იმჟამინდელ მსოფლიოში“ (18, გვ. 90).

ზეპტრიწონის სავანის ბიბლიოთეკის ხელნაწერთაგან ჩვენამდე მოაღწია მხოლოდ ერთმა. იგი წარმოადგენს დღესასწაულთა საკითხავ კრებულს. გადაწერილია ზეპტრიწონის მონასტერში. ეს ხელნაწერი ერთხანს ინახებოდა სვანეთში, ამჟამად კი დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში - H ფონდი (N 1760, ფ. 158r - 169r). ხელნაწერი ეგონათ მე-15 საუკუნის, მაგრამ რამაზ ჰატარბეგ ჭვირნიშნით 1300-1340 წლებით დაათარიღა (26, გვ. 5-6.).

ზეპტრიწონულ ხელნაწერში შესულია იოანე დამასკელის, ეფრემ ასურისა და სხვათა თხზულებანი, ჰაგიოგრაფიული ძეგლები. ასევე შესულია „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ზეპტრე ქართველისაი, რომელი იყო ძე ქართველთა მეფისაი“. ხელნაწერი გადაიწერა ზეპტრიწონის მონასტერში ოქროყმების მიერ. ანდერძში ვკითხულობთ: “დაიწერნეს ესე დღესასწაულთა საკითხავნი მონასტერსა წმიდისა ღმრთისმშობლისასა ზეპტრიწონს ღუაწლითა და წარსაგებლითა მახარებლისა ოქროყმებისათა თანა საქონებელად მისსა, ვიდრეცა ეგულებინ, ხელითა მდაბლისა გრიგოლისითა და ვინცა აღმოიკითხვიდეთ, ჩუენთვისცა შენდობასა იტყოდით, რათა ღმერთმან თქუენცა შეგინდვნეს და მახარებელსა ოქროყმებისძესა და მშობელთა მისთა საბასა და მარბამს შეუნდოს ღმერთმან.“ სოლომონ ეუბანიეშვილმა ზირველმა გამოაქვეყნა ზეპტრიწონულ ხელნაწერში დაცული „ზეპტრე ქართველის ცხოვრება“ 1946 წელს (33, გვ. 256-272).

ზეპტრიწონულ ხელნაწერში დაცულ „ზეპტრე ქართველის ცხოვრების“ ტექსტს ახლავს ზაქარია ქართველისა (ავტორი) და მაკარი მესხის (მთარგმნელი) ანდერძები. ზაქარია ქართველის ანდერძი მოგვითხრობს რომ იგი ნეტარ ზეპტრეს ქართლიდანვე გაჰყოლია და წმიდა მამის გარდაცვალებამდე მის გვერდით იყო. ამიტომ აღწერა

ის, რაც საკუთარი თვალთ ნახს და უერთ მოსმინა. მაკარი მესხის ანდერძი კი გვაუწყებს, რომ მას ქართულად უთარგმნია ზაქარია ქართველის მიერ ასურულ ენაზე დაწერილი „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისაი, რომელი იყო მე ქართველთა მეფისაი“.

ქართული „ჰეტრეს ცხოვრების“ ცნობათა მეცნიერული ღირებულება ფასდაუდებელია, უპირველესად ეს უნდა ითქვას ზაქარია ქართველისა და მაკარი მესხის ანდერძებსზე, რომელთაც ჩვენი ძველი კულტურის ისტორიისათვის ისეთივე დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ, როგორც აქვს გიორგი მთაწმინდელის ცნობას „ბალავარიანის“ ბერძნულად მთარგმნელის - ეფუთიმე მთაწმინდელის შესახებ. ეს გარემოება გვიკარნახებს, რომ ქართული „ცხოვრების“ ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს დიდი სიფრთხილით მოვეკიდეთ. ის, რაც ჩვენმა წინაპრებმა წრფელი ლიტერატურული საქმიანობის შედეგად გვიანდერძეს, საჭიროა კრიტიკულად შევამოწმოთ, მაგრამ არ უნდა გავაუფასუროთ. ქართულმა ხელნაწერმა დაიცვა „ჰეტრეს ცხოვრების“ ავტორის სახელი „გლახაკი ზაქარია, მოწაფე მისი ქართლითგანვე“ და მოდი, ნუ შევეცდებით მის აღმოფხვრას და ამ მიზნით გზასაცდენილ და უსისტემო კვლევა-ძიებას (21, გვ. 151).

ზაქარია ქართველი V საუკუნის საზღვარგარეთელი სასულიერო მწერალია, რომელსაც უმოღვაწია მათემატიკის მონასტერში. იგი გვერდს უმშვენებს მისსავე თანამედროვე აგიოგრაფს იაკობ ხუცესს, „მუშანიკის მარტვილობის“ ავტორს. ჩვენ უნდა ვიამაყოთ ამ მწერლით და ჯეროვნად შევაფასოთ მისი ლიტერატურული მოღვაწეობა, რომელიც ნათელ შუქს ჰყენს ქართულ-ასურულ და ქართულ-ბიზანტიურ კულტურულ ურთიერთობათა ისტორიას იმ შორეულ წარსულში, როდესაც დიდი ჰეტრე იბერიელი და მისი ქართველი თანამოსენაკენი დღე და ღამ იღწვოდნენ სირია-პალესტინაში ქართული სალიტერატურო და სამონასტრო კერების შექმნისათვის (21, გვ. 153).

ზაქარია რიტორი (V ს.) – ზეტრე იბერის მწიგამის შესახებ

ეურადსადებია ის ფაქტი, რომ თვით მონოფიზიტი ზაქარია რიტორი (V ს.) თავის თხზულებაში „მამა ესაიას ცხოვრება“ (რომელიც დანართის სახით შესულია ზაქარია რიტორის „ეკლესიის ისტორიაში“) ზირდაზირ მიუთითებს ზეტრე იბერის ჭეშმარიტ (დიოფიზიტურ) აღმსარებლობაზე (აკად. ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტომი III, 1936, გვ. 11; 8, გვ. 176). ბერძნული დედანი დაკარგულია. თხზულება ბერძნულიდან ითარგმნა ასურულ ენაზე (VI საუკუნის დასაწყისი).

ზროფესორმა მარია მჩინაიამ მოიკვლია და მოგვაწოდა ასურული ტექსტი თარგმანითურთ.

ფრაგმენტი ასურული ტექსტიდან (*Anecdota Syriaca, collegit edidit explicuit I. P. N. Land. III, 166, sqq. Lugduni Batavorum 1870*).

როდესაც, ზალესტინაში მონაზვნებს შორის დავა ატედა იმის თაობაზე, სწორია თუ არა ჩვენი უფლის სოცნი ჩვენი სწორ არსად ვცნოთ. სახელგანთქმულმა ზეტრემ შეაჩვენა ისინი, რომლებიც ამას არ აღიარებდნენ. სოციერთი მათგანი კვლავ აგრძელებდა კამათს მათთან, რომლებიც ზეტრეს აზრს იზიარებდნენ. მაშინ, მოდავე მხარეებმა (ამ საკითხთან დაკავშირებით) აზრის გასაგებად დიდ ესაიას მიმართეს. გადაწყვიტეს დათანხმებოდნენ იმას, რასაც ის ეტეოდა მათ. როდესაც მასთან მივიდნენ, იგივე მსჯავრი მოისმინეს მათ, ვინც არ აღიარებდა რომ ჩვენი ერთი უფალი იესო ქრისტე ღვთაებრივი ბუნებით ერთაწინა მამისა, სოლო კაცობრივი ბუნებით მსგავსია ჩვენი.

144 v. b. הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 5 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 10 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 15 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 20 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 25 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 30 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 35 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 40 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 45 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 50 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 55 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 60 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 65 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 70 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 75 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 80 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 85 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 90 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 95 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה
 100 הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה

1) Signo :: הַיְהוֹדוּת לְתוֹרָה legere monemur.

ზეტრე იბერის დღემდე უცნობი მინიატურები
ქართულ-ბერძნული ხელნაწერებიდან
(XIV-XV სს.)

(ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში
ანალოგი არ ეძებნება)

ათონის წმიდა მთის ივერონის ქართულ მონასტერში შესრულებული ქართული მწიგნობრობისა და მხატვრული აზროვნების უნიკალური ნიმუში - ქართულ-ბერძნული ილუსტრირებული ხელნაწერი 1913 წლიდან რუსეთის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, სანკტ-პეტერბურგში ინახება. ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში ანალოგი არ ეძებნება. მისი არსებობა დღემდე მხოლოდ სამეცნიერო წრეებისათვის იყო ცნობილი.

ამ უნიკალური ხელნაწერის გაცნობის შესაძლებლობა მოგვეცა ახალქალაქისა და კუმურდოს მიტროპოლიტ ნიკოლოზის (ფაჩუაშვილი) დიდი ძალისხმევითა და ღვაწლით, რისთვისაც მის ძალაუფოვლადუსამღვდლოესობას მადლობას ვუხდით ქართველი ერის სახელით.

ხელნაწერი მცირე ზომისაა (12,4 X 8,2), შედგება ქაღალდის 146 ფურცლისაგან, აქედან 169 გვერდი მინიატურებს ეთმობა. ხელნაწერი შინაარსით ლიტურგიკული კრებულია. ტექსტი მოიცავს სახარებისეულ საკითხავებს, ტროპარებს, სავედრებელ ლოცვებს, თვენს, მაცხოვრისა და ავგაროზ მეფის მიმოწერის აპოკრიფულ ისტორიას. ტექსტის ძირითადი ნაწილი ქართულია, ნაწერი ორ სვეტად, ნუსხურად. ტროპარები, სავედრებელი ლოცვები და ცალკეული საკითხავები კი ბერძნულ ენაზეა ...

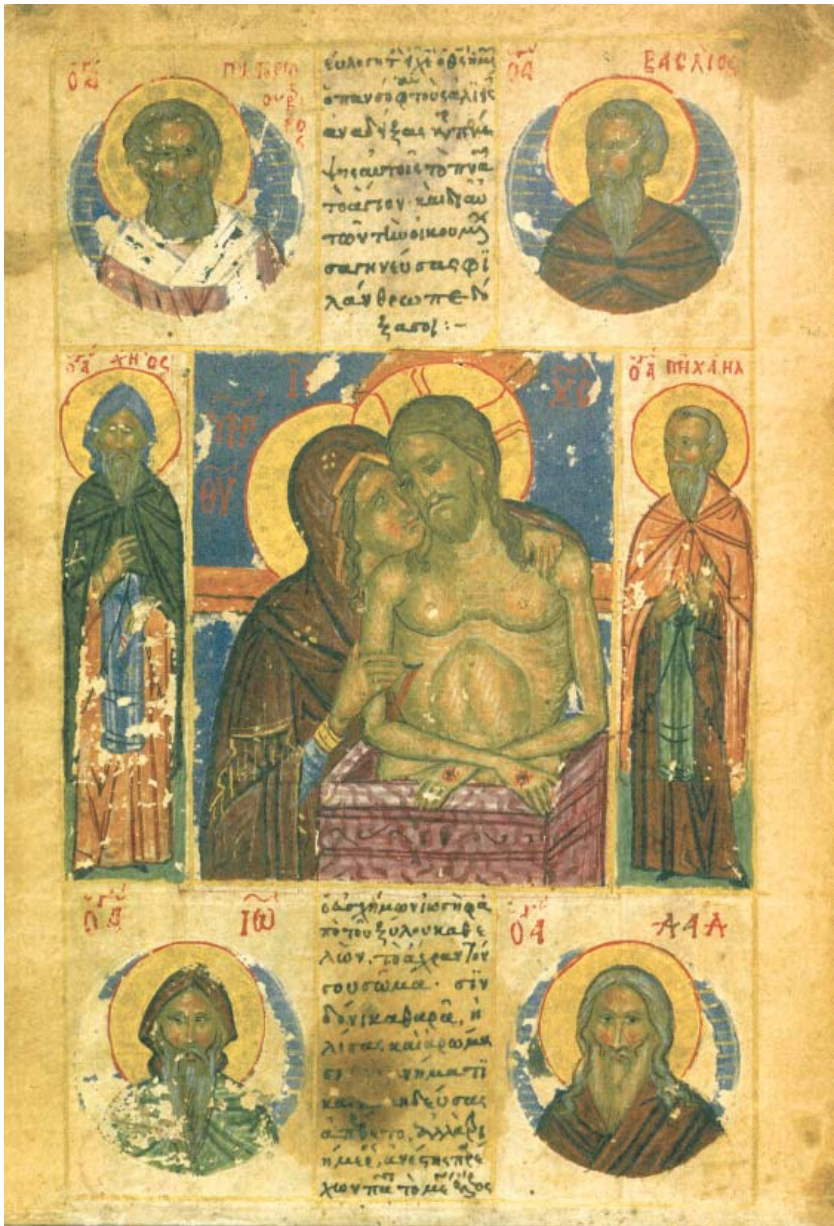
სანკტ-პეტერბურგში მოხვედრისთანავე ხელნაწერმა მეცნიერთა

დიდი უურაღლება მიიზერო. მას სხვადასხვა დროს იკვლევდნენ შალვა ამირანაშვილი, ლეონიდ შერვაშიძე და სხვ. 1883 წელს ფრანგმა მეცნიერმა შარლ როო დე ფლერმა ხელნაწერი XI საუკუნით დაათარიდა...

ნიკო მარმა ქართული და ბერძნული ტექსტები XIV-XV საუკუნეებით დაათარიდა...

ხელნაწერი ბოლოს 1998 წელს ვრცლად შეისწავლა და მონოგრაფია მიუძღვნა ლილია ევსევამ. მეცნიერმა კრებული XV საუკუნის ბოლოსათვის ათონის მთაზე შექმნილ ხატწერის სახელმძღვანელოდ მიიჩნია. სამწუხაროდ, ხელნაწერში ჩართული ბერძნულ-ქართული ტექსტები სპეციალური კვლევის საგანი არასდროს გამხდარა. მათი შესწავლა კი ბევრს მნიშვნელოვან საკითხს მოჰყენს ნათელს... სიუჟეტურ სცენებს წმინდანთა გამოსახულებები ემიჯნება. წმინდანთა რიგში მართლმადიდებელი სამყაროს ყველა მნიშვნელოვანი ფიგურაა წარმოდგენილი. განდევნობისა და სამონასტრო ცხოვრების დამამკვიდრებელი წმინდანების - წმ. ანტონ დიდის, წმ. მაკარი მეგვიპტელის, წმ. ონოფრეს, წმ. საბა განწმენდილის, წმ. სვიმონ მესვეტის გვერდით გამოსახულია ქართველი წმინდანები - წმ. ექვთიმე ათონელი, წმ. ილარიონ ქართველი და წმ. ჰეტრე იბერიელი... (საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თბილისი, 2012, გვ. 4)

ჩვენი უურაღლება განსაკუთრებით მიიზერო ორმა მინიატურამ, ესენია: „ხატი მიძინებისა“ და „უდაბნოს ანგელოზი“. ამ მინიატურებზე სხვა წმინდა მამებთან ერთად გამოსახულია ჰეტრე იბერი. წარწერები მინიატურებზე შესრულებულია ბერძნულ ენაზე.

წმ. ზეტრე იბერელი, წმ. ბასილი, წმ. სიონი, ხატო მიძინებისა, წმ. მიხეილი, წმ. იოანე (კლემაქსი), წმ. დავითი.

წმ. ზეტრე (იბერიელი), წმ. მამამთავარი აბრანამი, წმ. ილარიონი (იბერიელი), წმ. იოანე ნათლისმცემელი - უდაბნოს ანკელაზი (ლანგარზე დასვენებული მოკვეთილი თავით), წმ. გიორგი (საგარაუდოდ იბერიელი), წმ. იოანე (იბერიელი), წმ. ექვთიმე (იბერიელი).

ზაქარია ქართველი (V საუკუნე)

ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა

ჩვენისა ზეტრე ქართველისა, რომელიც იყო

ძე ქართველთა მეფისა

გვაკურთხენ, მამაო!

ჩემო საყვარელო ძმებო, მსურს გაუწეოთ ცხოვრება ჩვენი წმიდა და ნეტარი მამისა ზეტრესი, რომელიც გახდა მნათობი არა მარტო ზალესტინის, არამედ მთელი ქვეყნიერების. იგი იყო მეფური, საღვთო წარმომავლობის. წმიდა წერილითა და ღვთის ცნებებით აღზრდილმა, მსგავსად ხისა კეთილისა და მშვენიერისა, გამოიღო უხვი ნაყოფი თავისი დროისა და უწინარეს ქამისა, საწადელი და სასურველი ყოველი ღვთის მსახურისათვის და შესწირა იგი მაცხოვარს ჩვენსას იესოს ქრისტეს. მან არა მხოლოდ თავისი ნაყოფნი მიართვა ყოვლისშემოქმედ ღმერთს, მსგავსად მართალი აბელისა, რომელიც ღმერთმა შეიწირა, რომლის სურნელება, ვითარცა კეთილი საკმეველი, ისე ადიოდა ზეცაში უფალთან, არამედ სხვა მრავალი სულიც მოაქცია ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე — მან მიუძღვნა უფალს მრავალი ნაყოფი ფრიად მშვენიერი და კეთილსურნელოვანი, მრავალი კრავნი უბიწო და შეურყენელი. ვისწრაფვი გაუწეოთ მისი სათნო ცხოვრების შესახებ, ვიდრე მოგიტხოვრებდეთ მის წარმომავლობასა და აღზრდაზე. თუმიცა, სჯობს თავი შევიკავო წმიდანის სათნოებათა შესახებ თხრობისაგან.

ვფიქრობ, უფრო მართებულია, ჩემო ღვთისმოყვარეო, თავდა-

ზირველად გაუწეოთ ამ ღვთაებრივი ნერვის წარმომავლობის შესახებ, თუ სად და როდის აღმოცენდა იგი. შემდეგ კი მისი საკვირველი მოღვაწეობისა და იმ სასწაულებების შესახებ, რომლებსაც იგი აღასრულებდა. მე არ ვაზირობ სწვისგან მოსმენილის თხრობას, არამედ მსურს გაიმბოთ ის, რაც საკუთარი თავალით ვინილეთ: წმიდა მამას სიყმბიდანვე მოვეყვები და, როგორც ერთგული შვილი, ყოველთვის მის გვერდით ვიუხვი და ყველგან ვახლდი, სადაც კი წავიდოდა იგი.

ბერძენთა მეფის, ღვთისმოსავი თეოდოს მცირის (401-450) დროს (არკადი კეისრის ძე და თეოდოს დიდის შვილიშვილი) ქართლის მეფე იყო ვარაზ ბაკური (მეოთხე მეფე მირიანის შემდეგ). მეფე ვარაზ ბაკური იყო მართლმადიდებელი და დიდი ღვთისმსახური. ღვთისმოსაობა და მგზნებარე სიყვარული მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი მას მამა-ზაზიდან მოსდგამდა. მას შემდეგ, რაც საქართველოში წმიდა სახარება იქადაგა ქრისტეს მოციქულმა წმიდა და დიდებულმა ანდრიამ (როგორც ამას წერს ნიკიტა საღვთო და ფილოსოფოსი „წმიდა მოციქულის მიმოსვლასა და ქადაგებაში“), შემდეგ კი ღვთის მიერ გამოგზავნილმა წმიდა ნინომ, ამ მოციქულთა ქადაგებამ კეთილი ნაყოფი გამოიღო. ქართველმა ხალხმა ისწავლა ღვთისმსახურება, იწამა წმიდა სამება და ნათელილო წმიდა სამების სახელით. ქართველთა ქვეყანამ ერთხელ იწამა რა ჭეშმარიტი ღმერთი, მისთვის არ უღალატია, არც ვუღალატებთ უკუნისამდე, წმიდა სამების მადლით და ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის შემწეობით, რომელიც არის სასოება და მფარველი ქრისტიანეთა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ მეფე ვარაზ ბაკური იყო ღვთისმოსიში. მეფეს შვილი არ უავდა. იგი მსურვალედ ევედრებოდა ღმერთს მისთვის მოწვეაღე თვალით გადმოეხედა და შვილი მიეცა.

ერთხელ, როცა მეფე ვარაზ ბაკური სამეფო ქალაქ მცხეთაში ბრუნდებოდა, გზაში შემოაღამდა. მან გადაწვიტა იქვე მტკვრის ნაპირას გაეთენებინა ღამე. მეფემ მილის წინ ილოცა და დაწვა მოსასვენებლად. როგორც კი თვალები მილულა, მეფეს ღვთის ანგე-

ლოზი გამოეცხადა. იგი იყო ბრწვინვალე და დიდებული, მოელვარე, სწეტაკი სამოსით შემოსილი. მისი სახე მხესავით ბრწვინავდა. ანგელოზის ხილვისას მეფე შეშინდა. უფლის ანგელოზმა დაამშვიდა და ახარა, რომ უფალმა მისი ლოცვა შეისმინა. დედოფალი დაფეხმძიმდებოდა და შეეძინებოდა ვაჟი, რომელიც დიდი და სრული იქნებოდა ღვთისა და კაცთა წინაშე. იგი მრავალ ერს მოაქცევდა ღვთისაკენ. „წარმოუდგა მას ანგელოზი უფლისაი ბრწვინვალე და დიდებული, მოსილი სამოსლითა სწეტაკითა ელვარედ და ბრწვინვიდა ზირი მისი ვითარცა ძვის თუალი. ხოლო მეფემან ვითარცა იხილა ანგელოზი იგი, იქმნა შეშინებულ ფრიად. ჰრქუა ანგელოზმა მან უფლისამან მას: „ნუ გეშინი, მეფე. მე ვარ ანგელოზი უფლისა და მოვივლინე შენდა უფლისა ღვთისა მიერ, რამეთუ შეისმნეს ლოცვანი შენი. და აჰა მიუდგეს ცოლი შენი და გიშვეს შენ მე, რომელი იუოს დიდ და სრულ წინაშე ღვთისა და კაცთა და მრავალნი ერნი ღვთისა მოაქცინეს“. რცა მეფემ გაიღვიძა, განარებულმა ღმერთი აღიდა. გამოცხადების შემდეგ, დედოფალი მალე დაფეხმძიმდა და შვა მე. ახალშობილი მონათლეს წმიდა სამების სახელით და უწოდეს მურვანოსი.¹ ამრიგად ნეტარი მამა ზეტრე დაიბადა ანგელოზის ხარებით, როგორც ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველები სამუილი და იერემია „და საშოთგანვე წმიდა იქმნა ვითარცა დიდი წინამორბედი“ (43. ვკ. 217).

¹ ზეტრე იბერიელი (ერობაში-მურვანოსი) დაიბადა 411 წელს. დედა იყო ბაკურდუსტი. ზეტრეს ბაბუა დედის მხრიდან იყო ბაკური დიდი. ბებიას ერქვა დუსტი. ბაკური დიდი და მისი მეუღლე დუსტი მიუხედავად მეფური წარმომავლობისა მონაზვნურ-ასკეტურ ცხოვრებას ეწეოდნენ, ისინი ღვთისმომიშობის ისეთ სიმაღლეზე ავიდნენ რომ ერთმანეთში დადებული შეთანხმების საფუძვლზე მათ ხორციელი კავშირი შეწყვიტეს და დაკმაყოფილდნენ იმ შვილებით, რომლებიც მათ უკვე უავდათ. მეფე ბაკური, გარდა იმისა რომ ლოცულობდა და მარხვას მკაცრად ინახავდა, კვირაში სამჯერ გვიდა ქალაქის ეკლესიას.

გლახაკნი ძალიან უყვარდა. იგი სასახლეში გაჭირვებულთათვის სხვადასხ-
შეუსრულდა თუ არა მურვანოსს 3 წელი, მას სწავლა დააწეებინეს.
მურვანოსს უფლისგან მიმადლებული ჰქონდა დიდი ნიჭი. ღვთის
მადლი იყო დავანებული მასზე. იგი განსაკუთრებით გულმოდგინედ
კითხულობდა წმიდა წერილს¹ და სწავლობდა დღისით და ღამით. იზ-
რდებოდა ღვთის შიშით.

ნაირ საჭმელებს ამზადებინებდა. შემდეგ კალათებით თავად მიჰქონდა გლახაკ-
თა თავშესაფარში და შეუძლოდ მეოფებს თავისი ხელით აჭმევდა. მეფე ბაკურს
სწარსეთის მეფესთან სასაფო ხელშეკრულება ჰქონდა დადებული. ერთხელ იგი
სწარსთა მეფესთან ერთად სალასქროდ გაემართა. როგორც კი მზე ამოიწვერა,
სწარსთა მეფე და მისი მსლებლები ცხენებიდან ჩამოხტნენ, რათა მზისთვის
თაყვანი ეცათ. მხოლოდ მეფე ბაკური დარჩა ცხენზე ამხედრებული. „მე ქრის-
ტიანი ვარ და თაყვანს ვცემ მხოლოდ ერთადერთ ჭეშმარიტ ღმერთს, უოველთა
შემოქმედს და არა მის მიერ გაჩენილ მზეს“, აღნიშნა ბაკურ დიდმა. ბაკურის
მეუღლემ, დედოფალმა დუსტიმ ტანთ ძამა ჩაიცვა, ძვირფასი სამკაულები გაუ-
იდა და აღებული თანხა ღარიბებს დაურიგა. მსურვალედ მლოცველ დუსტიას
უფლისგან კურნების ნიჭი მიენიჭა. იგი ავადმოყვს ერთი ხელის შესებით
კურნავდა. ზეტრე იბერის ბებია (მამის მხრიდან), ოსდუსტი, ხალხს ისეთ დიდ
წმინდანად მიაჩნდა, რომ როდესაც მიწისძვრების შემდეგად დანგრეული ციხე-
სიმაგრეების აღდგენას ვერ ახერხებდნენ, მის წმიდა ნაწილებს მიიტანდნენ და
ციხე-სიმაგრეში დაასვენებდნენ. ზეტრეს აღმზრდელი მუძო ღამით დგებოდა და
ისე გულმსურვალედ ცრემლებით ლოცულობდა, რომ მასთან მიმინარე ყრმას
მისი ცრემლები ეცემოდა. ზეტრეს დედა ბაკურდუსტმა მეუღლის კარდაცვა-
ლების შემდეგ ქალაქი დატოვა და სოფელში განდევნილივით ცხოვრობდა.
გაჭირვებულებს ეხმარებოდა და სოფლებში უძწევოთა თავშესაფრებს აკებდა.
ბოლოს კი მონაზვნად აღიკვეცა. (12. გვ 249-254).

¹ „აჰა უეჭველი საბუთი, რომ მირიანის დროიდანვე ქართულ ენაზე ისწავ-
ლებოდა და იმოძღვრებოდა ქართველი ერი“ (3. გვ. 28). „სამღვდელოებამ

გამართა ეკლესიებთან ურმათა სასწავლო სკოლები, რომელთაც მთელი ვრი იმ დროს საბერძნეთსა და სპარსეთს შორის ომი იყო გაჩაღებული. ბერძნებს ემინოდათ, რომ ქართველი მეფე მიემხრობოდა სპარსელებს და გაერთიანებული ძალებით დაამარცხებდნენ. მიუხედავად ქართველი მეფის დაპირებისა, რომ იგი არ განუდგებოდა ბერძენთა მეფეს და არ მიემხრობოდა სპარსელებს, თეოდოსი მცირემ მძევლად მოითხოვა ქართველი უფლისწული, რათა სიყვარული და მშვიდობა ყოფილიყო ქართველებსა და ბერძნებს შორის. ვარაზ ბაკურმა 12 წლის მურვანოსი გაავსავნა სამეფო ქალაქ კონსტანტინეპოლში, საბერძნეთის სამეფო კარზე მურვანოსს თან ახლდა მისი გამხრდელი, თავისი დროის უგანათლებულესი ადამიანი, ფილოსოფოსი მითრიდატე ლაზი.

მეფე თეოდოსმა დიდი ზატევით მიიღო ქართველი უფლისწული და საკუთარი შვილივით აღზარდა. იმპერატორის სასახლეში მონასტრული ატმოსფერო სუფევდა. მეფე-დედოფალი და სამეფო კარი დიდ ღვთისმსახურებაში იყვნენ. დროის უმეტეს ნაწილს მუდმივ ლოცვასა და მარხვაში ატარებდნენ და მოწყალებას უხვად გასცემდნენ. მურვანოსი ხედავდა რა მათ დიდ ღვთისმოსაობას (სიყვარული ღვთისადმი მას სამშობლოდან, თავისი მშობლებისგან გამოყვა),

ეკლესიაში მკითხველ-მგალობლად გადააქცევს. თუ რა მშენივრად იყო ურმათა აღზრდა სწავლების საქმე იმ დროს საქართველოში, ამის უეჭველ საბუთს ვაზულაობთ წმიდა ზეტრე ქართველის სვინაქსარში...“ (პ. გვ. 27). როგორც ზეტრე იბერის ბიოგრაფიიდან ჩანს წმიდა წერილი ქართულად იმ დროისათვის უკვე არსებობდა. სწორედ მას კითხულობდა დღე და დამე 9 წლის მანძილზე (3 წლიდან 12 წლამდე) ზატარა მურვანოსი საქართველოში. ამიტომაც არაა შემთხვევითი, რომ მის მიერ ამენებულ მონასტერში აღმოჩნდა ქართული წარწერები – ერთ-ერთი უძველესი დღემდე ცნობილ წარწერათა შორის (პ. გვ. 9). წ. კითხვის წიგნ-საცავში ინახება ორი ძველი სამოციქულო დაწერილი ერთი VII-VIII სს., მეორე IX-X სს. ხელით დაწერილი), რომელთა წინასიტყვაობის წარწერათაგან, საგულისხმოა, რომ სრული

სამოციქულო სათაურითურთ უთარგმნიათ ქართულად 399წ. (19. გვ. 41). მან კიდევ უფრო გაამძავლა თავისი სათნოებანი. მკაცრი მარხვა, მღვინარება, გამუდმებული ლოცვა, გლახაკათავის მოწულებების გაცემა, სიმშვიდე, სიყვარული, სიკეთე, მოთმინება და, როგორც წმიდა მოციქული იტყობდა, „ყოველნივე ნაყოფნი სულისანი შეიტკბნა, რომელ არიან წმიდანი სათნოებანი“. ეველასე მეტად კი მოიპოვა სულისა და ხორცის სიწმიდე დიდი იოსების მსგავსად. მურვანოსი სამეფო სამოსლის ქვეშ ფარულად ბაღნის სამოსელს (თხის ბეწვისაგან მოქსოვილი უხეში ზერანგი), ძაძას ატარებდა. მარხულობდა კვირაში ორჯერ ან სამჯერ, ხანდახან კი მთელი კვირის განმავლობაში არაფერს იღებდა, მსგავსად დანიელ წინასწარმეტყველისა და მისი მეგობრებისა (სამი ერმისა). იგი თრგუნავდა ხორცის სიმხურვალეს და „ცეცხლსა მას სულისასა განამლიერებდა, რომლისა მოფენად მოვიდა ქრისტე მე ღვთისა“. ჯერ კიდევ ემაწვილს ღმერთმა მიანიჭა განკურნების მადლი.

იმ დროს სწარსეთში აწამეს ქრისტეს მიმდევრები. ქრისტიანებმა, რომლებიც ესწრებოდნენ მათ წამებას, ქართველთა მეფე ვარახ ბაკურს გამოუგზავნეს მოწამეების წმიდა ნაწილები. ამ წმინდანთა წმიდა ნაწილები მურვანოს თან ჰქონდა და ემსახურებოდა მათ დიდი მოწინებით. როცა უფლისწულს ძილი მოუნდებოდა, წვებოდა ზირდა-ზირ იატაკზე მოწამეთა წმიდა ნაწილების წინ და ასე იძინებდა. წმიდა მოწამენი ძილში ეცხადებოდნენ მურვანოსს მხედრების სახით, ანუგეშებდნენ მას, მოუთხრობდნენ ცათა სასუფეველსა და დაუსრულებელ ნეტარებაზე.

გავიდა ერთი წელი. ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს წმიდა შობის დღესასწაულის აღნიშვნიდან თერთმეტი დღის გასვლის შემდეგ დაღვა წმიდა და ბრწყინვალე და ნათლით შემოსილი ქრისტე ღვთის ნათლისღება. ნათლისღების დღესასწაულზე დიდებულები, უბრალო ხალხი და თვით მეფე-დედოფალი წირვასე დასასწრებად წავიდნენ ნეტარი კონსტანტინე დიდის მიერ აშენებულ წმიდა სოფიოს ტაძარში.

მონა ღვთისა მურვანოსი დარჩა სასახლეში, რადგანაც რაც შეიძლება მეტი გულმოდგინებით შეესრულებინა ლოცვის კანონი და თავისი თავისთვის დასვენების უფლება არ მიეცა. მას სურდა მომსახურებოდა მოწამეთა წმიდა ნაწილებს. მურვანოსმა გაწმიდა კანდელები, რომელთა ანთებასაც აპირებდა წმიდა ნაწილების წინ. მან ერთ-ერთ მსახურს კანდელების ასანთებად ზეთის მოტანა სთხოვა. მსახური განრისხდა და უთხრა: „რა არის ეს? ვეველა ქრისტიანი აღნიშნავს ნათლისღების დღესასწაულს და მხიარულობს, ჩვენ კი მონაზვნებით ვცხოვრობთ“. მან არ მოუტანა ზეთი, უფრო მეტიც, უფლისწულის მოკვლა განიზრახა, რათა მისგან გათავისუფლებულიყო და თავის ნებაზე ეცხოვრა. ნეტარი მურვანოსი არ განრისხებულა. იგი მშვიდად წამოდგა და კანდელები ზეთის მაგივრად წყლით აავსო. შემდეგ მუხლი მოიდრეკა და, მსგავსად წმიდა ელია წინასწარმეტყველისა, აღაპრო ხელები და კანდელების ასანთებად ითხოვა მადლი ღვთისაგან და წმიდა მოწამეთაგან. ჰოი, სასწაული, რამეთუ კანდელები წყალზე უცებ აინთო და ზეთის გარეშე შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში იწვოდა „დიდად ბრწვინვალედ“. ამ სასწაულის შესახებ აცნობეს ბერძენთა მეფეს თეოდოს მცირეს. როცა მეფე და დიდებულები მოვიდნენ და იხილეს, თუ როგორ ბრწვინვალედ ენთო ზეთის გარეშე წყალზე კანდელები, ადიდეს ღმერთი და თქვეს: „ნეტარია მონა ღვთისა მურვანოსი“. მეფე ეამბოროა მის წმიდა სახეს. ამ სასწაულის შემდეგ მეფემ და სასახლის დიდებულებმა კიდევ უფრო შეიუვარეს ღვთისმოსავი უფლისწული. ერმა მურვანოსი მკაცრად იცავდა შემდეგ წესს. იგი ეოვედღლიურად თავისი საკვების ნაწილს ღარიბებს უნაწილებდა. ერთხელ, როდესაც მურვანოსი მხურვალედ, ცრემლებით ლოცულობდა, იხილა მის წინ მდგარი უფალი იესო ქრისტე. მურვანოსმა მეისვე თაყვანი სცა უფალს, ცრემლებით ასველებდა უფლის წმიდა ფეხებს და თან ევედრებოდა: „უფალო, უფალო, ნუ მიმატოვებ“. უფალმა ნუგეში სცა და აღუთქვა: „მრავალნი კეთილნი იქმნენ შენ მიერ ქვეყანასა ზედა, რამეთუ მე შენთანა ვარ ეოველთა დღეთა ცხოვრებისა შენისათა“.

მინიატურა „კანდელთა უხეთოდ ანთების სასწაული“

ზეტრე დგას სამლოცველოში და მარცხენა ხელით კანდელში ასხამს წყალს. მინიატურა ძლიერ დაზიანებულია, დახატულია ბესარიონ კათოლიკოსის შუკვეთით. ქართველ წმინდანთა ცხოვრება-წამებათა კრებული, ე.წ. ბესარიონ კათოლიკოსის (1725-1737) კრებული. ხელნაწერი S-3269, 290r . გადაწერილია XVIII საუკუნეში.

O miracle! St. Petre lights icon lamps on water instead of oil (it is recounted in detail on p.145).

მაგრამ ისინი, ვინც მასთან იდგნენ, ვერაფერს ხედავდნენ. თუძცა, გულისხმა-ჰევეს, რომ ქართველ უფლისწულს გამოცხადება¹ ჰქონდა.

ამ დღიდან მოყოლებული მურვანოსმა მტკიცედ გადაწვიტა იერუსალიმში გამგზავრება. ეს რომ გაიგო თეოდოსი მცირემ, უფლისწული თავისთან მოიხმო და შეევედრა არ წასულიყო, მაგრამ იმჟერატორმა მურვანოსს აზრი ვერ შეაცვლევინა. მაშინ მეფემ უფლისწულს მეთვალურეები მიუჩინა, რათა მისთვის მკაცრად ედევნებინათ თვალთ. მათ გადაწვიტეს ნეტარი მურვანოსის მოკვლა, რადგანაც ეშინოდათ, რომ უფლისწულის გაქცევის შემთხვევაში, მეფისგან სასტიკი სასჯელი ელოდათ. მაგრამ ღმერთი იფარავდა თავის რჩეულ მურვანოსს, როგორც იფარავდა იოსებს მისი ძმებისაგან.

იყო ვინმე საჭურისი სახელად იოანე (საუბარია უფლისწულის აღმზრდელ მითრიდატე ლაზზე) კაცი წმიდა და განშორებული ყოველი ბოროტი საქმისაგან. იმისთვის, რომ უფრო მეტი თავდადებათ ემსახურათ უფლისთვის, მურვანოსმა და იოანე საჭურისმა გადაწვიტეს სასახლის დატოვება. ერთხელ, როდესაც ისინი ერთად იხსდნენ და საუბრობდნენ საუკუნო ცხოვრების შესახებ, მათ გაანსენდათ მაცხოვრის სიტყვები: „რამეთუ სადაცა ივენენ ორნი, გინა სამნი შეკრებილ სახელისა ჩემისათვის მუნ (იქ) ვარ მე შორის მათსა“ (მათე 18,20) და კიდევ „და რომელმან არა აღიღოს ჯვარი თვისი და შემომიდგეს მე, იგი არა არს ჩემდა ღირს“ (მათე 10,38).

¹ ერთხელ, როდესაც ის მათ შორის იდგა და მათ სულის სხნაზე ესაუბრებოდა, უცებ დაინახა უფალი მონაზვნის სამოსელში. უფლისწული დავარდა, ეთაყვანა, მის ფეხებს ხელები მოხვია და ტირილითა და ცრემლებით წამოიძახა: „ჩემო უფალო და ჩემო ღმერთო!“. მას ეკონა რომ სხვებიც ხედავდნენ უფალს. ამ გამოცხადების შემდეგ ბევრმა მათგანმა უარყო ეს ქვეყანა და ჩაიცვა მონაზვნის სამოსელი. როდესაც მურვანოსი ბერად აღიკვეცა, გვითხრა მათი სახელები. მათ შორის ივენენ ღვთისმოსავი მონაზონი თეოდოტე და მისი ძმები — ჰროკლე და სოფრონი. თვალსაჩინო თანამდებობის ჰირები, ერთი — ხურო და მეორე —

სამეფო ქონების გამკვეთელი (12. გვ. 259).

მურვანოსმა და იოანემ მტკიცედ გადაწვეიტეს, როგორც კი ხელსაყრელი შემთხვევა მიეცემოდათ, იმპერატორისაგან ფარულად დაეტოვებინათ სამეფო კარი და გაქცეულიყვნენ.

იმის შესახებ თუ როგორ დაეუფლა ნეტარი ჰეტრე (უფლისწულ მურვანოსს სახელი ჰეტრე ბერად აღკვეცის შემდეგ ეწოდა) ბერძნულს, გაუწეებთ შემდეგ ს. ჩვენი ყოფნის დროს კონსტანტინეპოლში მან ისე ადვილად ისწავლა ბერძნული და დაეუფლა მეცნიერების დარგებს, რომ თავისი გონიერებით მეფე და სასახლის ფილოსოფოსები განაცვიფრა. ასევე ადვილად შეისწავლა მან ასურული ენა¹, როდესაც ჩვენ წავედით იერუსალიმში. დაუბრუნდეთ ზემოთ მოხსენიებულ ამბავს. მურვანოსმა და იოანე ლაზმა მტკიცედ გადაწვეიტეს კონსტანტინეპოლიდან წასვლა. ერთხელაც, ღამით იზოვეს მათთვის ხელსაყრელი დრო, აიღეს ცხოველმყოფელი ჯვრის ნაწილი, იმ წმიდანების ნაწილები, რომელთაც ისინი ემსახურებოდნენ, საჭირო თანხა და დატოვეს ქალაქი კონსტანტინეპოლი. ქალაქიდან გამოსულებმა დაინახეს ნათლის სვეტი, რომელიც ბნელ ღამეში მათ უსახს უნათებდა. ნათლის სვეტიდან მოესმათ ხმა: „ეძიებდეთ ნათელსა, რომელი იგი მოვიდა

¹ ქართული საისტორიო წყარო გვაწვდის ცნობას ჰირველ ენაზე: „ხოლო ჰირველი ენა ასურებრი იყო“ (35. გვ. 163). ჰირველი ენა – ასურული ანუ ქალდეური იყო (40. გვ. 439). სახელოვანი ისტორიკოსი - არქეოლოგი, ქართული ენის გრამატიკის ერთ-ერთი ჰირველი შემდგენელი და ჰედაგოგი თევდორე ყორდანია გამოთქვამს მოსაზრებას: „უეჭველია, რომ ჰირველად საღვთო წიგნები გადათარგმნილ იქნა V საუკუნეში ასურულ ანუ ქალდეურ ენიდან. ჰირველ მთარგმნელებად მოხსენებულია ქართველნი, სტეფანე და დავითი...“ (19. გვ. 46). როგორც სტრანბონი, ისე სხვა ძველი ბერძენი ისტორიკოსები მიუთითებენ, რომ ხალდეები იგივე ხალიბები არიან. ქალდეელები ძველად ხალიბებად იწოდებოდნენ. ხალიბები კი ქართველური ტომია (28. გვ. 139).

ქალდი ქართველთა უძველეს სახელს წარმოადგენს.

მამისაგან ნათლისა და რომელი ეძიებდეს მას ნათელსა სასუიდელო სრულებით მიიღოს“. წმიდანებმა დაინახეს სვეტი ნათლისა და მოესმათ რა ხმა სვეტიდან, დიდად გაიხარეს და აღიდეს წმიდა სამება. ამასობაში მიაღწიეს ზღვის ნაპირს. ღვთის განგებით, ნავიც გამოჩნდა. ავიდნენ ნავზე და გაუდგნენ გზას. ინათა თუ არა, მეფე თეოდოსს მოახსენეს ნეტარი მურვანოსის გაქცევის შესახებ. დიდად დამწუხრდა მეფე და ბრძანა სასწრაფოდ მოემებნათ ისინი. მათი ძიება ამაო აღმოჩნდა, რადგანაც ღმერთმა დაიცვა თავისი მოწიები. გადაცურეს ზღვა და როდესაც ხმელეთზე დადგეს ფეხი, წმიდანებმა აიღეს მოწამეთა წმიდა ნაწილები, წმიდა სახარება, ნაწილი ცხოველმყოფელი ძელის (ჯვრის) და გზა გაავრძელეს. გზაში ღმერთმა მათ მრავალი სასწაული მოუვლინა. სიცოცხლის მომნიჭებელი ჯვრის ნაწილს მთელი მოგზაურობის განმავლობაში უხვად სდიოდა მიწონი. ისინი იღებდნენ მიწონს, იცხებდნენ სსეულზე და დაღლილობა სწრაფად ეხსნებოდათ. ამის შემხედვარე წმიდანები აღიდებდნენ უფალს, რომელმაც მათ ასეთი სასწაული მოუვლინა.

მიაღწიეს ერთ ქალაქს. ამ ქალაქის მთავარმა ისინი შეიპყრო და საპყრობილეში ჩასვა. უთხრა, რომ შეიცნო მათში გაქცეული მოწიები და არ გაათავისუფლებდა მათ, სანამ არ მოვიდოდა მღვვარი. იმ დამეს მოხდა ისეთი დიდი მიწისძვრა, რომ ქალაქში მრავალი სახლი დაინგრა. ქალაქის მთავარს ძილში გამოცხადება ჰქონდა. მას ეჩვენა „ვინმე კაცნი საშინელნი“ რომლებმაც უთხრეს, რომ თუ არ გაათავისუფლებდა ტუსაღებს, მთელი ქალაქი მიწასთან გასწორდებოდა. გათენიისას შეშინებული მთავარი სასწრაფოდ გაემშურა საპყრობილისკენ, დატვევებულ წმიდანებს ფეხებში ჩაუვარდა, გაათავისუფლა ისინი და ზატიება სთხოვა. იგი ცრემლებით ვევდრებოდა მათ ქალაქში დარჩენას და აღუთქვა, რომ აუშენებდა ისეთ მონასტერს, როგორსაც მოისურვებდნენ, მაგრამ ისინი არ დასთანხმდნენ და იერუსალიმისკენ მიმავალ გზას დაადგნენ.

მიუახლოვდნენ თუ არა წმიდა ქალაქ იერუსალიმს, შეიგრძნენ და დიდხანს ღვაწეს ცრემლები. შემდეგ შევიდნენ ქალაქში, მოილოცეს წმიდა ადგილები და ეკლესიები: წმიდა აღდგომისა, გოლგოთა და დიდებული ბეთლემი, ზეთისხილის წმიდა მთა და გეთსიმანია, სადაც განსასვენებელი ჰყოფა დედა ღვთისამ და საიდანაც უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ აღამაღლა ზეცად მისი უოვლადწმიდა დედის უწმიდესი სხეული. მსურვალე ცრემლებით მოილოცეს ცხვრის კარიბჭესთან არსებული ტაძარი – ჰრეზატყე, სიონის წმიდა მთა – მოციქულების შეკრებისა და სხვა წმიდა ადგილები.

იერუსალიმში მოღვაწეობდნენ რომაელი დიდებული ჰინინო და მისი მეუღლე – რომაელი სენატორის ქალიშვილი მელანია. მათ იერუსალიმში ააშენეს ორი მონასტერი: დედათა და მამათა და შეუდგნენ მონაზვნურ ცხოვრებას მათ მიერ აშენებულ მონასტერში. რომაელი დიდებული ჰინინო ზურვით ეზიდებოდა შემას თავისი მონასტრისათვის, რათა მოწილების მაგალითი ეჩვენებინა მონასტრის ბერებისათვის. ჰინინოს მსგავსად ნეტარი მელანიაც თავს ხელსაქმით ირჩენდა. ჰავლე მოციქულის სიტყვისამებრ: „უკეთუ ვისმე არა უნებს საქმის, ნუსაღა ჭამენ“ (II თესალონიკელთა მიმართ 2,3).

მელანიამ იცნო მურვანოსი და იოანე, რომელთაც იგი ჯერ კიდევ კონსტანტინეპოლიდან იცნობდა და მათზე ზრუნვა თავად იტვირთა. ისინი გაგზავნა ჰინინოს მიერ აშენებულ მონასტერში და ჩააბარა მონასტრის წინამძღვარს დიდმოღვაწე და კეთილშობილ აღამიანს. მონასტრის წინამძღვარმა მურვანოსი და იოანე დიდი სიხარულით მიიღო და ბრწყინვალე აღდგომის ტაძარში, იესო ქრისტეს საფლავზე მონაზვნად აღკვეცა. (იმ დროს ჰეტრე 20 წლის იყო). მურვანოსს უწოდა ჰეტრე, ხოლო მითრიდატე ლაზს იოანე და წაიყვანა მონასტერში.

ჰეტრე და იოანე დღენიანდაც ლოცულობდნენ, მარხულობდნენ და წარმატებულები იყვნენ ღვთისსათნო უველა საქმეში – ასე განვლო ჰეტრეს ცხოვრების 25-მა წელმა. წმიდა ჰეტრემ იმდენად დათრგუნა

თავისი ხორცი, რომ მისგან მხოლოდ ძვალი და ტყავი იყო დარჩენილი. სამოსელი მისი იყო საოცრად უბრალო და ჰგავდა მათხოვრისას. უფრო დიდი ღვაწლისათვის ისინი დიდი ხნით გადიოდნენ უდაბნოში და კვლავ მონასტერში ბრუნდებოდნენ. ამის შემდეგ მათ დატოვეს მონასტერი და იმ ფულის ნაწილით, რომელიც კონსტანტინეპოლიდან წამოიღეს, ქალაქში ააშენეს სახლი სასტუმრო, სადაც „განმზადეს ფეხთა საბანელი, ტრანჰეი და სარეცელები“. თავშესაფარს აძლევდნენ საქართველოდან ჩამოსულებს, ასევე ბერძენ მომლოცველებსაც. შემდეგ წავიდნენ უდაბნოში, შეკრიბეს ძმები და თავისთვის აიშენეს მონასტერი. როცა მათი ღვაწლის შესახებ შეიტყო პატრიარქმა ანასტასიო, ნეტარი ჰეტრე და იოანე თავისთან დაიბარა, მათი დიდი წინაამდრეგობის მიუხედავად, მღვდლად დაასხა ხელი და კვლავ მონასტერში გაეზავნა.

მონასტერში დაბრუნებისთანავე ჰეტრემ და იოანემ ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის სახელზე ტაძრის მშენებლობა დაიწყეს. ტაძრის მშენებლობის დროს ჰეტრე დაიღალა და დასასვენებლად დაწვა. მაშინ მას წინ დაუდგა ეშმაკი. ის კიცხავდა ჰეტრეს და ეუბნებოდა: „რატომ არ დარჩი სატანტო ქალაქში, რათა გესვა და გეჭამა განცხრომით? აი, ხომ ხედავ როგორ სულ ტყუილად იშრომე. მადლი ვერ მიიღე. ჰროფესორი მისეილ ქავთარია და დოქტორი ელენე კაველაშვილი ამოთქვამენ ვარაუდს, რომ ფეხზე დგომაც კი არ შეგიძლია“. ხოლო წმიდა ჰეტრემ არაფრად ჩააგდო იგი და შერისხა: „წარვედ ჩემგან, ეშმაკო, მე მხოლოდ ჩემი ღმერთის იმედი მაქვს. სასოწარკვეთილი შენ ხარ და შენი მსახურნი“. მაშინვე ბოროტი კვამლად იქცა და გაუჩინარდა. წმიდა ჰეტრემ კი ცრემლებით დაუწყო ღმერთს ვედრება. მაშინ გამოეცხადა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და უთხრა: „რა არის ჰეტრე? რატომ ხარ დაღონებული? განა არ იცი, რომ ჩემს ხელშია სიცოცხლეც და სიკვდილიც და ჩემგან არის ცხოვრება. მე შრომას არავის დაუუკარგავ, ზირიქით, მრავალჯეის მივაგებ არა მარტო შრომისათვის, არამედ გაფიქრებისთვისაც კი. რამეთუ ნეტარ არიან, ვისაც არ ვუნახივარ ხორციელად და მანაც ჩემი რწმენა

აქვთ, ვიდრე ისინი, ვინც მიხილა და მემსახურებოდა მე. (იოანე 20,29). ახლა კი ზეცას ახედე.“ ჰეტრემ აიხედა და ზეცაში იხილა სასუცხოოდ შემკობილი ტაძარი, რომელიც მზესავით ბრწყინავდა. მან ასევე იხილა დიდებით აღსავსე 50 კაცი, რომლებიც ტაძარში მსახურობდნენ და გალობდნენ. უფალმა ჰეტრეს უთხრა: „აი, ტაძარი, რომელიც შენ ააშენე. ნუღარ წუნარ, იმხიარულე“. თქვა რა ეს უფალმა, ზეცად ამაღლდა. წმიდა ჰეტრემ თაყვანი სცა და აღიდა უფალი ღმერთი. გაძლიერებულმა უფლის შეწევნითა და მადლით, დაასრულა წმიდა ეკლესიისა და მონასტრის მშენებლობა. თავი მოუყარა იქ მოღვაწე ვეულა ბერს, დაუდგინა მათ წესი და კანონი და დანიშნა მონასტრის წინამძღვრად წმიდა და ღმერთშემოსილი მამა. ამ მონასტერს ჰქვია ქართველთა მონასტერი (ქართველთა მონასტერს მოგვიანებით VI საუკუნეში ჯვრის მონასტერი ეწოდა) (16. გვ. 13).

ამის შემდეგ ნეტარმა მამებმა ჰეტრემ და იოანემ დატოვეს მონასტერი და წაუვიდნენ უდაბნოში, სადაც მდინარე იორდანის ნაპირზე მონასტერი¹ ააშენეს. ღვთის მადლით მრავალი სასწაული აღესრულა მათ მიერ აშენებულ მონასტერში, რამეთუ ეოველ დღესასწაულზე დიდი მოწიწებით გამოაბრძანებდნენ წმინდანების წმიდა ნაწილებს, რომელიც ნეტარ ჰეტრეს სულ თან ჰქონდა. აღავლენდნენ წმინდანების მიმართ სავდრებელ ლოცვებს და, მას შემდეგ, რაც ემთხვეოდნენ წმიდა ნაწილებს, მათ კვლავ თავის ადგილზე დააბრძანებდნენ.

¹ მდინარე იორდანის ნაპირზე (იორდანის უდაბნოში) ბეთლემის მახლობლად აკებული ლაზთა (ბეთლემის) მონასტერი აღმოაჩინა და გამოიკვლია 1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვირჯილიო კორბომ. ვ. კორბოს აღმოჩენილი ქართული ტაძარი თავისი არქიტექტურული მონაცემებით ვეულაზე საუკეთესოდ ითვლება ამ მიდამოებში გათხრებით აღმოჩენილ სხვა ტაძართა შორის. რაც ნათელიყოფს მისი ხუროთმოძღვრისა და აშენებლის დიდ ოსტატობას, მაღალ კულტურასა და გემოვნებას. მთავარი კი ის არის, რომ ამ ტაძარ-

რის იატაკზე აღმოჩნდა უძველესი ქართული წარწერები (18 გვ. 34). მუდამ ახსოვდათ მოციქულის სიტყვები „მოიხსენიებდეთ და ჰატოვს მიაგებდეთ წმინდანებს“.

ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ისინი მათ მიერ აშენებულ მონასტერში იპოულებოდნენ იორდანის ნაპირას, იოანეს სახესე მძიმე იარა, ურვილი (მუწუკი) გაუჩნდა, რომელიც სახეს უჭამდა და თვალის ჩინს ართმევდა. იოანეს რცხვენოდა ხალხში გამოჩენა და სახეს ხელით იფარავდა. წმიდა ჰეტრემ წაიყვანა იგი იერუსალიმში უფლის საფლავზე. მსურვალედ ილოცეს და შეძწეობა სთხოვეს უფალს. ლოცვის დამთავრების შემდეგ ეველამ იხილა, თუ როგორ გამოვიდა კაცის ხელი წმიდა ლოდრიან (წმიდა გოლგოთას სათაყვანებელი კედელი) და შეეხო თუ არა იოანეს სახეს, მაშინვე განიკურნა. ეველამ იხილა როგორ გადაეწმინდა იოანეს სახე. იარის კვალიც კი არ იყო დარჩენილი. მათ ღმერთი ადიდეს, რომელიც შეეწია წმიდა მამებს.

მოგვიანებით იოანე კვლავ ავად შეიქმნა. დაავადება სასიკვდილო იყო. ვინც კი მას ნახავდა, ამბობდა, რომ მისი გამოჯანმრთელება შეუძლებელი იყო. ნეტარს კი უნაროდა ამ სოფლის დატოვება, რადგან სასოებდა ღმერთზე, რომ იგი მიანიჭებდა მას საუკუნო ნეტარებას. წმიდა და ნეტარი ჰეტრე ძალიან განიცდიდა იოანეს უიმედო მდგომარეობას და ემნელებოდა მასთან განშორებას. ერთ დამეს, როცა ჰეტრე ლოცვად იდგა და ღმერთს იოანეს გამოჯანმრთელებას ევედრებოდა, მას ზეციდან ხმა მოესმა: „ჰეტრე შენი სიყვარულისა და მსურვალე ლოცვების გამო იოანე კიდევ თორმეტ წელს იცოცხლებს“. მოულოდნელად იოანე ფეხზე წამოდგა. მთელი სხეულიდან ქერცლი მოსცილდა და კანი ჩვილი ბავშვისას დაემსგავსა. ამის შემხედვარე ეველამ ადიდა ღმერთი, რომელიც ასრულებს იმათ ნებას, ვისაც ღვთის შიში და სიყვარული აქვს. წმიდა ჰეტრემ უთხრა ნეტარ იოანეს, რომ მას ღვთისადმი მადლობის ნიშნად უსისხლო მსხვერპლი უნდა შეეწირა. ნეტარმა ჰეტრეს აუხსნა, რომ იგი წირვას ვერ ჩაატარებდა, რადგანაც ხმა წართმეული ჰქონდა. რაზეც წმიდა ჰეტრემ უხასუხა

„თუკი უფლისთვის საამო იქნება შენი შესაწირავი, იგი ხმას დაგიბრუნებს“. მაშინ ადგა ნეტარი იოანე, შევიდა საკურთხეველში და დაიწყო ჭამის წირვა და მიეცა მას უფლისაგან ხმა ზირველზე უკეთესი და უფრო ძლიერი.

ამის შემდეგ ნეტარ იოანეს თავის სენაკში ჰქონდა გამოცხადება. იხილა უფლის საშინელი სამსჯავრო (მეორედ მოსვლა). ჩვენება სამი დღე-ღამის განმავლობაში გრძელდებოდა. მან იხილა საშინელი სამსჯავროსათვის გამზადებული საედრები (ტანტები). ცაზე, ღრუბლებში, გამოჩნდა ცხოველმყოფელი ჯვარი. მან იხილა უფალი – მსაჯული ყოველთა, რომელიც საედარზე იჯდა, ხოლო მის გარშემო იყო ანგელოზთა, მთავარანგელოზთა, სერაფიმთა და ქერუბიმთა გუნდი. მან ასევე იხილა წმიდა მოციქულები, რომლებიც საედრებზე იხდნენ. ხოლო წინასწარმეტყველები, ყოველნი წმიდანი და მართალნი, ქრისტე ღმერთის მარჯვნივ იდგნენ. ნეტარი და წმიდა ზეტრე და თვით იოანე საკურთხეველის წინ იხდნენ. მათ გარშემო კი – მრავალი მონაზონი, რომლებიც მათ უფალს წარუდგინეს. იოანე ხედავდა როგორ ერიდნენ ზოგიერთებს, ჩაუქრობელ ცეცხლში, ზოგი კი ღებულობდა უჭკნობ გვირგვინს. იოანემ ასევე იხილა ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი – მდგარი თავისი ძის წინაშე, რომელიც ღოცულობდა მთელი სამყაროსათვის. ხილვა იმდენად შემზარავი იყო, რომ მისი გადმოცემა ადამიანის ენით შეუძლებელია, როგორც ამის შესახებ თვით ნეტარმა იოანემ გვიამბო. ამ ხილვის შემდეგ იოანე 30 დღის განმავლობაში არავის გამოლაპარაკებია. ის ფიქრებით დედამიწაზე კი არა, ზეცაში იყო, ხოლო სახე ანგელოზს მიუგავდა.

წმიდა ზეტრე, მისი მოწაფეები და ნეტარი იოანე გაემგზავრნენ ეგვიპტეში. მათ მოილოცეს სკიტის უდაბნო. ზეტრემ და იოანემ უდაბნოში აარჩიეს ადგილი, სადაც ააშენეს ტაძარი. მის გარშემო კი დააარსეს მონასტერი. წმიდა მამებმა ტაძრის საკურთხებლად ეპისკოპოსი მოიყვანეს. ტაძრის კურთხევის დროს მათ იხილეს წმიდა მარკოზ მახარებელი, რომელიც ნელსაცხებელს სცხებდა და აკურთხებდა

იერუსალიმის ჯვრის
მონასტრის ფრესკა.
ამ ფრესკასთან
დაკავშირებით საინტერესო
ვარაუდი გამოთქვა
ს. ეაუსჩიშვილმა. მისი
თქმით, თვალახვეული,
სქემოსანი მონაზონი
შეიძლება იყოს ჰეტრე
იბერის მასწავლებელი
და თანამოღვაწე, იოანე
ლაზი (26. გვ. 13-14),
რადგანაც, როგორც „ჰეტრე
იბერის ცხოვრებაშია“
მოთხრობილი იოანეს
სახესე ურვილი გაუჩნდა,
რომელმაც მას მხედველობა
წაართვა. მისი განკურნება
მონღა უფლის საფლავზე.
ფრესკას ახლავს ქართული
წარწერა: „იყვნედ წელნი
თქვენნი მორტემულ და
სანთლები აღნთებულ“
(ლუკა. 12:35).

მათ მიერ აშენებულ ტაძარს. ღმერთმა მრავალი სასწაული მოახდინა ნეტარი ჰეტრეს ხელით, როგორც მის მიერ აშენებულ ტაძარში, ისე მთელ ალექსანდრიაში მან განკურნა მრავალი ეშმაკეული, ბრმა, კოჭლი და კეთროვანი.

შემდეგ ისინი დაბრუნდნენ იერუსალიმში, სადაც მათ კვლავ ააშენეს სახლი – სასტუმრო (უცხოთა თავშესაფარი). შემდეგ ახალი ტაძრის¹ მშენებლობა დაიწყო.

მათ სიახლოვეს ვინმე მდიდარი ერისკაცის აშენებდა ტაძარს. მას სახლგრივ გამო დავა ჰქონდა ჰეტრეს მოწაფეებთან. ერთ დღეს, როდესაც იოანე ტაძრის მშენებლებთან იმყოფებოდა მოდავე კვლავ აუხირდა, სახეში ხელი გაარტყა და ტაძრის მამშენებლები გაყარა. იოანემ არ უზახუნა, უსიტევოდ შევიდა ჰეტრესთან სენაკში და მომხდარის შესახებ აუწუა. წმიდა ჰეტრემ არ შერისხა მოძალადე, მშვიდად თქვა: „გასაკვირი იქნება, თუკი იგი არ მოკვდება ამ ღამეს“. გამთენიისას გაიგეს, რომ მათი მოდავე გარდაცვლილიყო, მიუხედავად იმისა, რომ სრულიად ჯანმრთელი იყო. მას ღვთის რისხვამ უწია. „რამეთუ წერილ არს: ჩემი არს შურის-გებაი, და მე მივაგო, იტვეის უფალი“ (რომაელთა მიმართ 12:19). მისი დასაფლავების შემდეგ წმიდა მამებმა კვლავ გააგრძელეს ტაძრის მშენებლობა და ღვთის შეწევნით კეთილად დაასრულეს.

ნეტარი მამები თავმდაბლად ემსახურებოდნენ ეველა მომსვლელს. ღებულობდნენ და აზურებდნენ გლახაკებსაც და იერუსალიმში სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსულ მომლოცველებსაც². ერთხელ, მათ სურსათი გამოეღიათ. ჩვეულებისამებრ თავი მოიყარა

¹ ეს ის ტაძარია, რომელიც წმიდა ჰეტრემ ააშენა იერუსალიმში, სიონის ტაძრის ზემოთ (ჩრდილოეთით), ე.წ. „დავითის კოშკის“ ახლოს. მას ახლაც იბერთა მონასტერი ჰქვია (16. გვ. 11).

² ი. რუფუსი წერს, რომ ჰეტრე და იოანე მომლოცველებისათვის, უზოვართა

და გლახაკათვის სშირად, განსაკუთრებით დღესასწაულებზე ათ მაგიდასაც კი უამრავმა გაჭირვებულმა და მომლოცველმა. წმიდა მამები ღმერთს მინდობილნი ლოცვად დადგნენ. ლოცულობდნენ და თან ქრისტეს ევედრებოდნენ: „უფალო, უფალო შენ ამბობ ნუ ზრუნავ სვალისთვის, რადგან სვალე იზრუნებს თავისთვის (მათე 6,34). მაგრამ როგორ მოვიქცეთ ახლა, როცა სურსათი გამოგვეღია შენი მონების გამო-საკვებად“. სანამ წმიდა მამები ლოცულობდნენ, ეველა ჭურჭელი გაივსო ხორბლით, ფქვილით, ზურით, მუსუდოთი, ყეთითა და ღვინით. ჭურჭლები ვერ იტევდა მათ სიმრავლეს.

ამ სასწაულის მხილველებმა აღიდგეს უფალი და გულუხვად განცეს მოწულებს. არქიმანდრიტმა ზენონმა ჰეტრეს და იოანეს მონასტერში დაბრუნება უჩნია, რათა იქ მძებთან ერთად მორჩილებითა და თავმდაბლობით, მარწვითა და ლოცვით ეღვაწათ. ისინი დაემორჩილნენ მამა ზენონს და მონაზვნური ცხოვრება იერუსალიმთან ახლოს მყოფ მონასტერში გააგრძელეს. ისეთი შემართებით იღვწოდნენ, თითქოსდა ახლად აღკვეცილები იყვნენ. ეოველდღე იხვეჭდნენ სათნოებებს და სულიერების უფრო მაღალ საფეხურზე აღიოდნენ. ამ მონასტერში ადესრულა წმიდა და ნეტარი საჭურისი იოანე — წარსდგა ის უფლის წინაშე მომღიძარი სახით. იგი დიდი ზატვიით დაკრძალეს მათ მიერ აშენებულ ქართველთა მონასტერში. ხოლო ნეტარმა ჰეტრემ კიდევ მრავალი წელი იღვაწა მონასტერში, რომელშიც მამა ზენონმა გაგზავნა.

შლიდნენ და ეველას თვითონ ემსახურებოდნენ (45. გვ 291). კ. ჰორნი ჰეტრე იბერს სტუმართმოყვარეობით ზატრიარქ აბრაამს ადარებს. ჩვენთვის საინტერესოა ის ფაქტი, რომ აბრაამის მამის — თარრას — ქალღვევლთა ურიდან გამოსვლის დროისათვის ქალღვა ქართველთა წინაწარი ტომებით იყო დასახლებული (ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, ქართველთა წინაწარების ბიბლიური ისტორია ადამიდან იესომდე, თბ., 1994, გვ. 33). ქართლის ცხოვრების თანახმად, მცხეთოსის ვაჟმა ჯავახოსმა ჯავახეთის ტერიტორიაზე დააარსა ორი ქალაქი: წუნდა და არტანისი, რომელსაც

მოგვიანებით ური ეწოდა (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 10).

მისი ღვაწლის შეფასება შეუძლებელია, რადგან იგი „უზესთაეს იქმნა ბუნებისა კაცთასა და დიდად განითქვა სასწელი მისი იერუსალიმში, ზალესტინასა და ეგვიპტეში.“ ეველასთვის განდა სანატრელი, ვითარცა ქრისტე ღმერთის ჭეშმარიტი მონა.

იმ დროს მაიუში (ღაზაში შემავალი ქალაქი) გარდაიცვალა ეზისკოპოსი. ქალაქის მაცხოვრებლებმა ჰატრიარქს თხოვნით მიმართეს: „წმიდაო მეუფე, ჩვენი ქალაქის ეზისკოპოსი გარდაიცვალა და ჩვენ ზეტრე ქართველის გარდა სხვა ეზისკოპოსი არ გვინდა“. ჰატრიარქმა მისი მოძებნა ბრძანა. წავიდნენ და იზოვეს იგი უდაბნოში, რადგანაც ჩვენი წმიდა მამა უდაბნოს დიდი მოყვარული იყო, სადაც ხშირად განმარტოვდებოდა ღმერთთან სასაუბროდ. როგორც კი იზოვეს, დაიჭირეს და რომ არ გაქცეულიყო შეკრეს. ასე შეკრული წაიყვანეს. როდესაც წმიდანმა გაიგო, რომ მას ეზისკოპოსობას უპირებდნენ, ძალიან შეწუხდა და მწარედ ატირდა. ევედრებოდა გაეშვათ და მიხეზად ასახელებდა იმას, რომ ცოდვილი იყო. მაგრამ ხალხი არ უსმენდა. გზაში ერთ სოფელთან შემოაღამდათ. წმიდანს გაქცევა რომ ვერ მოეხერხებინა, შეჩერდნენ მაღალსართულიან სახლში. წმიდა ზეტრემ უთხრა მათ, რომ გაეხსნათ ღამე, ხოლო გამთენიისას ისევ შეეკრათ. მათ ზეტრე გახსნეს. როდესაც ეველამ დაიძინა, ზეტრე ჩუმიად ადგა და გადაწვევითა გადამსტარიყო. ის ფიქრობდა, რომ თუ გაქცევას ვერ მოახერხებდა სხეულის რომელიმე ნაწილს მაინც დაიზიანებდა, ამით იმ ჰატრისა და დიდებას მოაკლდებოდა, რომელსაც უმზადებდნენ. ვინაიდან მას ამა სოფლის დიდება სძულდა. მაშინ მას უფალი გამოეცხადა ანგელოზთა დასთან ერთად და უთხრა: „ზეტრე, განა არ იცი რა ვუთხარი ჩემს მოციქულ ზეტრეს, ფეხების დაბანისას რომ მეურჩებოდა“. ზეტრემ ძრწოლით მიუგო: „როგორ არ ვიცი, უფალო“. მაშინ უთხრა უფალმა: „ახლა შენც იგივეს გუებნები. მწუემსე ჩემი ცხვრები, თუ გინდა გქონდეს წილი ჩემს სამკვიდრებულში“ (იოანე 13,8; იოანე 26,16). უფალმა ანუგემა და გაამდიერა იგი.

ამის შემდეგ უფალი ზეცად ამაღლდა. ხოლო ჰეტრე თაყვანს სცემდა და აღიდებდა მის წმიდა სახელს. გამთენიისას ხალხმა ნეტარი ჰეტრე ჰატრიარქთან წაიყვანა, რომელსაც ჰეტრემ უთხრა, რომ არ იყო ღირსი ამ ჰატივისა. ოღონდ გაეშვათ და თავის თავს უღირსს უწოდებდა და იჩემებდა თითქოს მრავალი ცოდვა ჩაედინოს მაშინ, როდესაც უბიწო იყო. მას არავინ უსმენდა. ჰატრიარქმა წაიყვანა წმიდა ჰეტრე ტამარში და ღვთის ნებით მთავარეპისკოპოსად აკურთხა. ჰატრიარქმა იგი თავისთან დიდხანს გააჩერა, რის შემდეგაც მიხვდა, რომ ჰეტრე ღვთის დიდი მონა იყო. რამდენიმე დღის განვლის შემდეგ ჰატრიარქმა თავისთან იხმო ქალაქ მანიუმის მთავრობის წარმომადგენლები, დამოძვრა ისინი, ხოლო ჰეტრეს შესახებ უთხრა: „კაცნო, ღვთის-მოყვარენო, უფალმა ღმერთმა თქვენ მოგცათ ეს მწვემსი კეთილი. მას დაუმორჩილეთ ისე, როგორც ქრისტეს, და მთელი სულით და ხორციით მისდიეთ მას. მათ დიდი სიხარულით მიიღეს წმიდა ჰეტრე და ჰმადლობდნენ უფალ ღმერთს. ჰატრიარქმა დიდი ჰატივით გაგზავნა წმიდა ჰეტრე ქალაქ მანიუმში საეპისკოპოსო კათედრასზე. როდესაც წმიდა ჰეტრე ქალაქს მიუახლოვდა, მის შესახვედრად გამოვიდა მანიუმის მოსახლეობა. ეველამ დიდმა თუ ჰატარამ ანთებული სანთლებით ხელში, საკმევლის კმევითა და გალობით, დიდი ჰატივითა და კრძალვით შეიყვანა იგი ჯერ ქალაქში, შემდეგ კი ტამარში. ღვთის ნებით, იმ დღეს მრავალი სასწაული აღევლინა წმიდა ჰეტრეს ხელით, რაც ეველას ახარებდა. ხალხი მადლობდა ღმერთს, რომელმაც მათ ასეთი მწვემსი მოუვლინა.

ჰეტრე დიდი ხნის განმავლობაში არ ატარებდა წირვას. მაშინ მას მოესმა ხმა, რომელმაც მოუწოდა: „ჰეტრე განამრავლე შენი ტალანტი — შესწირე მსხვერწლი, რომ არ დაისაჯო იმ მონასავით, რომელმაც თავისი უფლის ტალანტი მიწაში ჩამარხა.”

უფლის ხმის გაგონებაზე ჰეტრე შეშინებული წამოდგა და დაიწყო ჟამის წირვა. ეველა იქ მოყოფა დანინასა, ჰეტრემ „რა ჟამს განაწილა ხორცი იგი ქრისტესი (შეასრულა კვეთა) აღივსო წმიდა საკურთხ-

ეველი სისხლითა“ . თვით ნეტარი ჰეტრე შეძრწუნდა და მოსცილდა წმიდა ტრანჯესს. ზეციდან მოისმა ხმა, რომელმაც უთხრა ეპისკოპოსს: „მსვერზლის შეწირვა დაასრულე, რადგანაც ეს მოხდა არა შენთვის, არამედ ჩემთვის, რათა ეველამ იცოდეს, რაოდენ დიდებული და საშინელია ეს წმიდა შესაწირი (უფლის უხრწნელი ხორცი) – საკურნებელი, განსაწმენდელი და განმანათლებელი სულისა და ხორცისა მათთვის ვინც შიშითა და ძრწოლით მიეახლება მას, ხოლო დამსჯელი ბილწთათვის გონებითა და გულით“ . იხილეს რა ეს სასწაული და მოესმათ ხმა ზეციდან, ეველას გაუხარდა და აღიდეს ღმერთი, რომელმაც მისცა მათ ასეთი მწვემსი. ამიერიდან წმიდა ჰეტრეს ეველა ღვთის ანგელოზად მიიჩნევა.

450 წელს იმპერატორი თეოდოსი მცირე გარდაიცვალა. ტანტზე მარკიანე (450-475) ავიდა. მან ქალაქ ქალკედონში 451 წელს მოიწვია მეოთხე მსოფლიო კრება¹, რომელშიც 630 ეპისკოპოსი მონაწილეობდა. კრებამ დაამტკიცა ქრისტეს ორი ბუნება. რადგანაც სევერიანელები და იაკობიტები არ აღიარებდნენ ქრისტეს ორ ბუნებას და არც მის განკაცებას ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლისაგან. ნეტარმა კირილე ალექსანდრიელმა და წმიდა მამებმა შეაჩვენეს იაკობიტები და ეველა ის მწვალებლები, რომლებიც არ აღიარებდნენ ქრისტეს ორ ბუნებას და მის განკაცებას ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლისაგან. მეფე მარკიანემ ჰალესტინაში თავისი წარმომადგენელი გაგზავნა, რათა ქვეყნიდან მწვალებლები (მონოფიზიტები) განედევნა.

¹ მეოთხე მსოფლიო კრება მოწვეული იქნა მონოფიზიტთა ერესის განსახილველად. იმ ტამარში, სადაც დიდმოწამე ეფემიას წმიდა ნაწილები იყო დაბრძანებული, წმიდა მამებმა ერთსულოვნად შეაჩვენეს ევტიქის ერესი. ერესი მდგომარეობდა შემდეგში: მაცხოვარში მისი განკაცების შემდეგ ღვთაებრივმა ბუნებამ სრულიად შთანთქა კაცობრივი. ამიტომ განკაცებულ ღვთის ძემი თავიდან უნდა ვცემდეთ მხოლოდ ერთ – ღვთაებრივ ბუნებას. ამ სწავლებას მონო-

ფიზიკური ეწოდება. მის მიმდევრებს კი მონოფიზიტები. კრებაზე დამტკიცეს ქრისტეს ორი ბუნება: ღვთაებრივი და კაცობრივი. ხანგრძლივი კამათის მიუხედავად, მოწინააღმდეგე მხარეები ვერ შეთანხმდნენ. მაშინ მართლმადიდებელმა და მონოფიზიტმა მღვდელმთავრებმა დაწერეს თავიანთი საწმინთების მრწამსი და საკუთარი ბეჭდით დალუქეს. იმპერატორ მარკიანეს თანდასწრებით წმიდა ეფემიას ლუსკუმა (კუბო) გახსნეს და ორივე გრაგნილი მკერდზე დაადეს. შემდეგ კუბო იმპერატორის ბეჭდით დალუქეს და ირგვლივ მცველები დააყენეს. ორივე მხარე გაძლიერებულ ლოცვასა და მარხვას მიეცა. სამი დღის შემდეგ ლუსკუმა გახსნეს. მართლმადიდებელთა გრაგნილი წმიდა ეფემიას მარჯვენა ხელში ეჭირა, მონოფიზიტთა კი მის ფეხებთან ევდო. წმიდა ეფემიამ ცოცხალივით ასწია ხელი და გრაგნილი მართლმადიდებელ პატრიარქს მიაწოდა. ამ სასწაულის შემდეგ მრავალი გზაბნეული დაუბრუნდა მართლმადიდებლობას (44. გვ. 35).

როგორც ცნობილია საქარია ქართველის „ჰეტრეს ცხოვრების“ მაკარი-სეულ (XIII ს.) თარგმანს ჩვენამდე ზირვანდელი სახით არ მოუღწევია. ქალაქ-დონის კრებაზე კირილე ალექსანდრიელი სევეროსის და იაკობის მიმდევრებს ვერ შეაჩვენებდა, რადგანაც ამ დროს კირილე ალექსანდრიელი უკვე გარდაცვლილი იყო, ხოლო სევეროსი და იაკობი კრების შემდგომი დროის მონოფიზიტი მოღვაწენი იყვნენ. შეუძლებელია XIII საუკუნეში ქართული ეკლესიის მესვეურებს არ სცოდნოდათ, რომ კირილე ალექსანდრიელი ქალაქდონის კრების მონაწილე ვერ იქნებოდა და რომ სევეროსი და იაკობი მეექვსე საუკუნის მოღვაწენი იყვნენ და ეს შეცდომა ვერ შეემჩნიათ. როგორც ჩანს, ჰეტრე იბერის წმიდანად შერაცხვისას ქართულ ეკლესიაში მაკარი მესხის მიერ თარგმნილი ტექსტი სრული სახით არსებობდა და მხოლოდ მომდევნო დროის აზუბდითი მოვლენების შედეგად დაზიანდა (8. გვ. 159).

ჰეტრე იბერის მოღვაწეობა ზალესტინაში ეკლესიის ისტორიაში ერთ-ერთ ეველასზე რთულ ზერიოდს — მონოფიზიტური ერესის წარმოშობა-გაძლიერებას დაემთხვა. განსაკუთრებით მძლავრად მან ფეხი მოიკიდა ეგვიპტესა და სირია-ზალესტინაში. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ქალაქდონის კრებაზე მართლმადიდებლობის გამარჯვებით განაწილებულმა ეგვიპტური წარმოშობის ბერმა თეო-

დღისმ ჰალესტინაში სახალხო ამბოხება მოაწყო. მან ადვილად შეძლო გაუნათლებელი ბერების დარწმუნება, რომ თითქოს ქალკედონის კრებამ ნიკეა-კონსტანტინეპოლის რწმენის სიმბოლოსაგან განსხვავებული სარწმუნოებრივი განსაზღვრება მიიღო. ბერები, რომელთა რიცხვმა 10 000 მიაღწია, თეოდოსის წინამძღოლობით დამნაშავეთა ბრბოდ იქცნენ, თავიანთი მონასტრები და უდაბნოს სენაკები მიატოვეს და იერუსალიმში შეიჭრნენ, სადაც არც ხანძრის გაჩენასა და არც მკვლელობებს არ ერიდებოდნენ. მათ იერუსალიმის მართლმადიდებელი ჰატრიარქი იუბენალი ჩამოაგდეს და გაამევეს, ხოლო მის მაგივრად თეოდოსი აირჩიეს. იმპერატორი მარკიანე იძულებული გახდა იუბენალის კათედრაზე დასაბრუნებლად იერუსალიმში ჯარი გაეკზავნა. არეულობა ეგვიპტეში ალექსანდრიელმა სუცესმა ტიმოთე ელურმა წამოიწყო. ბარბაროსმა მწვალებლებმა ალექსანდრიის მართლმადიდებელი მთავარეპისკოპოსი პროტერიოსი ადღგომა დღეს სანათლაჟში მოკლეს, მისი აკაფული გვამის ნაწილები მთელ ქალაქში ათრიეს, ქალაქის დამცველი გარნიზონი ვერაგულად გაანადგურეს და მთავარეპისკოპოსად ტიმოთე გამოაცხადეს. სირიაში მღვდელმა ჰეტრე ფულონმა ანტიოქიის მართლმადიდებელი ეპისკოპოსის მარტირიოსის წინააღმდეგ მრავალრიცხოვანი ჰარტია ჩამოაყალიბა, ტახტიდან ჩამოაგდო და მისი კათედრა თვითონ დაიკავა. უხდებოდა რა მოღვაწეობა მომძლავრებული ერესის ეპიცენტრში, როგორც ჩანს, ჰეტრე იბერი ბრძოლაში აქტიურად ჩაბმას ასკეტურ ცხოვრებას ამჯობინებდა, რაშიც ხელს ბუნებაც უწყობდა, „რამეთუ უდაბნოს-მოყვარე იყო წმიდაი ესე“ (8. გვ. 161-162). „...უდაბნოში ჰეტრეს გაქცევა და მისი აშკარა მცდელობა არ ჩარეულიყო საეკლესიო დაპირისპირებებში, იმაზე მიუთითებს, რომ იგი იმ საერთო საფუძვლების ერთგული რჩებოდა რომელნიც ქრისტიანობაში დაპირისპირებულებას აერთიანებდნენ, მაგრამ ინტერპრეტატორებს ამის დანახვა არ სურდათ“ (6. გვ. 13).

იერუსალიმელმა მონოფიზიტმა ჰატრიარქმა თეოდოსიმ ჰეტრე იძულებით, მისი სურვილის წინააღმდეგ, ეპისკოპოსად აკურთხა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰეტრემ თავი ერეტიკოსად გამოაცხადა, რადგანაც მონოფიზიტებისთვის ქალკედონიტები (მართლმადიდებლები) ერეტიკოსები იყვნენ. მალე იუბენალი იერუსალიმის ქალკედონიტი ჰატრიარქი (452წ.) ქალკედონის კრების

შედევ იმპერატორ მარკიანეს ჯართან ერთად უკან დაბრუნდა და თეოდოსის მათ შორის ბრძოლა გაიმართა, რადგანაც უკეთურთა რიცხვი ძალიან დიდი იყო და შესაბამისადაც დიდ წინააღმდეგობას უწევდნენ. ბევრი მართლმადიდებელი დაიღუპა ბილწი მწვალებლების ხელით. თუმცა, საბოლოოდ უკეთურნი დამარცხდნენ.

ერთ დღეს, როდესაც წმიდა ჰეტრე ქამის წირვას ატარებდა, ცხადად იხილა ანგელოზებს დიდებით როგორ აჭყავდათ ზეცაში ღმერთთან მწვალებელთა მიერ წამებულ მართლმადიდებელთა სულები. ასევე იხილა მწვალებელთა (მონოფიზიტთა) სულები „შთამავალნი ქვესკნელად ჯოჯოხეთად“. ჰეტრეს ეს ხილვა უფლისგან მიეცა იმიტომ, რომ თავისი სამწუროსთვის ესწავლებინა ჭეშმარიტი სარწმუნოება. ხოლო ურწმუნონი და მცირედ მოწმუნენი რწმენაში გაემტკიცებინა.

ღვთისმოყვარე და მართლმადიდებელმა მარკიანემ ექვს წელს იმეფა და დატოვა ეს ქვეყანა. მწვალებლებმა დრო იხელთეს, აღიზნენ, ცეცხლივით აინთნენ და დაიპყრეს ქვეყნის ზოგიერთი მხარე. ერთხელაც შეიკრიბნენ და გადაწყვიტეს მოეკლათ მღვდელმთავარი წმიდა ჰეტრე ქართველი. მათ წამოიყვანეს ვინმე ყრმა, რომ მზაკვრულად მოეკლათ იგი. მაგრამ როდესაც ისინი კარს მიუახლოვდნენ დააკაკუნეს და თქვეს: „წმიდაო ღვთისაო, კარები გაგვიღე და ეს ყრმა განკურნე, ვინაიდან იგი ბოროტისაგან იტანჯება“. ამ დროს ზეციდან მოისმა ხმა: „ჰეტრე არ გაუღო კარები, რადგანაც მზაკვარნი არიან“. უსჯულოებმაც გაიგეს ეს ხმა და თავზარდაცემულები გაიქცნენ.

როცა ნეტარი მიხვდა, რომ მათ მზაკვრულად უნდოდათ მისი მოკვლა, მითხრა: „შვილო ზაქარია, ადექი და წავიდეთ უცხო მხარეში, რათა ჩვენი სიკვდილით ესენი არ წარწყმდნენ“. დაეტოვეთ იქაურობა

მიერ დაყენებული ყველა მონოფიზიტი ეპისკოპოსი გადააყენა ჰეტრეს გარდა. სახელგანთქმული ჰეტრე ხელუხლებელი დარჩა. როგორც ჩანს, მისი ქალაქ-

დონიტური მიმართულების გამო (ნ. გვ. 14).

და მივედით ერთ სოფელში. იყო წმიდა კვირა დღე. წმიდა ჰეტრემ ბრძანა საკურთხეველის მომზადება. მას სურდა ქამის წირვის დაყენება. მაგრამ სახლი, რომელშიც იგი აპირებდა წირვის ჩატარებას, აღმოჩნდა საკერპო. ამალგებულ ადგილზე იდგა კერპები. უუთხარი: „წმიდა მამაო, იქნებ არ ღირდეს აქ წირვის დაყენება, რადგანაც კერპები დგას?“ ხოლო წმიდანმა მითხრა: „შვილო ჩემო, ჩვენ ღმერთს შევწირავთ მსხვერპლს, ეშმაკებს კი არა“. როგორც კი დაიწყო ქამის წირვა, საცეცხლეურიდან გამოვარდა ცეცხლის ალი და შემუსრა კერპები. სახლს კი არაფერი ავნა. ამ სასწაულის მხილველებმა ღმერთი ვადიდეთ.

შემდეგ მივედით ერთ ქალაქში, სადაც დაუავით რამდენიმე დღე. ქალაქში ცხოვრობდა ერთი ქრისტიანი კაცი, რომლის ასული მძიმე სენით იყო დაავადებული. მამამ გადაწყვიტა გრძნეულის მოყვანა. დედა კი მივიდა წმიდანთან, ფეხებში ჩაუვარდა და ცრემლებით შესთხოვა: „შემიწეალე, ქრისტე ღვთის მონავ, განკურნე ჩემი ასული, ისენი ჯადოქრის ხელიდან, რადგანაც მამამისს სახლში სურს გრძნეულის მოყვანა“. წმიდანს შეეცოდა ქალი და უთხრა: „ნუ ტირი, ქრისტე განკურნავს შენს ასულს. ხოლო რაც შეეხება გრძნეულს, არამგონია გათენებამდე იცოცხლოს“. წმიდანი ავაღმეოფთან წავიდა, სცხოვროვნას წმიდა ზეთი, წმიდა სამების სახელით, ხელი მოჰკიდა და წამოაყენა სრულიად ჯანმრთელი, რისთვისაც ეველამ ადიდა უფალი. აღსრულდა ნეტარი ჰეტრეს სიტყვები, გრძნეული გამთენიისას იზოჯეს მკვდარი. ჰეტრეს დიდების სახელი კი იმ არემარეს მოედო.

იმავე ქალაქში ცხოვრობდა ერთი დიდებული, რომელმაც წმიდა ჰეტრე და მასთან მეოფნი სადილზე მიიზატია. წმიდა ჰეტრეს არ სურდა წასვლა, თუმცა ხათრი ვერ გაუტეხა და ეწვია. როცა სუფრას მიუსხდნენ, თავადი ოჯახის წევრებს უხეშად მიმართავდა და ლანძღავდა, რადგანაც მას ფიცხი ხასიათი ჰქონდა. მამინ წმიდანს ხმა მოესმა ზეციდან: „ჰეტრე არ წაგვიკითხავს წმიდა წერილში, რომ ყოველი ცუდი სიტყვისათვის, რომელსაც იტყვიან ადამიანები, ზასუნს აგებენ

მის გამო განკითხვის დღეს. რადგანაც შენი სიტყვებით გამართლებები და შენი სიტყვებით დაისჯები. ჩემი სახელი იგმობა მაგ სახლში, შენ კი მანდ ხარ?“. მამინ წმიდა ჰეტრემ რაღაც მოიმიხეზა, სასწრაფოდ ადგა და ჩვენ დავტოვეთ მასწინძლის სახლი.

მეორე დღეს გავეშურეთ ქალაქგარეთ მეოფე მონასტრებში, რადგანაც ჰეტრეს წირვის დაუენება სურდა. წმიდანთან მივიდნენ იმ ქალაქის დიდებულნი და დაიწვეს ერისკაცთათვის დამახასიათებელი ფუჭი საუბარი და ბილწსიტყვაობა. წმიდა ჰეტრემ მათ არაფერი უთხრა და შევიდა ტაძრის საკურთხეველში ჟამის წირვის ჩასატარებლად. ამ დროს გამოეცხადა უფლის ანგელოზი, რომელიც საკურთხევლიდან მის გაგდებას ცდილობდა. წმიდა ჰეტრემ ცრემლებით ჰკითხა: „რა ჩავიდინე, რა დანაშაულისთვის ვისჯები?“. უფლის ანგელოზმა მიუგო: „ჰეტრე, იმ დღეს, რომელ დღესაც აპირებ უფალს მსხვერპლი შესწირო, უსარგებლო საუბარს ეურს ნუ დაუგდებ. ნუ შეაგინებ და ნუ გახრწნი შენ გულსა და გონებას. ნუ მიატოვებ შენს კეთილ გულ-მოდგინებას, რადგან უფლის წინაშე სუფთა, წმიდა გონება (გული, აზრები) უმაღლესია და აღმატებულია ნებისმიერ მსხვერპლსა და შესაწირავზე. ამჯერად მიგეტყვა. ამის შემდეგ გაფრთხილდი, როცა დააპირებ ჟამის წირვის ჩატარებას“. წმიდა ჰეტრე ფეხებში ჩაუყარდა ანგელოზს, შენდობა სთხოვა და უფალი ღმერთი ადიდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ დავტოვეთ იქაურობა. გზაში წმიდანი მრავალ სასწაულს ახდენდა. საღვთო სწავლებით მრავალი ადამიანი მოაქცია და ბევრი უძლური და სნეული განკურნა ქრისტე ღმერთის ძალით.

გავიდა ხანი. გამეფდა ლეონ დიდი. ღვთის ეკლესიებში მშვიდობა დამყარდა. ამ სანატრელმა მეფემ მისწერა წმიდა ჰეტრეს, რომ თავის ადგილს დაბრუნებოდა. წმიდა ჰეტრე დაუბრუნდა თავის საეპისკოპოსოს კათედრას და თავის სამწყსოს, რომელსაც მწვემსავდა ქრისტე ღმერთის შეწევნით. შემდეგ ქალაქგარეთ ააშენა მონასტერი, მშვენიერი ეკლესიით. მოუყარა თავი მძებს და დაუდგინა მათ წესი და

კანონი საღვთო და სულიერი.

წმიდა ჰეტრე გამუდმებით მარხულობდა, რის გამოც მას კუჭი დაუავადდა. სამკურნალოდ ცხელ წყლებზე წასვლა ურჩიეს. როცა გაიგეს, რომ იგი მიემგზავრებოდა, თან გაჰყვა ქალაქის ახალგაზრდობა. მათ შორის ბევრი კერზთაყვანისმცემელი იყო. ნეტარმა ჰეტრემ დამოდგრა ისინი და მონათლა თითქმის ორასი კერზთაყვანისმცემელი. ეველას უხაროდა და აღიდებდნენ უფალს. ამის შემდეგ ნეტარმა და წმიდა ჰეტრემ ისევ განაახლა მათთან საუბარი: „იმ დროს, როდესაც მოვედით ჰალესტინის ამ მხარეში, ვისურვეთ წასვლა იმ მთაზე, სადაც მიიცვალა მოსე წინასწარმეტყველი. მოსეს მთაზე ერთი დაუურებელი წმიდა ბერი იყო. მან სენაკიდან გამოუსვლელად ორმოცი წელი იღვაწა. ჩვენს დანახვაზე წმიდა ბერმა მითხრა: „ქართველთა მეფის ძეგ, კეთილი იყოს შენი მობრძანება“. შენდობა ვითხოვე და ვთქვი, რომ ეს მართალი არ იყო. წმიდანმა კი მომიგო: „ნუ უარყოფ იმას, რაც ჩვენ ქრისტე ღმერთმა განგვიცხადა. შემდეგ მან წარმომიდგინა ჩემი უოველი გზა და ისიც, რომ ხალხმრავალი ქალაქის ეპისკოპოსი გავხდებოდი. ის წმიდა ბერი ზუსტად ახლა გარდაიცვალა. როცა მე ვნათლავდი ამ ხალხს, ვინილუ ღმერთის წმიდა სული როგორ გადმოვიდა წმიდა ემბასზე (სანათლაზე) და აავსო იგი ერთი აღუწერელი ნათლთა და ბრწინვალეებით. ასევე ვინილუ, თუ როგორ აჰყავდათ წმიდა ბერის სული ზეცაში დიდებით ღვთის წმიდა ანგელოზებს. ჩვენ უნდა წავიდეთ და ვეამბოროთ მის წმიდა ნაწილებს. თქვენ კი, შვილნო ჩემნო, შეგიძლიათ შინ დაბრუნდეთ. გფარავდეთ ღვთის ძალა. მან ლოცვა-კურთხევით გაუშვა ისინი. ჩვენ კი წავედით წმიდა ბერის სენაკში. ვეამბოროთ მის წმიდა ნაწილებს, ვილოცეთ და წამოვედით.“

გზად მიმავალნი მივადექით წმიდა ბერის სენაკს. წმიდა და ნეტარი ჰეტრეს დანახვა ბერს ძალიან გაუხარდა. ილოცეს, მოიკითხეს ერთმანეთი და საღვთო საუბარი წამოიწიეს. მას შემდეგ, რაც თქვეს ბევრი რამ სულისათვის სასარგებლო, ბერმა წმიდა ჰეტრეს უამბო: „სანამ მოვიდოდი ამ ადგილას, ვნახე ერთი მღვინე, რომელშიც ვინილუ

ერთი გარდაცვლილი ბერი, მისი სახე მწესავით ბრწყინავდა. შიშითა და სიხარულით ვეამბორე მის წმიდა სახეს. დავიმასხოვრე ეს ადგილი და ამის შესახებ ვაცნობე ვეველს ღვთისმოყვარეს. როდესაც უკან დავბრუნდით, წმიდანი იქ ვეღარ ვნახეთ. ეს სასწაული ჩვენ მინიშნებად მივიჩნიეთ და იმ ადგილას ტაძარი ავაშენეთ. ღმერთს ვევედრებოდი გაეცნადებინა ჩემთვის, თუ ვინ იყო ის წმიდა ბერი. უფლისგან მეუწყა, რომ ის ბერი იყო მოსე, დიდი წინასწარმეტყველთა შორის“. როცა ბერმა თხრობა დაამთავრა, ფეხები დაგვბანა. ჩვენ მასთან სამი დღე დავუავით. წასვლისას წმიდა მამამ დაგვლოცა და გზა გავაგრძელებთ.

იქიდან წამოსულები მივედით ერთ ადგილას, სადაც დიდხანს არ უწვიმია. დაბის მოსახლეობა მივიდა წმიდა ეპისკოპოსთან და სთხოვა ელოცა, რომ წვიმა წამოსულიყო. წმიდანი ლოცვად დადგა. ლოცვის დამთავრებისთანავე კოკისპირული წვიმა წამოვიდა. კერძთაუვანისმცემლები ამ სასწაულის ხილვის შემდეგ წმიდა ჰეტრეს ხელით მოინათლენ და ვეველს ადიდებდა უფალს.

წამოვედით იმ ადგილიდან და მივედით ერთ სოფელში, სადაც ერთმა უშვილო კაცმა გვიმასწინძლა. იგი შევედრა წმიდა ჰეტრეს ელოცა, რათა ღმერთს მისთვის შვილი მიეცა. სხვებიც მოვიდნენ იმავე თხოვნით. წმიდა ჰეტრემ ილოცა და მათ ჯვარი გადასახა. ვეველს შეეძინა შვილი და ადიდეს უფალი. სადაც კი მივიდოდით, სოფლებში თუ ქალაქებში, იგი ვეველგან სასწაულებს ახდენდა.

ამჯერად ერთ სოფელში მივედით, რომლის სახელი იყო ატომოკონი. იქ სულთმოფენობის დღესასწაული აღვნიშნეთ. სოფელში ცხოვრობდა დედოფლის ერთი მოხელე, სახელად ელია. დიდად სტუმართმოყვარე და გლახაკთმოწყალე. ელია იყო ვრუ. ერთხელ, როცა მასთან ვისხედით, მან ნეტარისა და წმიდა ჰეტრეს საბეჭური (სამღვდელთა სამოსელი) აიღო, როგორც კი ვუთხარე მიიღო, მაშინვე დაუბრუნდა სმენა და ადიდა უფალი.

ელიამ მთელი ზაფხული თავისთან დაგვტოვა, რადგან ადგილი იყო გრილი, ჰაერი კი სუფთა. იქ იყო ტბა. ელია გაუშვებდა თავის

მსახურს ტბაზე სათევზაოდ და ისიც ეოველდღე თითქოს ღვთის განგებოთ ერთ თევზს იჭერდა. ამ თევზს წმიდა ეპისკოპოსს მიაწოდებდნენ. იქვე, მახლობლად ერთი სწული მთავარი ცხოვრობდა. მან მოისურვა თევზი, რომელსაც ეპისკოპოსს მიაწოდებდნენ. ელიამ გავზავნა მეთევზეები. იმ დღეს მათ ორი თევზი დაიჭირეს. წმიდა ჰეტრემ ერთი თევზი გაუგზავნა მთავარს, თან შეუთვალა, რომ იგი სასოებდა ქრისტე ღმერთზე, ამიტომ ამ თევზით განიკურნებოდა. მართლაც, როგორც კი მთავარმა თევზი მიიღო, იმწამსვე განიკურნა და ღმერთი აღიდა.

ამის შემდეგ წამოვედით იქიდან და მივედით ერთ სოფელში. ამ სოფლის მოსახლეობა მარცვლეულს არ თესავდა. საზრდოს ისინი ღვინით მოიპოვებდნენ, რადგან მხოლოდ მკვებანობას მისდევდნენ. ვენახს ჭია გაუჩნდა, რის შესახებაც წმიდა ჰეტრეს აცნობეს. წმიდანმა ვენახზე საჭურვებლად მათ მისცა ნაკურთხი წყალი. როგორც კი აპურეს, ჭია გაქრა. სოფლის მოსახლეობამ აღიდა ღმერთი.

წამოვედით იმ სოფლიდან და მივედით წმიდა მამა ესაიას მონასტერში, სადაც მრავალი დღე დავუავით. „ნეტარნი და წმიდანი მამანი უთხრობდეს საქმეთა მათთა ურთიერთს მადლითა წინასწარმეტყუელებისათა“, რადგანაც ეს წმიდა მამები იუვენე ქვეყნიერების ორი დიდი მნათობი, ორივენი დიდ სასწაულებს აღასრულებდნენ და თავიანთი სწავლებით მრავალი სული მიჭყავდათ უფალთან. მათი სენაკები ერთმანეთისაგან ოთხი მილიონით (მილიონი — ათასი ნახევარი) იყო დაშორებული. მამა ესაია ხელსაქმით ირჩენდა თავს და გამუდმებული მარხვისაგან დაუძლურებული იყო. ეოველ კვირას მამა ესაია თავისი სენაკის კარებს აღებდა და წმიდა ჰეტრეს ორ სეფისკვერს მოუკითხავდა. წმიდა ჰეტრე კი ნეტარსა და წმიდას უგზავნიდა ორ თევზს. როცა წმიდა მამები ერთმანეთს ხედებოდნენ, სულიერად ხარობდნენ ქრისტეს მადლმოსილი სიყვარულით აღვსილნი.

ღვთისმსახურმა და წმინდანების დიდმა მოყვარულმა მეფე ლეონ დიდმა 17 წელი იმეფა და გარდაიცვალა. ნეტარი მეფის ლეონის შემდეგ ზენონი გამეფდა. მეფე ზენონიც ღვთისმოყვარე და მორწმუნე

იყო. მეფეს გაგონილი ჰქონდა წმიდა მამების — ესაიასა და ჰეტრეს მოღვაწეობის და იმ დიდი სასწაულების შესახებ, რომლებსაც ისინი ახდენდნენ. მეფემ მოინდომა წმიდა მამების ნახვა და მათთან თავისი საჭურისი გაგზავნა. როცა წმიდა და ნეტარმა ჰეტრემ ამის შესახებ შეიტყო, ძალიან შეწუხდა. იგი შევიდა საღიაკვროში, ატირდა და უფალს შესთხოვა არ დაეშვა მეფესთან მისი გამგზავრება. ღამით ნეტარმა ჰეტრემ დატოვა იქაურობა და უცხო ქვეყანაში გაემგზავრა. საჭურისმა მეფის წერილი ნეტარ ესაიას გადასცა. როცა ნეტარმა ესაიამ მეფის წერილი წაიკითხა, ძალიან შეწუხდა და უფალს სთხოვა მას რაიმე სწეულება შეჰქროდა. უცებ ისე გასივდა, რომ სენაკიდან გამოსვლა ვერ შესძლო. ამის შემხედვარე საჭურისი უძღური შეიქნა რაიმე ელონა და უკან გაბრუნდა. წავიდა თუ არა საჭურისი, მამა ესაია გამოჯანმრთელდა. ნეტარი მამის ესაიას ცხოვრება და მოღვაწეობა და მის მიერ მოხდენილი სასწაულები, ღვთის მადლით, ჩვენ მიერ უკვე იქნა აღწერილი. ჩვენ კი დავუბრუნდეთ წმიდა ჰეტრეს შესახებ თხრობას.

ნეტარი და წმიდა ჰეტრე უცხო ქვეყანაში შესვლა ერთ მებოსტნეს, რომელიც იყო კეთილი და გულწრფელი ადამიანი. ნეტარი ჰეტრე მასთან შეჩერდა. ერთხელ, ღამით მებოსტნეს ჰქონდა ჩვენება: იხილა კაცი, რომელმაც უჩვენა ადგილი, სადაც უნდა წასულიყო იმიტომ, რომ იქ წმიდა მოწამეები განისვენებდნენ. კაცის მითითებით მებოსტნეს მიწიდან უნდა ამოეღო წმიდანთა წმიდა ნაწილები და ეპისკოპოსს ჰეტრე ქართველისთვის გადაეცა. გამთენიისას მებოსტნემ ამ ჩვენების შესახებ ნეტარ ჰეტრეს აუწერა. წმიდა ჰეტრემ უთხრა: „შვილო, წადი და ამ ხილვის შესახებ აუწერე თქვენს ეპისკოპოსს და როგორც ის გიბრძანებს, ისე მოიქეცი.“ მებოსტნე წავიდა და ადგილობრივ ეპისკოპოსს მოახსენა მომხდარის შესახებ. ეპისკოპოსი მივიდა ნეტარ ჰეტრესთან. მათ შეკრიბეს ხალხი, აღავლინეს სავედრებელი ღოცვები და დიდი მოწიწებით ამოაბრძანეს წმიდა მოწამეთა ნაწილები. წმიდა ჰეტრემ უბრძანა მებოსტნეს ელოცა, რომ გაეგო წმიდა მოწამეთა სახელები. კეთილმა მებოსტნემ ღოცვა დაიწყო. ღოცვისას მან იხილა სამი კაცი.

ისინი მის წინ იდგნენ, თავსე შარავანდელი ედგათ და ბრწყინავდნენ. წმიდანებმა მებოსტნეს შემდეგი აცნობეს: „ჩვენი სახელები ზეცაშია დაწერილი, ერში ჩვენი სახელები იყო: ლუკა, ფოკა და რომანოზი. ვეწამეთ სპარსეთის მბრძანებლის მიერ ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს აღსარებისათვის. ჩვენი სხეულები ცეცხლში ჩაიფარფლა და მხოლოდ ის დარჩა, რასაც ხედავთ. წმიდანების სახელსე ტაძარი ააშენეს, სადაც წმიდანთა ჰატიოსანი ნაწილები დააბრძანეს. ტაძარი აკურთხა ორმა ეპისკოპოსმა და ჩვენც ვადიდეთ ღმერთი.

სანამ ჩვენ იქ ვიყავით, ჩვენი ტაძრის მღვდელმთავარი მოვიდა და წმიდა ჰეტრეს მოახსენა, რომ მის სახელსე მეფე ზენონისაგან კიდევ ერთი წერილი მოვიდა. წერილში ეწერა: „ილოცეთ ჩემთვის, წმიდა მამებო, ჩემთან მოსვლით კი ნულარ შეწუხდებით.“ წმიდანი გაახარა მეფის გადაწვევტილებამ.

იქიდან ჩვენს ქალაქში გამოვემეგ ზავრეთ. ქალაქის მაცხოვრებლები ანთებული სანთლებით ხელში, გალობითა და საკმევლის კმევით შემოვეგებნენ წმიდა ეპისკოპოსს, მის წინაშე მუხლი მოიდრიკეს და თავიანი სცეს. წმიდა ჰეტრემ აკურთხა და ამბორის უოფით მოიკითხა ისინი. ხალხიც, თავის მხრივ, ეამბორა მის წმიდა სახეს. ეველანი ერთად გავემურეთ ქალაქისაკენ. შევედით წმიდა ეკლესიაში და ვილოცეთ. მთელი ქალაქი ხარობდა მწეემსთავრის დაბრუნებას. მრავალმა ადამიანმა მოიყარა თავი, რათა წმიდანის ქადაგებისთვის მოესმინა. ეველა მონატრებული იყო მის ხილვას და მისი სწავლების მოსმენას. წმიდა ჰეტრემ, ჭემმარტიმა მწეემსმა, ხალხს ჯვარი გადასახა და მათი დამოდვრა დაიწყო: „ჩემო შვილებო, ძმებო და ქრისტესთვის საუვარელნო, უპირველეს უოვლისა, დაიცავით წმიდა სამების წმიდა და მართალი სარწმუნოება. მოიხვეჭეთ სასოება (იმედი), სიყვარული, სიმდაბლე, სულგრძელობა, მოთმინება, სიკეთე და სიმშვიდე. იყავით გლახაკთა მოწყალე, სტუმართმოყვარე, უცხოთა შემწყნარებელი და მათსე მზრუნველი. ესწრაფვეთ შრომას საღვთოს და სულიერს. მიბამეთ საღვთო და წმიდა ადამიანებს. აკეთეთ კეთილი საქმეები და მოიხ-

ვეჭეთ წმიდა სათნოებანი. დაემორჩილეთ თქვენს წინამძღვრებს, ვითარცა ღვთის ანგელოზებს. მათი ნათქვამი დაიმახსოვრეთ, ვითარცა ღვთის ზირისგან გამოსული. წმიდა ზეტრემ მათ კიდევ სხვა მრავალი სულისთვის სასარგებლო რჩევა მისცა. ეველას უხაროდა და ადიღებდა ღმერთს.

ქადაგების შემდეგ ქალაქის მთავარმა სადილზე დაგვზატოქა. მივუსხედით თუ არა სუფრას, ვილაც მოვიდა და მამა ესაიას გარდაცვალება, საიდუმლოდ გვაუწვა. ჩვენ არ ვისურვეთ წმიდა ზეტრესთვის მაშინვე გვეთქვა. თუმცა, მას სულიწმიდისაგან ეუწვა ამის შესახებ. როცა სუფრიდან წამოვდექით, მან გვითხრა: „ჩემო შვილებო, რატომ ვიკვირთ მამა ესაიას გარდაცვალება, მოციქულებიც და წინასწარმეტყველებიც გარდაიცვალნენ. თვით უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ შესვა ეს სასმისი.“ გვითხრა თუ არა, შევიდა თავის სენაკში, დაემხო მაცხოვრისა და წმიდა დედოფლის ღვთისმშობლის ხატების წინ, ცხარე ცრემლებით ატირდა და მსურვალედ შევედრა: „ნეტარო და წმიდა, მამაო ესაია, დღეს შენ გახვედი ამ ქვეყნიდან. მალე მეც სიკვდილი მელის. ამიერიდან იყავი ჩვენი შემწე და ქომაგი წმიდა სამების წინაშე.“ წმიდა ზეტრე დიდხანს ევედრებოდა უფალს მსურვალე ცრემლებით. რამდენიმე დღის შემდეგ, ჩვენთან მოვიდა მამა ესაიას მოწაფე და მისი სიკვდილის შესახებ გვაუწვა. ჩვენ ვკითხეთ თუ რა დროს გარდაიცვალა იგი. მან გვიამბო შემდეგი: „როცა მამა ესაია ავად გახდა, მივედით მისი სენაკის კარებთან, ამ დროს იგი ვილაცას ესაუბრებოდა. როცა შიგნით შევედით, სენაკში მის მეტი არავინ იყო. ჩვენ ვკითხეთ თუ ვის ელაზარაკებოდა იგი. ნეტარმა მოგვიგო: „დიდი იოანე წინამორბედი და ნათლისმცემელი მოვიდა და მითხრა, რომ ჩემი სულის წასაყვანად სამი დღის შემდეგ მოვიდოდნენ. მე ვკითხე დიდ იოანეს, თუ რით იკვებებოდა იგი უდაბნოში. მან მიზასუხა: „მწვანეთაგან და მცენარეთა და თივათაგან იყო საზრდელი ჩემი“ როცა მამა ესაიამ გვიამბო ამის შესახებ ჩვენ გავოცდით და ვადიდეთ ღმერთი. სამი დღის შემდეგ იგი გარდაიცვალა და წარსდ გა უფალთან. როცა მძებმა

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ფრესკა. წმიდა იოანე ნათლისმცემელი და მისი ძამა წინასწარმეტყველი წმიდა ძღვრეღმთავარი ზაქარია.

შეიტყვეს მისი გარდაცვალების შესახებ, მოვიდნენ, მიიღეს კურთხევა მისი წმიდა ნაწილებიდან და მისი ჰატიოსანი და წმიდა სხეული დაკრძალეს. სანამ ცოცხალი იყო, მე ვკითხვი: „წმიდა მამა ესაია, როგორ მოვიქცე მე თქვენს შემდეგ?“ რაზეც ნეტარმა მიზასუნა: „შვილო ჩემო, წადი ეპისკოპოს წმიდა ჰეტრე ქართველთან და მასთან დარჩი, რადგანაც ჩვენ შემდეგ ეს ადგილი გაუდაბურდება.“ ასეც მოხდა.

ერთხელ, ერთი ურია მეთევზე მოვიდა. იგი წვალმაკით იყო დაავადებული, მუცელი უსაშველოდ ჰქონდა განიებული. ურია ნეტარსა და წმიდა ჰეტრეს ფეხებში ჩაუყარდა და სთხოვა განეკურნა იგი. წმიდანმა უთხრა: „სახლში წადი. თუ ამ ღამეს გამოჯანმრთელდები, მაშინ ხვალ მორი და მოგნათლავ, თუ არა და ნულარ მოხვალ.“ წმიდა ჰეტრეს ლოცვით ურია იმ ღამესვე განიკურნა, გამთენიისას კი მოინათლა წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრეს ხელით და ღმერთი აღიდა.

ნეტარსა და წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს სათხოებათა გვირგვინად ლოცვა და წიგნის კითხვა მიაჩნდა. თვითონაც დღეიდან დასაღვთო წიგნების კითხვაში იყო. ნეტარი ამბობდა, როგორც ვენახი ნაყოფს არ იძლევა წელის გარეშე, ასევე მონაზვნის გონება უნაყოფოა წიგნის კითხვისა და სულიერ სწავლათა სმენის გარეშე.

ჩემო საყვარელო ძმებო, დადგა დრო გაუწეოთ წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს აღსასრულისა და წმიდა სამების წინაშე მისი წარდგომის შესახებ. ნეტარმა თვითონაც კარგად იცოდა თავისი ამ ქვეყნიდან გასვლის დღე და საათი. ერთ დღეს მან ეველა თავისთან ისმო და დიდხანს მოძღვრავდა. გადასცა მათ საღვთო და სულისათვის სასარგებლო სწავლება. წმიდანის სწავლებამ მათზე ისე ძლიერ იმოქმედა, რომ დიდხანს ტიროდნენ. ქადაგების შემდეგ კი დაუფარავად ღიად გვითხრა: „შვილებო და ძმებო, მოახლოებულია ჩემი ამ ქვეყნიდან გასვლის დრო. ძალე დაგტოვებთ და წავალ გზით, რომლითაც არასოდეს მივლია. თქვენ კი, საყვარელო, გახსოვდეთ თქვენდამი ჩემი სიყვარული და არ დამივიწყოთ.“ წმიდანის სიტყვებმა ეველა დაამწუხრა და აატირა. წმიდანმა მათ ჯვარი გადასახა, დალოცა, გამოემშ-

ვიდობა და გაუშვა. თვითონ კი შევიდა სენაკში, დაემხო მაცხოვრის ხატის წინ და მსურველე ცრემლებით შეავედრა უფალს თავისი სამწესო და მთელი ქვეყნიერება.

ჩვენთან იყო ერთი მძა, სახელად ათანასე. წმიდა, კეთილი, მშვიდი და მდაბალი, რომელიც იყო წმიდა მამა ზენონ სკიტელის მოწაფე. მამა ათანასემ ჰკითხა მომაკვდავ მოძღვარს, თუ როგორ უნდა მოქცეულიყო მისი გარდაცვალების შემდეგ. მამა ზენონმა უპასუხა „შვილო ჩემო ათანასე, ჩემი სიკვდილის შემდეგ წადი წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრე ქართველთან. ის, ვინც მის მორჩილებაში იქნება, ჭეშმარიტ გზაზე ივლის“. მამა ზენონის გარდაცვალების შემდეგ, მამა ათანასე მოვიდა წმიდა ჰეტრესთან და ორი წელი დაჰყო ჩვენთან.

ერთ ღამეს მამა ათანასე მწარედ ტიროდა. როდესაც ნეტარ ჰეტრეს მისი ტირილის ხმა მოესმა, თავისი სენაკის კარი გააღო და ჰკითხა: „შვილო ათანასე, რა მოხდა, ასე მწარედ რატომ ტირი?“ მამა ათანასემ უპასუხა: „წმიდა მამა, რატომ მეკითხები იმას, რაც შენთვის წმიდანისთვის ისედაც ცნობილია.“ წმიდა ჰეტრემ კვლავ ჰკითხა სიმაბალით: „თქვი, შვილო, რადგან არ ვიცი.“ ამაზე ათანასემ მიუგო: „წმიდაო, ეველაფერი კარგად უწეი, თუმცა ნიშნად მორჩილებისა, გეტყვი რაც ვიხილე. ამ ღამით ჩემთან, უღირსთან, მოვიდა ჩემი მოძღვარი მამა ზენონი. მან მომიკითხა და მითხრა: „უფალი ბრძანებს, რომ რამდენიმე დღეში წმიდა ეპისკოპოსი ჰეტრე ქართველი უნდა წარსდგეს მის წინაშე, რადგან წმიდანები ევედრებოდნენ უფალს წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრე ქართველს დაეტოვებინა თავისი სხეული და მათთან დამკვიდრებულიყო. წმიდა ჰეტრემ დიდხანს ტანჯა თავისი ხორცი უფლის სიუვარულისათვის და ახლა იგი დაუძლეურებულია. უფალმა მათ მიუგო: „მისი ყოფნა საჭიროა ამ ქვეყნად, რათა მრავალი სული დააყენოს ჭეშმარიტ გზაზე.“ წმიდანები კი კვლავ ევედრებოდნენ უფალს ჰეტრეს წამოყვანას. მაშინ ყოვლისშემომქმედმა ღმერთმა ბრძანა ათი დღის შემდეგ წმიდანები შეკრებილიყვნენ და მისუღიყვნენ ეპისკოპოს ნეტარ ჰეტრე ქართველთან და მისი სული წამოეყვანა ალექსანდრიის

წმ. ილარიონ ქართველი, წმ. ზეტრე ქართველი, წმ. არჩილ მეფე და წმ. მეფე ლუარსაბი. XVIII ს-ის მინიატურა.

ზატრიარქე წმიდა მოწამე ჰეტრეს. ძმა ათანასემ უამბო წმიდა ჰეტრეს თავისი ხილვის შესახებ და თან მწარედ მოთქვამდა: „უნდა ვიგლოვოთ ჩვენი ობლობა, წმიდაო, რამეთუ გვტოვებ.“ წმიდა ჰეტრემ მოთმინებისკენ მოუწოდა და ანუგეშა იგი საღვთო სწავლებით.

იმ დღიდან მოყოლებული წმინდანს არაფერი უხშია. ათი დღის განმავლობაში ხელაპყრობილი ლოცულობდა. ერთ დღესაც, თავისთან გვიხმო, ნუგეში გვცა, განგვამტკიცა სულიერი სწავლებით და ეკლესიის წესი და რიგი დაგვიდგინა. როცა მეთუ დღე დადგა, შევიდა ტამარში, მოუხმო თავის სამწყესოს და დამომღვრა ისინი. შემდეგ ქამის წირვა ჩაატარა. ჯერ თავად, შემდეგ კი მღვდლები და მრევლი აზიარა. ღვთისმსახურების შესრულების შემდეგ კი შეკრებილთ მშვიდობა უსურვა და უთხრა: ჩემო საყვარელო შვილებო, ამიერიდან ვეღარ მიხილავთ“. ეველა ატირდა. მღვდლები და დიაკვანნი ეამბორნენ მის წმიდა სახესა და ხელებს. ხალხიც ეამბორა მის წმიდა ფეხებს და სამოსელს, თან მწარედ მოთქვამდა. წმიდანმა კი უთხრა: „რას აკეთებთ, რატომ მიშფოთებთ სულს? ჩემო შვილებო, წადით სახლებში, დაისვენეთ და, როცა საჭირო იქნება კვლავ მოვიხმობთ“. ძლივს დაარწმუნა ისინი სახლებში წასულიყვნენ. ჩვენ კი გვითხრა: „ჩემო შვილებო, თქვენც დაისვენეთ. ნულარ შემაწუნებთ“ და სატრანჰეზოდ გაგვიშვა. თვითონ კი ერთ-ერთ ძმასთან ერთად თავის სენაკში შევიდა და უფლის მიმართ ილოცა. როცა სუფრიდან ავდექით, წმიდანმა თავისთან გვიხმო. გზაში საოცარი სურნელი ვიგრძენით. სენაკში შევედით და წმიდანს თავიანთ ვეცით. ნეტარმა და წმიდამ ჯვარი გადაგვასახა და გვაკურთხა. შემდეგ სახესე ჰირჯვარი გადაისახა და მართალთა ძილით დაიძინა. ანგელოსთა დასმა და მრავალმა წმინდანმა, რომელთაც წინ უძღოდა წმიდა მღვდელთმთავარი ჰეტრე ალექსანდრიელი,¹ მისი წმიდა სული დიდი მოწიწებითა და გალობით ზეცაში აიყვანა. ასე დიდებითა და ზატვიით წარუდგინეს წმიდანი უფალს. უფალმა მას უთხრა: „კეთილო

¹ მღვდელმოწამე ჰეტრე – ალექსანდრიელი მთავარეპისკოპოსი დაიბადა მონაო, სახიერო და სარწმუნოო! მცირეთსა ზედა სარწმუნო იქმენ, მრავალსა ზედა დაგადგინო შენ. შევედ (შედი) სიხარულსა უფლისა შენისასა (მათე 25:23). დიდი შრომითა და ღვაწლით გალუელი მისი წმიდა ნაწილები ტამარში დაასვენეს.

სწრაფად გავრცელდა ხმა წმიდანის გარდაცვალების შესახებ. მრავალმა ადამიანმა მოიყარა თავი ქალაქიდან და ახლომდებარე სოფლებიდან. დიდებულები და თანამდებობის ჰირები, წარჩინებულნი და გლახანი, ახალგაზრდები და ხანშიშესულები მოდიოდნენ მასთან გამოსამშვიდობებლად, ცრემლებს ღვრიდნენ და ეამბორებოდნენ მის წმიდა ნაწილებს. უოველი მხრიდან მოჰყავდათ უძლურნი, მძიმე სენით შეპყრობილნი, ბრმები, კოჭლები და ეშმაკუულნი. როგორც კი შეეხებოდნენ ნეტარი ჰეტრეს წმიდა ნაწილებს და მის

და აღიზარდა ალექსანდრიაში. 300 წელს იგი გახდა ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსი. იმპერატორ დიოკლეტიანეს და მაქსიმიანეს მიერ ქრისტიანთა დევნისას, ნეტარი ჰეტრე ქალაქიდან განდევნეს. მღვდელმთავარი ფარულად ნახულობდა საპყრობილეში გამოძევდელ ქრისტიანებს, ესმარებოდა ქვრივებსა და ობლებს, ქადაგებდა ღვთის სიტყვას და ღვთისმსახურებას აღასრულებდა. დევნისა და შევიწროების მიუხედავად ალექსანდრიის ეკლესია ჰეტრე ალექსანდრიელის ბრძნული ხელმძღვანელობით მტკიცდებოდა და იზრდებოდა. ბოლოს იმპერატორ მაქსიმიანე გალერიუსის (305-311) ბრძანებით მღვდელმთავარი შეიპყრეს. წმიდა ჰეტრემ ხელისუფლებას წერილობით შესთავაზა, ცნის უკანა კედელი გაერღვიათ და ხალხისაგან ფარულად გაეყვანათ იგი სიკვდილით დასასჯელად, რათა ხალხის აჯანყება და სისხლისღვრა აეცილებინათ თავიდან. წმიდა ჰეტრეს სწორედ იმ ადგილას მოკვდეთეს თავი, სადაც ადრე წმიდა მოციქული მარკოზი დასაჯეს სიკვდილით. ეს მოხდა 311 წელს. მორწმუნეებმა წმიდა ჰეტრეს ცხედარი ეკლესიაში დააბრძანეს და წესის აგების დროს შემადღებულ ადგილას დაასვენეს. სიცოცხლეში ჰეტრე მხოლოდ კვარცხლბეკთან ჯდებოდა, რადგან, როგორც თვითონ ამბობდა, ამ ადგილზე გარს შემოვლებულ ღვთაებრივ ნათელს ხედავდა და მასზე ასვლას ვერ ბედავდა.

მართმადიდებლობის დიდი მოსაზრე – ჰეტრე ალექსანდრიელი ცნობილია,

როგორც დიდი ღვთისმეტყველი და საეკლესიო მწერალი (ხს. 25 ნომერი) (44. წ. 2. გვ. 456).

შესამოსელს, მაშინვე იკურნებოდნენ და უფალს ადიდებდნენ. დიდი იყო ცრემლით განსავენებული, მწუნარებაცა და სინარულიც.

სინარული გამწვეული იყო იმ დიდი სასწაულებითა და კურნებებით, რომელთაც ჰეტრეს წმიდა ნაწილები ახდენდა. მწუნარება და გლოვა კი იმის გამო, რომ ასეთ მნათობს დასცილდნენ სორციელად. სამი დღე-ღამის განმავლობაში ემშვიდობებოდნენ თავის სულიერ მოძღვაწს.

იმდენად დიდი იყო გამოხამშიდობებლად მოსული ხალხის სიმრავლე, რომ სამი დღის შემდეგ ძლივს მოვანერხეთ მისი დაკრძალვა. დაკრძალეთ მის მიერ აგებულ ტაძარში, ისეთი დიდი ზატივით, როგორც წმიდანს შეეფერებოდა. ენთო უამრავი სანთელი, მრავალი კელაპტარი, იკმეორა საკმეველი და ისმორა გალობა. სოლო მისი წმიდა სხეულიდან ისეთი ენით აუწერელი სურნელი იფრქვეოდა, რომ იგი ამა სოფლის ნებისმიერ სურნელს აღემატებოდა, როგორც მზის სინათლე აღემატება ვარსკვლავთა ნათელს.¹ წმიდა და ღმერთშემოსილი მამა ჩვენი ჰეტრე ქართველი, ებისკოპოსი ზალესტინის ქალაქ მაიუმის, აღესრულა ორ დეკემბერს, ზარასკევ დღეს, სამოცდასუთი წლის ასაკში, ბერძენთა მეფის, ზენონის (441-491), დროს.

მე, გლახაკი ზაქარია, მისი მოწაფე, წმიდანს საქართველოდან გამოვეყვი და მასთან ვიყავი მის გარდაცვალებამდე. ამიტომაც

¹ იოანე რუფუსი შემდეგნაირად აღწერს წმიდა ჰეტრე იბერიელის გარდაცვალებასთან დაკავშირებულ მოვლენებს: ...“იყო იმ სოფლის მოსახლეობის დიდი ტირილი და ღაღადისი. ისინი იკონებდნენ ბევრ სასწაულს, ნიშნებს და კურნებას, რომელთაც ღმერთი მისი მეოხებით ახდენდა, განსაკუთრებით დიდ მს-

არდაჭერასა და მოწვალებას, რომელთაც მათ ცხოვრებული ანიჭებდა... როცა გა-
თენდა, წმიდანის სხეული სუდარაში გაახვიეს და საკურთხევლის წინ დაასვენეს
და რადგანაც ზოგიერთი ძმათაგანი ჯერ კიდევ არ ატარებდა წმიდა სამოსელს,
მათი ტანისამოსი წმიდა სხეულის ხელზე შესებით აკურთხეს და ასე სისწრაფით
შემოსეს ისინი... შეპყვიდრები ცდილობდნენ ცხედარი წაესვენებინათ და დაე-
მარნათ მის უწინდელ მონასტერში, რომელიც მაიუმის მეზობლად მდებარეობ-
და. მათ ემინოდათ, როცა ამ ქალაქის მაცხოვრებლები წმიდანის გარდაცვალების
ამბავს გაიგებდნენ, მისდამი დიდი სიუვარულის გამო, სწრაფად მოვიდოდნენ,
მის წმიდა სხეულს მოიტაცებდნენ და ამ ქალაქის ერთ-ერთ ტაძარში დაკრძალა-
ვდნენ. რამეთუ მას ანგელოზად და წინასწარმეტყველად რაცნდნენ. ამიტომ მისი
კუბო სწრაფად მხრებზე შეიდგეს და გზას გაუდგნენ... ჩვენთან იმყოფებოდა მამა
მაქსოხი. სანამ საჭმელად დავსნდებოდით, მან უცებ წამოიძახა: „მისძინეთ, თუ
რა უნდა გაიმბოთ... ერთხელ, როცა ნეტარი ზეტრე ერთ-ერთ უკანასკნელ წმიდა
საიდუმლოს ასრულებდა, მე დავინახე რაღაც მეწამულის მსგავსი ღრუბელი და
ამ ღრუბლიდან საკურთხევლის თავზე მიშვერილი ხელისგული. შიშით შეპყრობ-
ილი ვიდექი და ვკანკალებდი, მაგრამ წმიდანი არაფერს ამბობდა, რადგანაც მან
ამის მიზეზი იცოდა. მომდევნო დღეს, უკანასკნელი წმიდა მსხვერპლშეწირვის
ღროს, ამჯერად დავინახე ხელის მტევანი იღაუვამდე, ღრუბლებიდან საკურთხე-
ვლის თავზე გამოშვერილი... წმიდანმა მითხრა, რომ მის სიცოცხლეში ამის შეს-
ახებ არაფერი მეთქვა. ახლა კი დრო დადგა იცოდეთ, თუ ჩვენ როგორ წმიდანთან
ერთად გველიწას ცხოვრება და როგორ მამას, მწუქმს, ეპისკოპოსს, ღვთისმსახ-
ურსა და ჩვენი სულისათვის ქმავს დავმორდით სხეულებრივად“. იმ ხელის
ჩვენება ნიშნავდა ზეციდან უფლის მოწოდებას. ღმერთმა ხელი გამოგვიშვირა
და იგი თავისთან იხმო, როგორც წერია: „მარჯვენამ უფლისამან ამამდლა
მე, მარჯვენამ უფლისამან ქმნა ძალი. არა მოკვდევ, არამედ ვცხოვრებ და გან-
ვთქუნე მე საქმენი უფლისანი“ (ფს. 117,16)... გამთენიისას მაიუმისა და ღაზის
მოსახლეობამ შეიტყო ცხოვრებული გარდაცვალების შესახებ და გაიქცნენ მისი
წმიდა გვამის მოსატაცებლად. მაგრამ როცა ზეტრე მათ დაკრძალული დახვდათ,
ზირქვე დაემხვნენ და თავიანი სცეს მის წმიდა ლუსკუმას. მოთქვამდნენ და გუ-
ლითადი ვერებით ძირს ემსობოდნენ, როგორც საუვარელი შვილები, რომლ-
თაც ასეთი მამა წაართვეს და არა მარტო მამა, არამედ აღმზრდელიც, მწუქმისც

და ეპისკოპოსი...“ (46, გვ.196-201).

აღვწერე მისი ცხოვრება და სასწაულები, ჩემი თვალთ ნანახი და ჩემი უსრით მოხმენილი. თვითონ ნეტარი და წმიდა, როგორც კეთილი მამა, თავის შვილებს ისევე ჩვენს სასარგებლოდ არაფერს გვიმალაზდა. იგი გვიამბობდა თავისი ხილვებისა და უფლის გამოცხადებათა შესახებ. მის მიერ მოხდენილი სასწაულების თვითმხილველნი კი ჩვენ თვითონ ვიყავით.

ქრისტემ უწეის, რომ აღვწერე მისი მრავალი სასწაულიდან მცირედი. თითქოს უკიდევანო ზღვიდან შევავროვე მცირეოდენი წვეთები. ასე მოვიქეცი იმიტომ, რომ სასწაულთა სიმრავლის გამო შურიანი მტრის ჩაგონებით ისინი დაუჯერებლად არ მოგჩვენებოდნენ.

ღმერთმა მამოწოვს ტუილი და უწმუნოება საღვთო წერილისა და წმინდანთა ცხოვრებისა, როგორც თავში მოგახსენეთ.

ჩვენ კი, ძმებო, მივბამოთ ჩვენი წმიდა მამების ცხოვრებას და ვთხოვოთ მათ შემწეობა წმიდა სამების წინაშე. განსაკუთრებით კი ნეტარსა და წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს – მშვენებსა და სიამაყეს ქართველთა და ქომაგს მთელი ქვეყნიერების, რადგანაც წმიდა მამის ჰეტრეს მიერ განსწავლულნი, მისივე მეოხებით, მასთან ერთად ღირსი გავხდეთ ცათა სასუფეველისა ქრისტეს იესოს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომელსაც შვენის დიდება, ჰატვი და თაყვანისცემა თანა დაუსაბამოდ მამით და ეოვლად ძლიერით და ცხოვლისმყოფელით სულით წმიდითურთ აწ და მარადის და საუკუნეთა მათ დაუსრულებელთა უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

დიდება ღმერთსა!

წმიდა
პეტრე
იბერი,
იერუსალიმის
ჯვრის
მონასტრის
ფრესკა

St. Petre Iberi
(a fresco),
Jvari (Cross)
Monastery,
Jeusalem.

ს ა გ ა ლ ო ბ ლ ე ბ ი ¹

თუესა დეკენბერსა ბ [2]. წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა
ჰეტრე ქართველისა, მიაძოს ეპისკოპოზისაი²

მწუხრი, უფალო დადადეჳსა. ბ. გუერდი

„ყოველი სასოება“...

1. მოიწია ხსენებაი შენი, ბრძენო მამაო, და მოგვიწოდს გალობად საკვირველებათა შენთა, რომელთა-იგი იქმოდა უფალი შენ მიერ, წმიდაო, და განგწმიდა დედის მუცლითგან და გამოგირჩია სიჩ-ჩოთგან, ღირსო, ჭურად რჩეულად და ორდანოდ დამტევნელად მადლთა მათ თვისთა, და დაემკვიდრა იგი ყოველითურთ შენ შორის და განიფინა ყოველსა სოფელსა ხსენებაი შენი და შემოჰკრბეს ერთა დიდებად და ქებად შენდა.
2. ზირველად მუცლად-ღებისა შენისა, ნეტარო, უწევებულ იქმნეს შენთვის ჩუენებისა მიერ მშობელნი შენნი, ვითარმედ ყოფად ხარ კაცად საკვირველად, და დამტევნელად მადლთა საღმრთოთა. ხოლო შენ არავე უგ ულებელს ჰეავ მცნებანი იგი სამეუფონი, არამედ სიერმითგანვე იწუე აღსვლად ხარისხთა სათნოებისათა და

¹ ივანე ლოლაშვილი, პრეზანგიტული კრებული, 1983, გვ. 173-192.

იბეჭდება S 3269 (ფ. 290r – 292v), A 111 (ფ. 134 -135v), A 151 (ფ. 72v – 73v) და H 1672 (ფ. 456r – 459v) ხელნაწერების მიხედვით. ტექსტი ზირველად გამოაქვეყნა გელათური № 33 ხელნაწერიდან კ. კეკელიძემ (ეტიუდები, VI, 1960, გვ. 244 – 247). მუსხლებად დაუოფა ჩვენ გვეკუთნის. ორ ხელნაწერში (A111 და A 151) შიგადაშიგ ჩართულია ამაკომ წინასწარმეტყველისადმი

მიძღვნილი საგალობლები.

ძალითი-ძალად მიეხსლე ღმერთსა და მოილე მადლი ზეცით სასწაულთა და ნიშთა დიდთა.

3. მონაო სარწმუნოო, კაცო ღმრთისაო, ბრძენო, ვაჭარო გონიერო, რომელმანცა განსცვალე სიმდიდრე ესე — ქუეყანაი სუფუვისა და მეუფობისაი მის წარმავალსა ზენა სუფუვად და განშორებითა და სივლტოლითა უცხოთა თანა უარ-ჰყავ თავი თვისი, სოცნი განლიენ მოღუაწებითა აწ უხორცოთა თანა მდგომარე ხარ შენ წინაშე ღმრთისა. წმიდაო მღუდელთ-მთავარო ზეტრე, მეოხ გუეყავ ჩვენ წინაშე ღმრთისა!

სხუაი. დ. გუერდი

„ჰოი, სასწაული“...

4. ჰოი სასწაული საკვირველთა, რამეთუ ვინ იხილავ წეალი მსგავსად ზეთისა აღნთებული მრავალ-დღე კანდელთა შინა და მით მღვიძარედ განმთეველი მრავალთა ღამეთა და ლოცვით მედრებელი უფლისაი, რათა წარუძარტოს სლვასა მას მისა მიძარტ, რომლითაცა მოიღო გულსავსებაი სურვილისა თვისისა.

დიდებაი. ხმაი ბ

„მდინარე“...

5. მოიწია დღესასწაული სიხარულისა და მოუწოდეს ერთა შესხმად და ქებად ღმრთივ-ბრწეინვალებითა მათ ცხორებასა და სასწაულთა, რომელნი აღასრულნა ღმერთმან მის მიერ. მოვედით, ერნო, მეფენო და მთავარნო, მღდელთმთავართა თანა და, მამათა კრებულნო, მდიდარნო და გლახაკნო და ყოველნო ჰასაკნო, რომელთა

ზედა უხუებით მიყენილ არს მადლნი საკვირველებათანი! ზოგად აქებდით, ეოველნო მეფენო, შარავანდედსა თქუენსა და, მთავარნო, დიდებსა თქუენსა, სამღვდელონო კრებულნო, მღვდელთისა წესსა და მონაზონთა მწუბრნო, მოღუაწებისა ძეგლსა და გლახაკთა სიმდიდრესა, ბრძათა ნათელსა მდიდრად მიმნიჭებელსა და ცოდვილთა მომაქცეველსა, უძლურთა მკურნალსა, და ჩუენ, ქართველთა, სიქადულსა, დიდსა მოღუაწესა ჰეტრეს, რჩეულსა მას ღმრთისასა, რათა მოსცეს სოფელსა მშვიდობაი და სულთა ჩუენთა – დიდი წყალობაი¹

აწღა ღმრთისმშობლისაი. ხმაი ა

„ნათელი ნათლისა...“

6. ნათელმან ნათლისამან – ღმრთისა სიტყუამან ნათლის სუეცით ნათლად გეზრახა, ბრძენო, ნათელსა მაგას მნათობსა და ბრწეინვალებასა ქართველთა ერისასა და ღირს ეო შენ ზირისზირ სილვასა თვისსა, ვითარცა მოსე, და გასწავა შენ სჯული და მცნებაი თვისი, რათა ჰნათობდე ბნელისა მეოფთა, ჰეტრე მამათმთავარო

„მღვდელთა შენთა შეიმოსონ
სიძარტლე და წმიდანი შენი სახარ...“

7. იქმენ ორღანო, ბრძენო, ღმრთივ-მეწეინარებულ მადლთა მათ სულისა [წმიდისათა] ღმრთივ-ბრწეინვალეთა, და სარკე უბიწო შეუმწიკულებულ და სავანე წმიდა, დამტევნელ მამისა მითურთ, რომლისა სარწმუნოებაი მიჭფინე კიდეთა სოფლისათა და უფროისად ქალაქსა შენსა მიამოსა და ჩუენ ქართველთა გუფარევად, მამაო,

¹ S 3269 ხელნაწერში ამას მოხდევს ესაია წინასწარმეტყველის საკითხა-

ვი, იგავთა საკითხავი და ნაწევუკტი სოლომონის სიბრძნიდან (ფ. 290 – 291r).
ზეცით ვარდამო.

„მტერთა მისთა შვემოსო
სირცხვილი, სოლო მის ზედა აღვიყვან...“

8. რაბამ დიდ არს ხსენებაი შენი, წმიდაო მღვდელთ-მთავარო, ნეტარო და ბრწეინვალო ზეტრე, მნათობო სოფლისაო და სიქადულო ქართველთა ერისა მორწმუნისაო! მოგ უხედენ მოწვალებით, რომელნი ხსენებასა შენსა ვაქებთ, და გვიხსენ სილულთა და უხილავთა მტერთაგან. მეფესა ჩუენსა ძლევაი მოჰმადლე წინააღდგომთა ზედა!

დიდებაი გ. გუერდი

„მჯდომარე“ ...

9. ვითარითაჲ შესხმითა ვაქებდეთ ღირსად, ანუ რომლითა ვალობითა უგალობდეთ ჩუენ მღვდელთ-მომღუარსა ზეტრეს, მნათობსა სოფლისასა, და სიქადულსა ქართველთა ერისასა და უმეტეს ქალაქისა მოამისა, და მრგულივ ზალესტინესა, და ალექსანდრიასა, და ეგვიპტეს, სკიტეს და თებაიდასა, რომელსა შინა იღუაწა ღუაწლი სათნოი ღმრთისაი და მოჰფინა მდიდრად სასწაულნი და კურნებანი და აწ მეოხ არს ჩვენთვის უფლისა მიმართ.

აწდა. ღმრთისმშობლისაი

ოხითაი ხმაი დ: „ქუეყანისა მეფისა ძეობა და“ ...

10. ქუეყანისა მეფობისა ძეობაი უარ-ჰეავ სრულიად სოფლისა დატევებითა. ამისთვისცა საკუთარ შვილ ღმრთისა იწოდე, ზეტრე, მოღუაწებისა კლდეო მტკიცეო და განუკუეთელო ზღუდეო მორწმუნეთა

ქართველთაო, ევედრე ღმერთსა შეწვალებად სულთა ჩუენთათვის. დღესასწაული სინარულისა აღმოუბრწეინდა ეოველთა – ხსენებანი შენი, სამგ ხის სანატრელო მამაო ზეტრე, და შემოჭკრებს ერთა გალობად საკვირველებათა შენთა გალობად საკვირველებათა შენთა მღვდელთ-მთავართა თანა. მეფენი და მთავარნი, მდიდარნი და გლახაკნი და ეოველნი ჰასაკნი მოწმუნეთა ერთობით ადიდებენ განმადლიერებელსა შენსა უფალსა, რომლისა მიერ გაქუს შენ კადნიერებად. ევედრე მას შეწვალებად სულთა ჩუენთათვის.

სსუაი. გ. გუერდი

11. განიშორენ საცთურნი სოფლისანი, ღმერთ-შემოსილო მამაო და იხუმიე შენ უცხოებით სივლტოლანი, და შეუდევ ქრისტესა და მიხუედ უდაბნოთა ზალესტინისათა მარადის განკაფული მარხვითა, მღვიძარებითა და შრომითა. მიმოიქცეოდი საუოფელთა იორდანისათა და უსხეულოითა ცხორებითა განაკვირვენ მხილველნი შენნი და უმეტესად სასწაულთა საკვირველთა მოჭყენდი ჭირვეულთა ზედა. ამისთვისცა, წმიდაო მღვდელთ-მოძღუარო ზეტრე, ზატის ვსცემთ დღეს დამინებასა შენსა. მეოხ გუევაჲ უფლისა მიმართ შეწვალებად სულთა ჩუენთათვის.

სსუაი. გ.

12. ძირთავან სამეფოთა აღმოსცენდი შენ, წმიდაო და გამოიხუენ ყვაილნი მრავალ-ფერნი სათნოებათანი და მადლი საკვირველებათა შენთა განისმა ეოველსა სოფელსა შენსა. ამისთვისცა მადლმან ღმერთისამან გცნო შენ მიჭრონითა მღვდელთ-მოძღუარებისათა და, ვითარცა მწეემსმან კეთილმან, დასდევ სული შენი ცხოვართათვის. და აწ დამკვიდრებულ ხარ ეოველთა წმიდათა თანა წინაშე ღმერთისა. მათ თანა ქრისტესა ღმერთსა ევედრე, რათა შეიწვალნეს სულნი ჩუენნი.

უგალობდითსა. ხმაი ბ.

„რომელმან განახმო“...

13. მიჭრონსა სულნელსა ქებათასა შეჭმზადებს ერი მორწმუნე მიჭრონისა მაგის სულნელისა, მამაო სანატრელო, რომელმან სულად სულნელად მიუძღუნენ შრომანი შენნი და აღაფსე სოფელი სისხარულითა.
14. ქებაი ქებათაი შუენის შენდა, მამაო, არამედ ვერ ძალმიც ჯეროვნად შესხმად შენდა უძლურითა სიტყვითა, არამედ ძალისაებრ შეიწირენ მცირენი ესე გალობა[ნი] და მეოხ მეუავ წინაშე უფლისა.
15. კაცო ღმრთისაო, მონაო სარწმუნოო და კაცო გულის - სათქუმელო სულისაო, ღირსო, ანგელოზმან აუწყა შობაი შენი ანგელოზისა მაგის წმიდისა მამასა შენსა და ჰმადლობდა იგი ღმერთსა.

* * *

16. ღმრთისმშობელო სძალო, უბიწოო დედაო, ქალწულო მარიაო დიდებულო, რომელმან დაიტყე დაუტყვენელი ღმერთი და გვიშვე სორცშესხმული, მისა მიმართ მეოხ გუეეავ მოსავთა შენთა...

გალობაი – „კლდესა ზედა“

17. შეიუარე სიწმიდე სიხიოითგან, წმიდაო ზეტრე, და შიშითა ღმრთისათა მოცულ იუავ შენ მარადის. ამისთვისცა დაიმკვიდრა შენ თანა მდიდრად ღმრთისამან და გუო ჭურ რჩეულ და მხილველ უხილავთა საქმეთა, სანატრელო.

18. მოიძულენ სუფევანი სოფლისანი, მამაო, და ჰორფირთა წილ სამეუფოთა შეკემოსა შინაგან ფიცხელი ძაძაი ბაღნისაი და ღამე ყოველ მღვიძარებითა დააჭენენ სორცთა აღმრვანი და სათნო ეყავ ღმერთსა მართალსა.
19. იყავ რაი შენ სიურმესა მეფისა თანა მორწმუნისა, გაყენებდეს მონანი შენნი მსახურებად უფლისა და არა მოგართვეს ზეთი კანდლისა აღსანთებელად, სოლო შენ ილოცე რაი, თვინიერ ზეთისა შვიდ დღე აღენთო წყალი ცეცხლითა.

* * *

20. შენ მხოლოი გამოსჩნდი უხეშთაეს ანგელოზთა და უდიდებულეს სერაბინ-ქერაბინთა, რამეთუ შემოქმედი მათი იტვირთე მკლავთა ზედა, უბიწოო. მისა მიმართ მეოხე გუეყავ, რათა ვზოთ ლხინებაი ცოდვათა ჩუენთაი¹.

მესმასა²

„მთისაგან უხელოდ“...

21. სურვილი საღმრთოი შენ შორის ეტყინებოდა მდიდრად, მამაო, და სურვილად მისდევდი კუაღსა მწეემსთ-მთავრისასა. ამისთვის ნათლისა სუეტით გეზრახებოდა და გასწავებოდა და ნუგეშინის-გცემდა.

¹ ამის მომდევნო ოთხი მუსლი ამოღებულია H 1672 ხელნაწერიდან (ფ. 458).

² მესმაი (მესმასა) — ჰიმნოგრაფიული კანონის მე-4 გალობის ძველი ქართული სახელწოდება, მომდინარეობს მეოთხე ბიბლიური კანონიდან: უფალო მესმა სმენა შენი და შემეშინა (ამბაკუძ. 3,1-19). ზოგიერთ კანონში მე-4 გალობას ეწოდება

“უფალო მესმასა” (14, გვ. 579).

22. გექმნა თანაგანზრახს კეთილი სრბისა შენისა, ღირსო, საჭურისთ-
მთავარი ბრძენი და მიისწრაფე ნავთ-საუუდელად, სადა მიგიძღუა
ღმერთი ორთავე და იღუაწეთ თქუენ ღუაწლი უკუდავებისა სათნო
ღმრთისაი.

23. ვერ წარიტაცეს მფრინველთა, ვერცაღა მზემან განახმო, ვერცა
ეკალთა შეაშთვეს, ჭირთა და განსაცდელთა მნელთამან და ზრუნვა-
მან სოფლისამან თესლი ღმრთის მსახურებისა, არამედ ასწილად
აღაორძინე.

* * *

24. რომელსა ქებაი ქებათაი შეამკობდა, ქალწულო, და ზირად-ზირად-
ნი იგი მოსწავებანი წინასწარმეტყუელთანი გაქებდეს, უსძლოო
ღმრთის-მშობელო, მოწმუნენი გიგალობთ: “დაგვიფარენ
განსაცდელთავან”.

ღაღადეაჟსა. გალობაი ა

„შენ მნათობთა“...

25. მიმო-რაი-იქცეოდე შენ, ნეტარო, ადგილითი ადგილად უცხოთა
თანა, აღაშენენ მონასტერნი, შეჭკრიბენ ძმანი, და ჰმსახურებდი
უცხოთა და უძლურთა განჭკურნებდი. და განისმა ეოველთა შო-
რის სათნოებათა შენთა სიმრავლე, ბრძენო.

26. მი-რაი-ხუედ წმიდად ქალაქად, მამაო, შეგიწინარეს შენ მსგავსადვე
შენსა უცხოებად წარმოსრულთა მეუღლეთა მათ ღმრთის-მოუუ-
არეთა, ჰბრომით მოსრულთა, და აღაშენენ შენცა სახლნი უცხოთა
შემწუნარებელმან, ნეტარო ზეტრე წმიდაო, მსგავსად აბრაჰამისა.

27. მსგავსად მოსესა გიჩუენა უფალმან ზეცათა შინა ხელითუქმნე-
ლი ტაძარი ნათლითა სავსე და ერგასისნი კაცნი ბრწეინვალენი

მას შინა და მოგცა იგი სასყიდელად შრომათა შენთა, რომელთა ჰყოფდ, წმიდაო ჰეტრე, მნათობო სოფლისაო.

* * *

28. შენ ღმრთის სიტყვისა უცხოდ დამტევნელო ქალწულო, განწირულთა სასოო, ნავთსადგურო, შენდა მოვილტით და შენ მიგავლენთ ძისა შენისა, რათა მოვიღოთ მისგან მეოხებითა შენითა ბრალთა შენდობაი და ცხოვრებაი სულთა ჩუენთაი, დიღსო...

ღაღადეავსა

„სიღრმეთაგან აღმოძივანე“...

29. იქმოდა რაი ღმერთი შენ მიერ ნიშთა და ძალთა აურაცხელთა, განხდა ეოველთა შორის ხმაი შენი. ამისთვის შემოკრბეს ერნი შენდა და გთხოვდეს შენ განმგებელად.

30. ზატრიარქი გაიძულებდა მწესად ქალაქსა მიაძოსა, სოლო შენ მოსწრაფედ ევლტოდე დიდებასა, ვიდრემდის [არა] გეჩუენა შენ ქრისტე და გიბრძანა შენ განგებაი მისი.

31. ჰეტრე, მნათობო სოფლისაო, მოციქულისა ჰეტრესებრ დამწესი ეკლესია და ნათელ-სცემდი წარმართთა და მოქცევად ცოდვილთა სინანულად და აცხოვნებდი.

* * *

32. სიტყუაი ღმრთისაი დაუსაბამო შენ მიერ, დედო უსძლო, განხორციელდა და საცთურთაგან განათავისუფლა სოფელი. მისსა მიმართ მეოხ გუეეავ!

იბაკოი ვ

33. ცეცხლი რაი საღმრთო გულად იღე, წმიდაო, რომლისა მიჟენად მოვიდა მეჟე, მის მიერ დასწუნენ უოველნი ნივთინ ვნებათანი და ექმენ ლამზარ ბრწუინვალე ბნელისა მეოფთა, ვითარცა სუექტი ნათლისა ახალსა ისრაელსა და აღიევიანენ ზეცისა იერუსალიმსა, ზეტრე სიქადულო ქართველთა.

მეოხ გუეეავ სულთა ჩუენთათვის!

იკოსი

34. რომელი შესხმა ანუ რომელი ქებაი შევსწიროთ შენდა, მამაო, ანუ რომლითა გალობითა გიგალობთ შენ, უოვლად ძლიერო მღუდელთ-მოდუარო ზეტრე?! სიტუეუაი მოუძლურდების და გონებაი განცვიფრდების შრომათა, ჭირთა და ღუაწლთა შენთათვის. რომელი ვთქუა ანუ რომელი დაუტეო, უღონო ვარ, რამეთუ უოველივე საკვირველ არს შენი: შობაი, აღზრდაი, სიყრმე და მეის დატეეებაი სოფლისაი, უცხოებაი, სიგლახაკე, მარხვაი, მღვიმარებაი, სასწაულნი და ნიშნი ურიცხუნი ხილვანი საკვირველნი და მარადის ქრისტეს თანა ცხორებაი, მწეემსობაი ჭემმარტი, მოქცევაი წარმართაი და ცოდვილთა შეწუნარებაი, სრბისა კეთილისა საგრობაი, ესრეთ გვირგვინოსანობაი და აწ კადნიერად დგომაი უხილავსა მას შინა ნათელსა წინაშე უფლისა და მეოხებაი ჩუენ უოველთვის.

თუესა დეკენბერსა ბ

დაძინებაი წმიდისა და ღმერთ-შემოსილისა მამისა ჩუენისა ზეტრე ქართველისაი, მიაძოსა ქალაქისა ეზისკოპოზისა. ესე იყო ნათესავით ქართველი, ძე ქართველთა მეფისა ვარაზ-ბაკურისა, რომელი იყო მესუთე მეფე მირიანის მეფობისაგან. აღესრულა თუესა დეკენბერსა ორსა, დღესა ზარასკევესა, წლისა სამეოცდახუთისა, ქაძთა ზენონ მეფესა ბერძენთა ზედა¹

კურთხეულხარსი

„ხატისა მისთვის“...

1. გაქუნდა უფალი მსმენელად თხოვათა შენთა, წმიდაო ზეტრე მღვდელთმთავარო, ამისთვის მარადის გამოგიჩინდის და გიჩუენებდის დიდებასა თვისსა და განგამდიერებდის; ხოლო შენ სისხარულით და მადლობით ესრეთ ღაღადებდი და იტყოდი: „კურთხეულ ხარ შენ, უფალო“.
2. ვერ ძალ-უც ენასა ჩუენსა გამოთქმად საკვირველებათა შენთა, მძაო ეოვლად ბრძენო, რამეთუ უფროის ძალისა ჩუენისა აღემატა დიდებაი შენი. არამედ შეიწირე ჩუენ უღირთა ძალისაებრ გალობაი და გვითხოვე აწ ღმრთისაგან მოტევებაი ცოდვათა ჩუენთაი.

¹ იხეჯდება S 3269 (292 – 293 r) და H 1672 (ფ. 559 v -460 v) ხელნაწერების მიხედვით. მეორეში ზეტრე ქართველის მცირე საკითხავი არ არის დაცული. ტექსტი იწეება ზირდანირ “კურთხეულხარსის” საგალობლით, რომელიც მისდევს წინა საგალობლებს. ზირველად გამოაქვეყნა კ. კეკელიძემ

(ეტიუდები, VI, 1960, გვ. 247 – 250).

* * *

3. უსურნელებს მიჭრონთა ფშვიან სათნოებანი შენნი და უმეტეს მზისა ბრწყინვენ საკვირველებანი შენნი და მოძღურებანი მალაღნი, და უფროის ჭირნი და შრომანი, რომელ თავს იხსენ ქრისტეს ღმრთისათვის, წმიდაო. ამისთვის გადიდა ღმერთმან შენ, მადიდებელი თვისი.
4. ეუფლა ზირველ სიკუდილი და განჯარდა დიდებისგან ადამ, ხოლო იხსნა დღეს შობითა შენითა, ეოვლად წმიდაო ქალწულო სძალაო. მიხსენ ჩუენცა განსაცდელთაგან მტერისათა და ღირს მუვენ გალობად შენდა. კურთხეულ ხარ შენ, რომელმან გვიშვე ხორციელად დამბადებელი.

აკურთხევდითსა

„სახუმიდმან გარდ...“

5. გაუწუა ღმერთმან წინაისწარ-ყოფად აღსასრულისა შენისა, მამაო, და მხიარულ გეო მოლოდებითა კეთილთა მოუგონებელთათა, რომელსა შინა სუფევ მარადის და აღამაღლებ ღმერთსა უკუნისამდე.
6. ეჩუენა ძმასა ფეთვიმის (sic) მამაი ზენონ, მნათობი იგი სკიტისაი, და ეტუოდა განსლვასა შენისათვის, ვითარ-იგი ისწრაფდეს წმიდანი მისვლასა შენსა და მათ თანა დამკვირდებად უკუნისამდე.
7. ხელთა ღმრთისათა შეჭვედრე სული შენი უბიწო, წმიდაო ზეტრე. მამაი მოვიდეს ანგელოზთა გუნდი და კრებული ეოველთა წმიდათა და გიძლოდეს და აღგიყვანეს წინაშე ღმრთისა.

* * *

8. ვერ შემძლებელ არს გონებაი მიწდომად საიდუმლოთა შენთა, უსძლოო სძალო მარბამ, რამეთუ დაიტიე უფალი დიდებისა გვი-
შევ ხორცშესხმული. მისა მიმართ მეოხ გუეყავ შემსხმელთა შენთა.

ადიდებდითსა

„სიტუასა ზეცით“...

9. კრებულსა მას წმიდათასა წინა-მავალად შენდა და ზატყვად წინა-
უზირობდა წმიდაი ჰეტრე, მღვდელთ-მოწამე დიდი, მამათმთავარი
იგი ალექსანდრიისაი, ვითარცა სეხნასა მისსა და ღმრთისა ზი-
არსა. ამისთვისცა მის თანა გიგალობთ, ღმერთშემოსილო.

10. აწ არა-სადა იგავით, არცა აჩრდილის სახედ ზედავ ზირსა მას
საღმრთოისა ქრისტე მეუფისასა, მამაო წმიდაო ჰეტრე, არამედ
განიცდი შენ ზირის-ზირ ზირსა სასურველისა შენისა ქრისტესა,
ნეტარო, რომელისა მიმართ მეოხ გუეყავ ჩუენ.

11. ზეცით მოგუხედენ, მამაო, შემოკრებულთა ამათ და სურვილით მე-
დღესასწაულეთა წმიდასა ამას სახსენებელსა შენსა და გვითხოვე
ლხინებაი ცოდვათა ჩუენტაი და ყოველთავე განსაცდელთავან
გვიხსენ, და მეფესა ჩუენსა ზეცით მოჰმადლე ძლევაი.

* * *

12. სძალო და დედაო ქრისტესო, სიმრავლე ანგელოზთაი ევედრე-
ბიან ქრისტესა, ძესა შენსა, და შენცა მიგავლენთ მოწმუნენი
ვედრებად: „მოსავთა შენათვის ნუ დასცხრები, რათა განმარინეს
ჩუენ საფრხეთა მათგან ეშმაკისათა მადიდებელნი შენნი“.

გამოავლინე. დ. გუერდი

13. მოაწია დღესასწაული შენი, ბრძენო მამაო, ვითარცა ცისკარი ბრწყინვალე, და განამხიარულეbs გულსა მორწმუნეთასა, და განსდგენის სიბილწესა ეშმაკთასა, რომელნი სურვილით გადიდებენ და ჰპოებენ ბრალთა შენდობასა.

აქებდითსა

„შენ სიტყუა“ ბ-გ ზის.

14. ქებაი ქებითაი შევსწიროთ, ჰოი ღმრთის-მოყუარენო, მღუდელთ-მთავარსა წმიდასა და გალობათა ნესტუსა დაჰჰბეროთ ჩუენ შესხმად ღუაწლთა, ჭირთა და მოთმინებათა მისთა, რომელნი დაითმინენ სიუარულითა ქრისტესითა და გვირგვინოსან იქნა იგი.

15. შენ ეტლად საცნაურისა მზისა გიცნობთ, ბრძენო, და განსასუენებლად ეოველთა მეუფებისა, აღმოსავლით რაი აღმოჰხედ შენ და დასავლად დაიწიე და განანათლე კედარნი ანათლოი ნათლითა სწავლათა შენთაითა.

16. კლდემან მან ცხორებისამან, ქრისტემან მეუფემან, ჩუენებით განგიცხადა შენ საკუთარსა თვისსა მწესად ცხოვართა თვისთა, რომელსაცა ურჩ ექმენ, წმიდაო, და დასდევ სული შენი მსგავსად მისსა სამწესოს, ზეტრე რჩეულო.

დიდებაი. გ. გუერდი

„მჯდომარე“...

17. რაიჲ გიწოდოთ შენ, სანატრელო მამაო: სამოთხედ სიტყვიერად, აღმომაცნებლად უუავილთა მრავალ-ფერთა, სურნელთა სათნოებათა და მზისა საცნაურისა მტვირთველად, და მდინარედ,

აღსავსედ წყალობა, სულ მომწვეულებად დამამუშაოებელი და წყაროდ
სასწაულები საკვირველები? ჰეტრე, კლდეო მტკიცეო და გოდოლო
უმრავო, შესავდრებელი ჩუენ მოწმუნეთაო, ევედრე უფალსა სს-
ნად ჩუენდა ბოროტთაგან, რომელინი გადადებენ შენ.

თუესა დეკენბერსა ბ.

წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა დიდისა მღუდელთ-
მოძღუარისა ჰეტრესი, რომელი მონაზონ იქმნა, განემორა და
მერმე იმულებით მიაძოხა ეპისკოპოზად იკურთხა. ესე იყო ძე
ქართველთა მეფისა ვარან-ბაკური კეთილ-მორწმუნისა. ესე
მეოთხე მეფე იყო მირიან მეფეთგან, რომელი მოიქცა დედისა
ჩუენისა ნინოს მიერ და დასაბამ იქმნა ქართველთა ქრისტეს
ცნობისა და საწმუნოებისა¹

უგალობდისა. ხმაი დ

„მხნენი“

1. მოვედით და შემოკრბით დღესასწაულსა ამა დიდსა მღუდელთ-
მთავრისა დიდებულისა ჰეტრესსა, რომელი არს მხოლოდშობი-
ლი, ქართველთა მზერობელისა ვედრებითა შობილი ანგელოზის
ხარებითა, რომელი იშვა მსგავსად ნათლისმცემლისა და ზეცისა
კამარათა სიმაღლესა ზემთა უფლისა მიმართ აღმაღლდა.
2. დიდებულება სოფლისა და საწუთროისა შუებანი, მონათა სიმრავ-
ლე, და ლარი სამეფო, და შუებანი და ფუფუნებანი და მეფეთა ძეობანი

¹ იხევედეს S 3269 (ფ. 347v – 348v) კრებულისა და 1742 წელს მოსკოვში
დამეტრე ჰეტრეს-ძე ეპიტაშვილის მიერ გადაწერილი „სადღესასწაულოს“

(A152, ფ. 114r – 116 r) მისედევით.

აწარადა შეჰრაცხე შენ, დიდებულო მღუდელთ-მთავარო ზეტრე, ნეტარო, და თავი გულარმინილისა გუელისა მის, ადამის ამჰარ-ტავნებით დამცემი, გლახაკებითა დასთგუნე.

3. ანგელოზად ქუეყანისად და კაცად ზეცისად გიცით შენ, დიდებუ-ლო, სანატრელო მღუდელთ-მთავარო, ჭურად რჩეულად ქრისტეს ღმრთისა ხორცთა და სისხლთა მისთა სამკვიდრებულად სავანედ და აწ ყოველი ერი ქართველთა, გვედრებათ დღეს. მეფე ჩუენი მორწმუნე განამტკიცე და მღუდელნი ერთურთ დაიცევ და მეოხე გუეყავ წინაშე ღმრთისა!
4. ჰოი სასწაული საკვირველი! დირსო მამაო დიდებულო ზეტრე, ხედვედი შენ მარადის თუაღითა ამით სულისაითა ძალაღთა შინა დამკვიდრებულსა ღმერთსა მხოლოსა; ხვიდოდი რაი სოფლისა დეღვათა ზედა, არა დაინთქ წარმავალისა დიდებისაგან, ჰოი, შრომათა შენთა სიმრაველსა, ნეტარო, რომლითაცა იხარებ წი-ნაშე ქრისტესა. მეოხ გუეყავ ჩუენ.
5. შენ, საუნჯეო სიბრძნისაო, სწავლათა სიმდიდრეო, დიდო საკ-ვირველთმოქმედო, მხნეო მოღუაწეო, ახოვანო უფლისაო, ქარ-თლისა ნერგო, მიაძუსა სამოთხეო და სიქადულო ქრისტეანეთაო! ჰოი მკურნალო სულთა და ხორცთაო, შუენიერო, რომელთაცა ქა-დაგ იქმენ ქრისტესა, ზეტრე, მეოხ გუეყავ ჩუენ.
6. შენ, მღუდელთ-მოძღუართა სიქადულო, სათნოებათა ჭურო, ქართ-ველთა ერისა ვარსკულავო, ახალ ნერგთა სიმტკიცეო, მოხუცებ-ულთა სუეტო, სხეულთა მკურნალო და ბრმათა ნათელო, წარწემ-ედილთა და შეცდომილთა მომაქცეველო, ჰოი ნეტარებისა უაღ-რესო ზეტრე, მეოხ გუეყავ წინაშე ქრისტესა ქართველთა ქებად.

დიდებაი დ. გუერდი

„ეღემი“...

7. სოფლისა ამისა ამაოებაი უარ-ჰყავ, სანატრელო და აღილე შენ ჯუარი ქრისტეს მსსნელისა და მოღუაწებითა, მამაო, დასთგუნე მტერი ბოროტი, მრავალფერნი მსაკუარებანი მისნი, ვითარცა რანი ქსელი დედა-ზარღლისაი, დაჰსსენ შენ და მნათობად ქუეყანასა ქართლისასა აღმოსცენდი და მღუდეღეთ-მოძღურებისა ნათლითა უნათლეს მზისა განჰბრწინდი. ამისთვისცა გიგალობთ შენ, სასოსა ჩუენსა და სადგურსა ქრისტეს მსსნელისასა. ევედრე მას მგალობელთა და სურვილით მედღესასწაულეთა შენთათვის.

აწღა ღმრთისმშობლისა სტიქარონნი, მსგეფსისა, დიდებაი წარდგომი ბ. გუერდი.

8. მოღუაწებითა ოფლით და სათნოდ ღმრთისა ცხოვრებითა აღხედ შენ მთასა სათნოებათა მოქალაქეობისასა და ღმრთისაი სეღვითა იშუებდ, მამაო წმინდაო, სამგზის სანატრელო მღუდეღეთ-მოძღუარო ზეტრე. ამისთვის გვედრებით: მეოხ გუეყავ ჩვენ – მადიდებელთა შენთა!

აწღა ღმრთისმშობლისაი. ოხითაი დ

9. ქუეყანისა მეფისა მეობაი უარ-ჰყავ სრულიად სოფლისა დატევეებითა. ამისთვისცა საკუთარ შვილ ღმრთისაისა იწოდე, ზეტრე – მოღუაწებისა კლდეო მტკიცეო და განუკუეეთელო ზღუდეო მორწმუნეთა ქართველთაო. ევედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწალებად სულთა ჩუენთათვის.

წარდგომა. გალობაი დ

10. სიჩხოთ შენითგან შესწირე თავი შენი უფალსა და ხორცთა გემონი მოაკუდინენ, მამაო, ვინა ზეგარდამო ღმრთისა მიერ ცხებულ იქმენ მღუდელთ-მთავრად და, ვითარცა მწეემსმან ყოვლად ქებულმან, მკელნი მძიმენი ქრისტეს სამწესოისაგან განჰხადენ და მართლისა სარწმუნოებისა მწუანვილსა ზედა გამოიზარდენ, ყოვლად სანატრელო ჰეტრე, ერი ქართველთა. ხსენებისა შენისა შემსხმელნი და ყოველნი მადიდებელნი შენნი დაიცვენ განსაცდელთაგან.

გალობანი წმიდისა ჰეტრესნი
უგალობდითსა დ. გუერდი

„გალობით შევსწი“...

11. წყალობათა შენთა ნათელი, ქრისტე, აღმოძიბწეინვე, გვედრებო დამბრძალსა ცოდვათა მღუდელთ-მოძღუარისა ოხითა წმიდისა ჰეტრესითა და წყუდიადი ბრალთა ჩემთა განზანე, ყოვლად სახიერო!
12. ქუეყანათ ქართლისათ აღმოჰხედ შენ ძირთაგან კეთილითა მეფეთა, გლახაკთ-მოწყალებით და ქუელის-მოქმედებით მოენიჭე ღმრთისაგან სარებითა ანგელოზისათა, ვითარცა დიდი წინამორბედი.
13. ქუეყანა გონებისა შენისა მოიშუშაკე მოღუაწებით და დასთესე თესლი სულიერ, და საღმრთოი მარწვისა და ლოცვისა და უვნებლობისა იფქელი მოიშუშაკე, მღვდელთ-მთავარო ჰეტრე.

* * *

14. საჭურველად ნავთ-საუუდელად და ზღუდედ სიმტკიცედ და ძალ-
თად, კიბედ აღმომყვანებულად გუაქუს მეოხეზები შენი, ქრისტეს
ღმრთისა დედაო, და ჭირთაგან განვერებით და საცთურთაგან
მტკრთასა ვისხნებით.

განმღიერდითსა

„არავინ არს“...

15. უმანკოებითა და სიმშვიდითა იაკობის მსგავსა იქმენ და გიწოდთ
შენ ახალ ისრაელ, გონება-მხილველ ღმრთისაი და სადგურ სუ-
ლისა ეოვლად წმიდისაი.

16. საკვირველთ-მოქმედად მადიდებელი თვისი გადიდა ღმერთმან,
ღირსო ზეტრე, რამეთუ კანდელი უსეთო ბრწყინვალედ აღანთე
მარტვიის წელითა აღსავსე.

17. მოკლებულ რაი იქმენ ეოველთაგან საზრდელთა შვილნი ეკლე-
სიისა შენისანი, მამაო, ლოცვითა შენითა იფქლსა ღვინითურთ
სავსებით ეოველთა გარდაემატა.

* * *

18. უდედოდ შობილი გვიშევ უმამოდ და, ვითარცა რაი ჩხვილსა, აწოე-
ბდ მზრდელსა მას ეოველთა ხორციელთასა. მას ევედრე ჩუენთვის,
ღმრთისა დედაო.

მესმასა

„მესმა მე, ქრისტე“

19. მსგავს იქმენ ანგელოზთა ქცევითა, ბრძენო, და გეჩუენა შენ ქრისტე ზირის-ზირ, ღირსო, სიუარულით გზრახევდა, რაჟამს დაგსმიდეს საუდარსა ზედა მღუდელთ-მომღუარისასა.
20. რაჟამს ქრისტე გაწუევდა მსხუერზლის შეწირვად, თუალით იხილე ხორცი წმიდაი, მდებარე, ასოეულად დაჭრილი, სისხლითა სავსე, რომელი იყო ფეშხუმსა ზედა.
21. სახლ იქმენ ღმრთივ-ბრწინვალე მოღუაწებითა, ტამარ წმიდაი ლოცვისა და ვედრებისა და სავანე დიდებისა. გევედრებით შენ, ზეტრე, ფარევი ქართველთა ერსა!

* * *

22. სასოო და ზღუდო მოწმუნეთაო, მეოხ გუეეავ მონათა შენთა წინაშე მისა შენისა, რამეთუ შენ მოგვაგე სახლინებულად ბრალთა-გან ხსნისა.

ღმრთისმშობლისა გალობაი

„რომელმან დამისაგან“...

23. სათნოებათა სუეტად, საუნჯედ ეოვლისა სიწმიდისად გიცნობთ, მამაო სანატრელო. მეოხ გუეეავ ჩუენ შემსხმელთა შენთა!
24. ოდეს განხუედ ქალაქით, სუეტი ნათლისა წინა გიძლოდა, ღირსო მღუდელთ-მთავარო ქრისტესო, რომლისა მიერ ამადლდი ზეცად.

25. ღმრთისა წამის-ყოფითა და მეუფისა ქრისტეს წოდებითა საუნჯედ საუდარტა ზედა აღმაღლდი მღუდელთ-მომღურებისათა, დიდებო!
26. უთესლოდ მუცლად იღე ცნათა დამბადებელი, ყოვლად წმიდაო, და იქმენ უსემთაეს ყოველთა ზეცისა მთავრობათა.

ღაღადუავსა

„მომეც მე“...

27. სული წმიდაი დაემკვიდრა შენ თანა და გეო მკურნალ სნეულთა და დამსხნელ ბერწობისა, ქართველთა მნათობო, მამაო ზეტრე.
28. იქმენ მწვალებელთა მომაქცეველ და სასწაულთა საუნჯე და ლოცვითა წვიმითა მომეგანებელ ჟამსა მას გუალვისასა.
29. მოაკუდინენ ხორცთა გულის-თქუმანი, ხოლო სცხონდი სულითა. მეცა ვნებულთაგან მომკურდარი აღმადგინე, ყოვლად ქებულო!

* * *

30. მამისგან შობილი სიტყუაი დაიტყე საშოსა და უჟამო ღმერთი ჟამიერად გვიმეგ, ყოვლად წმიდაო.

იხაკოი ბ

31. ცეცხლი რაი საღმრთო გულად იღე, წმიდაო, რომლისა მოფენად მოვიდა ქრისტე მეუფე, მის მიერ დასწუენ ყოველნი ნივთნი ვნებათანი და ექმენ ლამხარ ბრწეინვალე ბნელსა შინა დანთქმულთა ვითარცა სუეტი ცეცხლისაი ახალსა ისრაელსა და აღიგვანენ ზეცისა იერუსალიმსა, ზეტრე მღუდელთ-მთავარო. მეოხ გუეეავ

ჩვენ ყოველთათვის!
იკოსი

32. სახლსა შინა ღმრთისასა იქმენ ზეთის-ხილი ნაყოფიერ და ზეთი მოწვალებისა შენისა ყოველთა მდიდრად განუყავ, ღმერთ-შემოსილო მამაო, სანატრელო ზეტრე, ქართველთა სიქადულო, ნუგეშინის-ცემდი გლახაკთა, განამდიდრებდი უღონოთა და ჭირთა და საღმობათა მიერ შეიწრებულთა შენდა მომავალთა განამხიარულებდი! მათ თანა ჩუენცა მოგუმაღლე მადლთა შენთა სიმართლე! ერთა ქართველთა და მეფესა ჩვენსა მორწმუნესა ჭფარვედი და მეოხ გუყეავ ჩვენ ყოველთათვის!

კურთხეულ არს

„ქუეანით იუდას“...

33. ვენახმან ჭემმარტმან გამოგვიღო რტო ჭემმარტი ძირისაგან. ვიშუებთ ქართველთა ერთ აღმოცენებისა შენისათვის, წმიდაო ზეტრე, და ვიტყვით „მამათა ჩუენტა“...

34. ვენახი უნაყოფო რომელი-იგი ღოცვითა შენითა ნაყოფიერ ჭეავ, მეთევზურთა ბადენი მსგავსად მსსნელისა თევზთა სიმრავლითა აღავსენ და ღაღადებენ „მამათა ჩუენტა“...

35. მადლითა სულისათა წინაითვე გეუწვა განსვლავი შენი ხორცთაგან და ცხორებად უკუდავად მიცვალებავი შენი, წმიდაო, სავანეთა შენთა საღმრთოითა და ჭვალობ „მამათა ჩუენტა“...

* * *

36. ანგელოზთა კრებულნი, ვითარცა დედასა ღმრთისასა, გიგალობენ, სძალო, და ძრწოლით გმსახურებენ და შენგან შობილსა

ქრისტესა ხმა-ტკბილად უგალობენ „მამათა ჩუენ[თა]“...
აკურთხევდითსა

„მთასა ზედა“...

37. ვითარცა გაქუს მენავეთ-მოძღურად ღმერთი გონებისა შენისა უბიწოისა, ვნებათა ჩემთა ღელვანი დააუედენ და ნავთსაუედელსა ცხორებისა წარმიძედუ მგალობელსა შენსა.

38. წყალთა ზედა სიუარულისათა შენ აღიწარდე, ვითარცა ნერგი საღმრთოი, და ქამსა თვისსა ნაყოფ გამოიდე ღმრთის-მსახურებისა და მოატყუე მშვიდობა მეფესა ჩუენსა.

39. წვალებისა მბრძოლი იუავ, დიდებულო, სოლო შემწე მართლ-მადიდებლობისა. ღირსო ჰეტრე, მეფე ჩუენი მოწმუნე განსაცდელთაგან დაიცავ და ერი ქართველთა ოხითა შენითა დაიფარე!

* * *

40. ვინ გამოთქუას უბიწო შობა შენი, ღმრთის-მშობელო მარია მდიდებულო, რამეთუ ეოველნი ბუნებანი განკვირდებიან უსხეულოთანი და მიწით შობილნი ძრწოლით განატრით და გადიდებთ.

ადიდებდითსა

„რომელმან წინაისწარ“...

41. ცრემლთა შენთა მდინარითა, ღმერთ-შემოსილო ჰეტრე, სამოთხე აღაუუავიდე და ფრიადსა ნაყოფსა გამოიღებს მარადის და ზრდის სათნოებითა სამწესოთა შენთა.

42. უსაკველი მსახურებაი შესწირე ღმრთისაი, ჰეტრე, სარგებელი

ღუაწლთა სრულ ჰყავ კეთილად სათნოდ ღმრთისად და მიიღე გვირგვინი დიდებისა ხელთაგან შემოქმედისა ღმრთისათა.

43. დღეს განსცხრების და ინარებს მოწმუნეთა სიმრავლე, ერი ქართველთა, ბანაკი მღუდელთ-მოძღუართა და მღუდელთა გუნდი წმიდაი, რამეთუ შენი უოველივე აქუს სატად ცხორებად.

* * *

44. ვითარცა ღმერთსა და კაცსა შენგან შობილსა, სძალო, დამბადებელსა უოველთა საუკუნეთა ღმერთსა ევედრე სხნისათვის ჩუენისა, რათა გუაცხოვნეს ძვალბეღნი შენნი.

გამოავლინე. გ. გუერდი

45. განმანათლებელო უოვლისა სოფლისაო და დამხსნელო ადამის წყევისაო, მოინიღე ღმრთით და განგუანათლენ ჩუენ თაყუანისმცემელნი შენნი.¹ მეოხებითა დიდისა მღუდელთ-მოძღურისა შენისა ზეტრესითა და შემიწუალენ ჩუენ.

აქებდით [ისა] თავისა. „ჰოი სასწაული“
წარკით [ხეთ]. დიდებაი

46. საცხებელი წმიდაი შეიწუნარე მადლითა სულისაითა და მღუდელთ-მოძღუარ ღმრთისაი იქმენ სათნოდ ღმრთისად, სცხორებდი კეთილად მოქალაქებით შენ, ზეტრე, და, ვითარცა ანგელოზი, იქცეოდე ხორციითა სოფელსა შინა. ამისთვისცა მეოხებითა შენითა, ნეტარო — ძამაო, ჩუენ უოველთა მოგ უმადლე დიდი წუალობაი.

¹ აქ წეღება S 3269 ხელნაწერის ტექსტი.

ლიტერატურა

1. წმიდა ამბროსი აღმსარებელი, მწიგნობრობა ქართული, მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში, წ.1, ტ.12, თბილისი, 2011.
2. წმიდა კირიონ II, მწიგნობრობა ქართული, ივერიის კულტურული როლი რუსეთის ისტორიაში, ტ.11, თბილისი, 2011.
3. წმიდა ზოლიევეტოს კარბელაშვილი, იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი, ტფილისი, 1890.
4. ანანია ჯაფარიძე (მთავარეპისკოპოსი), ქართული საეკლესიო (სალიტ-ერატურა) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი), თბილისი, 2002.
5. ანანია ჯაფარიძე (მთავარეპისკოპოსი), ზეტრე იბერი მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი, თბილისი, 2002.
6. გ. თევზაძე, ზეტრე იბერი, თბილისი, 2010.
7. გ. თევზაძე, ზეტრე იბერი, მეორე შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბილისი, 2014.
8. გ. კოზლატაძე, სამეცნიერო-საზოგადოებრივი ჟურნალი „სამი საუნჯე“, წმიდა ზეტრე იბერი, თბილისი, 2011, №1.
9. გ. წერეთელი, უძველესი ქართული წარწერები ზალესტინიდან, თბილისი, 1960.
10. გ. შარაძე, თეიმურაზ ბაგრატიონი - ბიბლიოგრაფი და კოლექციონერი, თბილისი, 1874.
11. გეორგიკა ტ.1, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, თბილისი, 1961.
12. გეორგიკა, ტ. 2, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, მასალები ზეტრე იბერის ბიოგრაფიისათვის, ს. გაუნჩიშვილი, თბილისი, 1965.
13. დ. ბაქრაძე, ისტორია საქართველოსი, ტფილისი, 1889.
14. ე. გაბიძაშვილი, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, თბილისი, 2007.
15. ე. გაბიძაშვილი, შრომები, ტ. 1, ქართველ წმინდანთა და დღესასწაულთა მოსახსენებელი დღეები ძველი ქართული

ხელნაწერების მიხედვით, 2010.

16. ე. მამისთვალიშვილი, იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ისტორია, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
17. ვ. ჩახანიძე, ზეტრე იბერიელი და ქართული მონასტრის არქეოლოგიური გათხრები იერუსალიმში, თბილისი, 1974.
18. ზ. გამსახურდია, საქართველოს სულიერი მისია, „გელათის აკადემიის სულიერი იდეალები“, თბილისი, 1990.
19. თ. ჟორდანიას, ქრონიკები II, ტფილისი, 1897.
20. ი. აბაშიძე, ზალესტინის დღიური, თბილისი, 1961.
21. ივ. ლოლაშვილი, არეოზაგიტიკის ზრობლემები, თბილისი, 1972.
22. ივ. ჯაფანიშვილი, ქართველი ერის ისტორია. 1, თბილისი, 1960.
23. კ. კეკელიძე, ანტონ კათალიკოზის სალიტურლიკო მოღვაწეობიდან, თბილისი, 1914.
24. კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. 3, თბილისი, 1955.
25. კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. 6, 1960.
26. კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის IV სამეცნიერო სესია, 1962, რ. ზატარიძე „უძველესი იტალიური ჭვირნიშნიანი ქაღალდი ქართულ ხელნაწერებში“, თბილისი, 1962.
27. ლ. მენაბდე, ძველი ქართული მწერლობის კერები, წ. 2, თბ. 1980.
28. ო. ლორთქიფანიძე, შრომები, ძველი საქართველო (კოლხეთი და იბერია) სტრანონის გეოგრაფიაში, ტ. I, თბილისი, 2010.
29. ზ. ინგოროვუა, თხზულებათა კრებული, ტ. I, თბილისი, 1963.
30. ზ. კონჭოშვილი, მოგზაურობა წმიდა ქალაქს იერუსალიმსა და წმიდა ათონის მთაზე, ტფილისი, 1901.
31. ზეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოზაგელი), შრომები, ეფრემ მცირის თარგმანი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა, თბილისი, 1961.
32. ს. ეახნიშვილი, ქართლის ცხოვრება, ტ. 2, თბილისი, 1959.
33. ს. ეუბანიშვილი, ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, წ. 1, თბილისი, 1946.
34. ტ. გაბაშვილი, მიმოხვლა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა

- და ლექსიკონი და სამიუბელი დაურთო ელ. მეტრეველმა, თბ. 1956.
35. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბილისი, 1955.
 36. ქრისტიანული არქეოლოგიის VI სამეცნიერო კონფერენცია, ექსპედიცია წმიდა მიწაზე, თბილისი, 2002.
 37. შ. ნუცუბიძე, კრიტიკული ნარკვევები, თბილისი, 1956.
 38. შ. ნუცუბიძე, შრომები, ტ. 5, თბილისი, 1975.
 39. შ. ხიდაშელი, ჟურნალი “ცისკარი”, 1969, №4.
 40. ც. ინწკირველი, ქრისტეს დიდმშვენიერი დიდება, თბილისი, 2000.
 41. ცხოვრება ზეტრე იბერისა, ასურული რედაქცია, გერმანულიდან თარგმნა, გამოკვლევა, კომენტარები და განმარტებითი სამიუბელი დაურთო ივ. ლოლაშვილმა, თბილისი, 1988.
 42. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV. სვინაქსარული რედაქციები XI-XII სს. გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, 1968.
 43. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ზეტრე ქართველისა, რომელი იყო მე ქართველთა ძეგისაი“, წიგნი 2, თბილისი, 1967, ი. აბულაძის რედაქციით.
 44. წმინდანთა ცხოვრება, წიგნი I, II, შემდგენელი დეკანოზი ზაქარია მახიტაძე, თბილისი, 2003.
 45. C. B. Horn, Asceticism and Christological Controversy in Fifth - Century Palestine, The Career of Peter the Iberian. Oxford University Press, 2006.
 46. John Rufus, The Lives of Peter the Iberian, Theodosius of Jerusalem, and the Monk Romanus. Edited and Translated with an introduction and notes by Cornelia B. Horn and Robert R. Phenix Jr.
 47. Lang, David Marshall., Lives and Legends of the Gerogian Saints, London, 1956.
 48. The Syriac Chronicle known as that of Zachariah of Mitylene translated into English by F.I. Hamilton and E.W. Brooks.
 49. Памятники Синая археологические и палеографические, вып. 1, под редакцией Б. Н. Бенешевича, Ленинград 1925, табл. 22, 23.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	7
იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი	27
უძველესი ქართული წარწერები ჰალესტინიდან	37
ამბავი ერთი ჰეტრიწონული ხელნაწერისა (1300-1340)	44
ზაქარია რიტორი (V ს.) – ჰეტრე იბერის მრწამსის შესახებ	50
ჰეტრე იბერის დღემდე უცნობი მინიატურები ქართულ-ბერძნული ხელნაწერიდან (XIV-XV სს.) (ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში ანალოგი არ ეძებნება)	53
ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისა, რომელიც იყო ძე ქართველთა მეფისა	57
ს ა გ ა ლ ო ბ ლ ე ბ ი	100
ლიტერატურა	124

„ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ზეტრე ქართველისა“, რომლის ავტორია მისი მოწაფე ზაქარია ქართველი, ახალ სალიტერატურო ენაზე გადაიტანა, მასალები მოიძია, წინასიტყვაობა დაურთო და გამოსცა ანა აბულაძემ.

წიგნზე მუშაობის დროს გაწეული დახმარებისთვის ავტორი მადლობას უხდის აკადემიკოს გურამ თევზაძეს, ზროფესორ ენრიკო გაბიძაშვილს, ზროფესორ მიხეილ ქავთარისას, ზროფესორ მედეა წოწელიას, ზროფესორ მარიამ ჩაჩიბაიას, ზროფესორ თინიკო დოლიძეს, დოქტორ გიორგი მარსაგიშვილს, დოქტორ ნანა ბურჭულაძეს, დოქტორ ელენე კავლეულაშვილს, დოქტორ ვანტანგ ცინცაძეს, დოქტორ ნუგზარ ზაზუაშვილს, ნანა ზაქროშვილს, თინათინ-ასმათი ფანცხავას, გურანდა მეტრეველს, აზა ბენიძეს, თამარ მჭედლიშვილს, ნუნუ ჯაფარიძეს, ლუიზა ჯაფარიძეს, ნონა ენუქიძეს, იზო ქავთარაძესა და ნანა შალამბერიძეს.

კომპიუტერული მომსახურება : მარიამ ეაჭვიშვილი
დაკაბადონება: ელზა აფაქიძე